Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra soukromého práva a civilního procesu

Diplomová práce

Odpovědnost účastníků řízení za výsledek sporu v řízení sporném

Jméno diplomanta: Jana Havlíčková

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Blanka Kapitánová

Plzeň 2012

Čestné prohlášení

*„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Odpovědnost účastníků řízení za výsledek sporu v řízení sporném**“ zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly řádně citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“*

V Plzni, červen 2012

…….

Jana Havlíčková

Poděkování

„Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Blance Kapitánové za vstřícný přístup, odborné vedení práce a za cenné připomínky k textu.“

Obsah

1. ÚVOD 1

2. POJEM ODPOVĚDNOSTI V ČESKÉM CIVILNÍM PRÁVU PROCESNÍM 5

2.1. TEORETICKÉ KONCEPCE CIVILNÍHO PROCESU A JEJICH VLIV NA ZKOUMÁNÍ PROCESNÍ ODPOVĚDNOSTI 5

2.2. PROCESNÍ ODPOVĚDNOST, PROCESNÍ SANKCE A JEJICH VZÁJEMNÝ VZTAH 8

2.2.1. Procesní sankce 9

2.2.2. Procesní odpovědnost 10

3. LEGISLATIVNÍ TENDENCE POSILUJÍCÍ ODPOVĚDNOST ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ ZA VÝSLEDEK SPORU 12

3.1. PRÁVNÍ ÚPRAVA CIVILNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ PŘED LISTOPADEM 1989 12

3.2. PRÁVNÍ ÚPRAVA CIVILNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ PO ROCE 1989 13

3.2.1. Zákon č. 171/1993 Sb. 14

3.2.2. Zákon č. 30/2000 Sb. 15

3.2.3. Zákon č. 7/2009 Sb. 17

3.3. DÍLČÍ SHRNUTÍ A ZHODNOCENÍ HISTORICKÉHO VÝVOJE PRÁVNÍ ÚPRAVY CIVILNÍHO PROCESU 18

4. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SPORNÉHO ŘÍZENÍ 21

4.1. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SPORNÉHO A NESPORNÉHO ŘÍZENÍ 21

4.2. ROZDÍLY MEZI SPORNÝM A NESPORNÝM ŘÍZENÍM 23

4.3. ZÁSADY OVLÁDAJÍCÍ SPORNÉ ŘÍZENÍ 24

4.3.1. Zásada dispoziční 24

4.3.2. Zásada projednací 26

4.3.3. Zásada formální pravdy 27

4.4. DÍLČÍ SHRNUTÍ 29

5. PROCESNÍ ODPOVĚDNOST ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ DLE PLATNÉHO OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU 30

5.1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY 30

5.2. NEPŘÍZNIVÉ ROZHODNUTÍ, JÍMŽ ŘÍZENÍ KONČÍ 31

5.2.1. Nepříznivé meritorní rozhodnutí 31

5.2.2. Usnesení o odmítnutí žaloby 39

5.2.3. Usnesení o zastavení řízení 42

5.3. DOMNĚNKA ČI FIKCE URČITÉHO PROCESNÍHO STAVU 43

5.3.1. Rozsudek pro zmeškání 44

5.3.2. Uplatnění prekluzivních lhůt (koncentrace řízení) 51
5.3.3. Domněnka vyjádření stanoviska k dalšímu postupu řízení 57
5.3.4. Fikce neexistence procesního úkonu 59
5.3.5. Rozsudek na základě fikce uznání nároku 59
5.3.6. Zastavení řízení na základě fikce zpětvzetí žaloby 72
6. SROVNÁNÍ S NĚMECKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU 75
6.1. KONCENTRACE ŘÍZENÍ 75
6.2. ROZSUDEK PRO ZMEŠKÁNÍ 76
6.2.1. Žalovaný včas neoznámí, že se chce vůči žalobě bránit 77
6.2.2. Žalobce či žalovaný zmešká termín ústní jednání 78
6.3. ROZSUDEK PRO UZNÁNÍ 79
7. ZÁVĚR 81
ZUSAMMENFASSUNG 88
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ 90

Seznam použitých zkratek

c.ř.s.	zákon č. 113/1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
o.s.ř.	občansky soudní řád, z. č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů
ZPO	Zivilprozeßordnung vom 30. Januar 1877 (RGBI 83) in der Fassung der Bekanntmachung vom 12. 9. 1950, zuletzt geändert durch Art. 3 G vom 22. 12. 2011(BGBI. I S. 3044, 3055)

1. Úvod

„Spravedlnost nesklání hlavu před žádnou důstojností a na soudě je jediným králem ten, kdo může uplatnit silnější argumenty.“ (Héliodóros z Emessy)

Předkládaná práce se zabývá odpovědností účastníků řízení za výsledek sporu v řízení sporném a instituty s touto problematikou souvisejícími. Výběr tématu byl ovlivněn zejména jeho praktičností. Dobrý advokát by měl mít nejen výborné právní teoretické znalosti, ale také by se měl orientovat ve všech spletitostech civilního procesu a vyvarovat se případných procesních chyb, které mohou v krajním případě znamenat neúspěch ve sporu. Jedině tak může účinně hájit práva a zájmy svého klienta před soudem.

Základním účelem a smyslem civilního procesu je poskytování spravedlivé ochrany soukromým subjektivním právům a právem chráněným zájmům. Aby tato ochrana poskytovaná soudy byla účinná, musí být dostatečně rychlá a efektivní. Mezi problémy, které sužují českou justici nejvíce, patří právě průtahy v řízení. Tento stav v naprosté většině případů však nelze klást za vinu pouze soudům, nýbrž i samotným účastníkům řízení. Nezřídka se totiž stává, že strana s vědomím neúspěchu ve sporu záměrně svou nečinností řízení protahuje. Soudům však dlouhou dobu chyběly dostatečně účinné nástroje, jak takto nedbalé účastníky přimět k procesní aktivitě a naplnit tak ústavně zaručené právo na projednání věci bez zbytečných průtahů.[1]

Na tuto situaci reagují po roce 1989 početné novely občanského soudního řádu.[2] Všechny tyto menší či větší novelizace byly vedeny snahou zákonodárce o zrychlení a zefektivnění civilního procesu. Na základě klasické římské zásady „vigilantibus iura scripta sunt“, tedy „právo je psáno pro bdělé“, došlo k výraznému posílení procesní odpovědnosti účastníků řízení za jeho průběh a výsledek. Prohloubení procesní odpovědnosti účastníků spočívá zejména v zavedení

[1] Podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod má každý právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům nebo viz čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podle kterého má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích či o oprávněnosti jakéhokoliv trestního obvinění proti němu. Článek 6 Evropské úmluvy vyžaduje, aby soudní řízení proběhlo rychle, ale současně zakotvuje obecnější princip řádného výkonu spravedlnosti. Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je tedy integrální součástí práva na spravedlivý proces.

[2] Počet novelizací občanského soudního řádu dosáhl již čísla sto a dotklo se ho i několik nálezů Ústavního soudu ČR.

univerzální koncentrace řízení pro všechny věci, které se projednávají dle pravidel sporného řízení, a v negativních následcích procesní pasivity účastníků. Český civilní proces zaznamenal v důsledku těchto legislativních počinů nejen řadu dílčích změn, ale současně změnu i v celkové své koncepci. Zákonodárce se odklonil od tehdy vůdčí zásady materiální pravdy a přiklonil se k zásadě formální pravdy, a to se všemi důsledky z toho pro účastníky a soud vyplývajícími. Soud byl zbaven povinnosti náležitě zjistit skutkový stav věci a odpovědnost za shromáždění skutkového materiálu a jeho prokázání byla přenesena na účastníky řízení samotné.

Občanský soudní řád přiznává, popř. ukládá účastníkům řízení procesní práva a povinnosti. Procesní povinnosti představují v civilním procesu zvláštní kategorie, s jejichž nesplněním jsou spojeny různé procesní důsledky. V civilním procesu mají tyto důsledky buď povahu procesních břemen, nebo zákonem stanovených, či předvídaných sankcí. Při podrobnějším rozboru občanského soudního řádu vychází najevo, že v něm lze najít v současné době celou řadu sankcí, které představují nepříznivý procesní následek pro tu stranu sporu, která byla pasivní a nesplnila svou procesní povinnost. Již samotná hrozba těchto procesních sankcí má strany sporu stimulovat k aktivnímu jednání, chtějí-li ve sporu uspět. V souvislosti s tím, že se na chování účastníků v průběhu řízení kladou stále vyšší nároky, byl současně upřesněn postup soudu z hlediska plnění jeho poučovací povinnosti. Účastníkům řízení se tak v souladu se zásadou rovnosti musí dostat ze strany soudu náležitého poučení tak, aby účastník - laik, který není v řízení zastoupen advokátem, nebyl ve svém procesním postavení znevýhodněn pro menší (či žádnou) znalost procesních předpisů.

Vzhledem k tomu, že zmiňované legislativní změny ovlivnily charakter a průběh nalézacího řízení před soudem prvního stupně, bude mým úkolem tyto změny v práci reflektovat a zhodnotit jejich dopad na procesní odpovědnost účastníků sporného řízení. Jelikož se jedná o téma poměrně obecné, hlavním cílem této práce je poskytnutí v rámci nastolené problematiky pokud možno **uceleného přehledu sankcí**,[3] které platný občanský soudní řád umožňuje uplatnit ve sporném řízení vůči

[3] Již v samotném úvodu je třeba zdůraznit, že pokud hovoříme o sankcích, nejedná se o sankce v tradičním slova smyslu, jejichž primárním účelem je sankcionovat toho, kdo nesplnil zákonem mu uloženou povinnost. Charakter sankce závisí na povaze právního odvětví, ke kterému sankční norma náleží. Občanskoprávní procesní sankce musí z tohoto důvodu odpovídat podstatě občanského práva procesního. Tento požadavek vylučuje přímé donucení ke splnění procesních povinností. Sankce, které jsou s nesplněním procesních povinností spojeny, jsou v občanském soudním řádu zakotveny s primárním účelem přimět účastníky řízení k procesní aktivitě, sloužící k dosažení účelu civilního

účastníkům v případě, kdy nesplní jim stanovené procesní povinnosti mající vazbu na zjišťování skutkového stavu věci. Stranou mé pozornosti zůstává nesporné řízení, exekuční a insolvenční řízení.

V rámci diplomové práce se pokusím po kompletní analýze procesních sankcí nalézt odpověď z hlediska teoretického na **dvě základní otázky**. První otázkou je zjištění, zda zákonodárce zaváděním stále nových urychlujících institutů sleduje skutečně zrychlení soudního řízení a zda tak nečiní vůči účastníkům nepřiměřeným způsobem, respektive s primárním cílem je sankcionovat. V souvislosti s touto otázku se lze zaměřit rovněž na skutečnost, zda nově zavedené procesní instituty nevytvářejí nerovné postavení mezi žalobcem a žalovaným a nezasahují tak do rovnosti zbraní procesních stran.[4] Jelikož jsou urychlovací instituty spojeny se zjišťováním skutkového stavu, budu hledat rovněž odpověď na otázku, zda legitimní snaha zákonodárce o co nejrychlejší soudní řízení není v rozporu s účelem civilního procesu. Jinými slovy, zda nevede k vydávání rozsudků, které se rozcházejí se skutečným hmotněprávním stavem. Civilní právo procesní by mělo v maximální možné míře usilovat o opak, neboť civilní proces je povolán k tomu, aby hmotněprávním vztahům poskytoval ochranu a ne aby je přetvářel.

Práce je systematicky uspořádána tak, aby její jednotlivé části na sebe logicky navazovaly. První kapitola práce je teoretická. Pojednává o tom, jaký vliv měly teoretické koncepce civilního procesu na zkoumání procesní odpovědnosti, a dává rovněž odpověď na otázku, co se rozumí pod pojmem procesní odpovědnost a procesní sankce. Druhá a třetí kapitola se zabývají základní charakteristikou sporného řízení a výše zmíněnými novelami občanského soudního řádu. Vymezení těchto pojmů a historický exkurz je nezbytné pro stěžejní část této práce, která je věnována, jak vyplývá z vyšších odstavců, procesním sankcím, které se mohou realizovat pouze v rámci procesních odpovědnostních vztahů, což platí jak pro sankce za porušení povinnosti soudu, tak i procesních stran.

Z hlediska pracovních metod spočívá předkládaná práce především na analýze. V závěru práce na analytickou metodu navazuje metoda komparativní,

procesu. Procesní sankce mají tak postihovat účastníka na jeho procesních zájmech, které ve sporu sleduje, a mohou spočívat pouze ve zhoršení jeho procesního postavení.

[4] Podle konstantní judikatury ESLP „*princip rovnosti zbraní, jako jeden z prvků širšího pojetí spravedlivého procesu, vyžaduje, aby každé procesní straně byla dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana*“ (viz např. Dombo Beheer B. V. proti Nizozemí, 1993, Ankerl proti Švýcarsku, 1996, Komanický proti Slovensku, 2002). Princip rovnosti zbraní je zakotven v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

neboť srovnání se zahraniční právní úpravou je nezbytné pro možnost lepšího zhodnocení procesních sankcí, ale ukazuje rovněž, jakými deformacemi je současný český civilní proces poznamenán. Komparaci doplňují v samotném závěru této práce mé vlastní, německou právní úpravou inspirované úvahy de lege ferenda, jejichž cílem je navržení alternativ při řešení sporných a diskutabilních bodů. Uvedené metody dále vhodně doplňuje metoda historická, která slouží k hlubšímu pochopení právní úpravy de lege lata.

Diplomová práce vychází z právních norem, judikatury, odborné literatury a ostatních pramenů vydaných ke konci června roku 2012.

2. Pojem odpovědnosti v českém civilním právu procesním

Problematice odpovědnosti věnuje právní věda dlouhodobě hlubší pozornost. Jde o obecný právní institut, který se uplatňuje v celém systému práva a specifickým způsobem se promítá do každého jednotlivého právního odvětví. Zatímco v občanském právu hmotném jsou základní teoretické otázky odpovědnosti zpracovány velice důkladně, v občanském právu procesním je vědecký výzkum teprve na počátku. Dlouhou dobu dokonce panovaly pochybnosti o samotné existenci odpovědnosti v tomto právním odvětví.[5]

Civilní proces v českých zemích se v rámci kontinentálního právního systému historicky vyvíjel v závislosti na civilním procesu rakouském a německém. V jejich rámci lze vysledovat zejména dvě základní teoretické koncepce civilního procesu – **liberální koncepci** a **dualistickou koncepci procesních povinností a břemen**. Právě liberální koncepce zapříčinila, že zkoumání procesní odpovědnosti bylo procesní právní vědou opomenuto, neboť neuznávala existenci subjektivních procesních povinností a nahradila je konstrukcí procesních břemen.[6]

2.1. Teoretické koncepce civilního procesu a jejich vliv na zkoumání procesní odpovědnosti

Liberální koncepce civilního procesu se rozvinula koncem 19. a počátkem 20. století. Nejvýznamnějším představitelem této koncepce byl německý právník James Goldschmidt, podle kterého v občanském právu procesním nevznikají žádné procesní povinnosti. Pojmy jako právní povinnost a odpovědnost jsou vyhrazeny výlučně právu hmotnému. To znamená, že procesním stranám nejsou během řízení uloženy žádné povinnosti k jakémukoliv procesnímu jednání, např. povinnost dostavit se na jednání soudu, vyjádřit se k obsahu žaloby apod. Pokud se přeci jen v rámci civilního řízení uplatňují nějaké subjektivní povinnosti, nejsou nikdy procesní povahy, ale státoprávní a vyplývají ze státoprávního vztahu.[7] Goldschmidt to zdůvodňuje tím, že pokud by stranu žalovanou zatěžovaly procesní povinnosti

[5] MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 49. ISBN 80-210-1161-0.
[6] MACUR, Josef. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie*. 1998, č. 9, s. 6. ISSN 1210-6348.
[7] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

spojené s její obranou ve sporu, musela by těmto povinnostem odpovídat určitá oprávnění na straně žalující. Žádná taková vzájemná korelace subjektivních práv a povinností, typická pro hmotné právo, se v občanském soudním řízení však neuplatňuje. Žalovaná strana nemá žádné povinnosti vůči straně žalující a naopak. Dle Goldschmidta má procesní strana pouze povinnosti vůči sobě, a to vyhnout se nepříznivým procesním následkům, které jí hrozí, a jednat tak v souladu s vlastními zájmy a usilovat o vítězství ve sporu.[8]

Jedním z dalších důvodů, pro který odmítl Goldschmidt uznat existenci subjektivních procesních povinností, byla skutečnost, že procesní sankce svou přísností a tvrdostí se mu jevily velmi často v hrubém nepoměru ke škodlivým následkům způsobeným porušením procesních povinností. Na druhou stranu porušení procesní povinnosti a následné uložení neúměrně přísné procesní sankce může vést až k radikálnímu zlepšení postavení druhé procesní strany ve sporu.[9]

Zatížení jakékoliv procesní strany nepříznivými následky za to, že nevyužije konkrétní možnost (nikoliv povinnost) k jednání v rámci dané procesní situace, nazývá Goldschmidt procesním břemenem. Procesní břemena stimulují procesní stranu k aktivnímu jednání, jehož prostřednictvím lze odvrátit neúspěch ve sporu. Pokud procesní strana důkazní břemeno neunese, tj. zmešká resp. opomene takové jednání, následkem je zhoršení její procesní situace. Pokud strana nereaguje na procesní břemeno odpovídající procesní činností, nejedná protiprávně. Mezi taková procesní břemena dle Goldschmidta patří např. břemeno vysvětlovací, důkazní, dostavení se k jednání soudu apod.[10]

Vzhledem k tomu, že v rámci liberální koncepce civilního procesu byla považována všechna subjektivní práva a povinnosti, adresovaná procesním stranám k dosažení úspěchu ve sporu, za státoprávní, nikoli procesní povahy, nebyla uznána ani existence procesněprávního vztahu. Podle Goldschmidta v civilním řízení jde pouze o procesní vyhlídky, možnosti a břemena. Z pohledu této koncepce je tedy zřejmé, že problematika procesní odpovědnosti byla dlouhou dobu opomíjena. Jde o učení, které většina procesualistů jako celek vůbec nepřijala.[11]

[8] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Základy civilního procesu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 29 a násl. ISBN 978-80-210-5062-4.
[9] Tamtéž.
[10] Tamtéž.
[11] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

Později byla tato vyhraněná koncepce překonána ve prospěch **dualistické koncepce procesních povinností a břemen.** Tato koncepce má v současné době určující postavení zejména v západních zemích kontinentálního právního systému nejen v procesní právní vědě, ale i v praxi. Podle tohoto pojetí se v civilním procesu uplatňují souběžně procesní břemena a procesní povinnosti. Oba tyto pojmy se vzájemně nevylučují, rozdíly mezi nimi spočívají v tom, v jakém poměru se v civilním procesu uplatňují. Převládá názor, že procesní břemena převažují nad procesními povinnostmi, kterých je minimum. Někteří významní představitelé této koncepce se domnívali, že v civilním procesu nevznikají sporným stranám žádné procesní povinnosti, je jim tak ponechána volnost, aby samy rozhodovaly o svém procesním postupu. Jednají ve svém zájmu a jejich nedbalé vedení sporu je k jejich tíži. Chtějí-li se nepříznivým následkům vyhnout, musí aktivně jednat. Z hlediska zákona je lhostejné, zda jednají či nikoli. Z tohoto důvodu procesní strany zpravidla nezatěžuje povinnost k jednání, ale pouze břemeno jednání. Nedodržení břemena jednání je postihnuto sankcí, která má procesní stranu stimulovat k procesní činnosti podobně jako v případě nesplnění procesní povinnosti. Rozdíl nespočívá v sankci, nýbrž v účelu jednání. Strana zatížená procesním břemenem jedná ve vlastním zájmu, strana zatížená procesní povinností se primárně nezaměřuje na realizaci vlastního zájmu. Povinnost plní především v zájmu veřejném.[12]

V rámci této koncepce se uplatňuje celá řada stanovisek různých procesualistů, které se v jednotlivostech liší. Procesní břemeno však chápou shodně jako zatížení procesní strany nepříznivými následky pro případ, kdy nevyužije určité možnosti postupu v řízení. Procesní břemeno představuje tak sankci, jejíž hrozba má procesní stranu stimulovat k určitému procesnímu jednání.[13]

V české právní vědě se problematikou procesní odpovědnosti zabýval pouze významný procesualista **prof. Josef Macur**. Jeho teoretické práce obsahují vysoce erudované závěry, které nebyly dosud v české procesualistice zpochybněny. Prof. Macur výše uvedené koncepce kritizuje a tvrdí, že právní regulace v rámci civilního procesu využívá subjektivních práv a povinností. Při rozboru procesních břemen došel k závěru, že procesní strana má pouze dvě možné alternativy jednání: buď určitou možnost v postupu řízení využije a vyhne se tak nepříznivým následkům, nebo ji nevyužije a riskuje tím nepříznivé následky. Za této situace nelze uvažovat o

[12] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Základy civilního procesu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 47- 48. ISBN 978-80-210-5062-4.
[13] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

tom, že je procesní straně ponechána plná svoboda jednání a že jí nejsou ukládány žádné procesní povinnosti. Již samotná hrozba sankce u procesní strany vylučuje volnost v jednání a stimuluje ji k procesní činnosti, která vylučuje uplatnění sankce. Chování sankciované nepříznivými následky vyplývajícími z procesního břemene je ve skutečnosti plněním procesní povinnosti. Prof. Macur neodmítá celou nauku o procesních břemenech, podle něj je úlohou procesních břemen zvláštní úprava procesních sankcí a jejich přizpůsobení povaze civilního řízení (vyloučení přímého donucení a uplatnění výlučně procesních sankcí). Sankce za nerespektování procesního břemene mohou spočívat výlučně jen ve zhoršení procesního postavení strany, která neodvrátila nepříznivé následky s ním spojené. Jiné sankce jsou uplatněním procesních břemen vyloučeny. Výše uvedené lze shrnout tak, že procesní břemena představují pouze zvláštním způsobem formulované sankce za nesplnění procesních povinností. Pro prof. Macura bylo Goldschmidtovo liberální pojetí civilního procesu nepřijatelné a z tohoto důvodu je nutné připustit uplatnění právní odpovědnosti v občanském právu procesním a v občanském soudním řízení.[14]

2.2. Procesní odpovědnost, procesní sankce a jejich vzájemný vztah

Jak již bylo v úvodu zmíněno, hlavním cílem této práce je poskytnutí v rámci nastolené problematiky pokud možno uceleného přehledu sankcí, které platný občanský soudní řád umožňuje uplatnit ve sporném řízení vůči účastníkům a soudu v případě, kdy nesplní jim stanovené procesní povinnosti. Z tohoto důvodu je zapotřebí nejdříve vymezit na teoretické úrovni samotný pojem procesní sankce a rovněž pojem procesní odpovědnosti a objasnit jejich vzájemný vztah. Procesní sankce jsou totiž s procesní odpovědností úzce spojeny a mohou se realizovat pouze v rámci procesních odpovědnostních vztahů, což platí jak pro sankce za porušení povinnosti soudu, tak i procesních stran.

Právní odpovědnost je obecným jevem, který se uplatňuje v celém systému práva a specifickým způsobem se promítá do každého jednotlivého právního odvětví. Společným jednotícím principem právní odpovědnosti, který se uplatňuje bez rozdílu ve všech odpovědnostních systémech, je podle prof. Macura její **sankční charakter.** Právní odpovědnost vyjadřuje sankci společnosti za porušení či ohrožení práva, resp. právních povinností, která spočívá v zatížení narušitele nepříznivými právními

[14] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

následky. Tyto nepříznivé následky mají podobu sekundární povinnosti, která nastupuje pouze tehdy, jestliže byla porušena základní, primární povinnost. Právní odpovědnost je tedy sekundární (sankční) povinnost uložená zákonem tomu, kdo porušil právo. Na základě tohoto pojetí mají právní sankce jednotnou povahu spočívající v zatížení odpovědného subjektu nepříznivými právními následky, jejich konkrétní charakter je však určen povahou právního odvětví, ve kterém se uplatňují jako sankční povinnosti.[15]

Prof. Macur jako zastánce sankčního pojetí odpovědnosti dospěl ve svých dílech k závěru, že mezi právní odpovědností a právní sankcí existuje velmi úzká vazba, ale naprosté shody mezi nimi není. Sankce je podle něj ustanovením objektivního práva, zatímco odpovědnost je právní postavení subjektu, který porušil právní povinnost a má snášet nepříznivé následky stanovené sankční normou.[16]

2.2.1. Procesní sankce

V odborné literatuře existují různá vymezení pojmu právní sankce. Podle prof. Macura lze sankci nejvhodněji definovat jako **nepříznivé následky, které zákon stanoví sankční normou za porušení právní povinnosti.**[17] Toto vymezení v sobě zahrnuje následující charakteristické a určující znaky procesní sankce:

a) **Nepříznivé právní následky.** Charakter nepříznivých následků závisí na povaze právního odvětví, ke kterému sankční norma náleží. Z tohoto důvodu musí být občanskoprávní procesní sankce přizpůsobeny podstatě občanského práva procesního. Jedině tak mohou být procesní sankce účinné a eticky přijatelné. Z výše uvedeného je zřejmé, že v civilním procesu je vyloučeno přímé vynucení základních povinností procesních stran, např. povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Procesní strany coby vzájemní odpůrci sledují ve sporu protichůdné zájmy. V souladu s tímto poznatkem sankce spojené s nerespektováním procesních povinností neúčinněji působí tehdy, znamenají-li újmu na procesních zájmech té strany, která porušila svou povinnost.

[15] MACUR, Josef. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980. s 63.
[16] MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení.* 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. s. 50. ISBN 80-210-1161-0.
[17] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

Například pokud žalobce nesplní svou povinnost důkazní, odpovídá povaze a funkci civilního řízení soudního sankce v podobě zamítnutí žaloby.[18]

b) **Porušení právní povinnosti.** Nepříznivé následky mají povahu právní sankce pouze tehdy, jsou-li následkem porušení určité subjektivní právní povinnosti. Např. nepodá-li žalovaný odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně, nabude tím tento rozsudek právní moci. Pokud tímto rozsudkem byla žalovanému uložena určitá povinnost, znamená to pro něj následek, který se nepříznivě promítne v jeho právním postavení. Tyto následky však nelze chápat jako procesní sankci, neboť tím, že žalovaný nepodal odvolání, neporušil žádnou svou právní povinnost, nýbrž pouze nevyužil abstraktní možnost chování vyplývající z jeho právního statusu.[19]

c) **Nepříznivý právní následek je obsažen v sankční normě, jejímž nositelem je zákon.** Z hlediska ústavněprávního se v tomto atributu sankce promítá jeden ze znaků právního státu, podle kterého mohou být povinnosti ukládány toliko na základě zákona, v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.[20] O civilněprocesní sankci se bude jednat pouze tehdy, jestliže sankční norma je součástí zákona, který je pramenem občanského práva procesního.[21]

2.2.2. Procesní odpovědnost

Procesní sankce úzce souvisejí s procesní odpovědností, mohou se realizovat pouze prostřednictvím procesních odpovědnostních vztahů. Prof. Macur definuje občanskoprávní procesní odpovědnost jako **stav právního subjektu, který porušil procesněprávní povinnost a má za to snášet nepříznivé následky stanovené sankční normou občanského práva procesního.**[22]

Mezi předpoklady vzniku občanskoprávní procesní odpovědnosti patří:

a) **Protiprávní jednání.** Základním předpokladem vzniku procesní odpovědnosti je protiprávní jednání, které spočívá v porušení určité procesněprávní subjektivní povinnosti. Z výše uvedené sankční koncepce

[18] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[19] Tamtéž.
[20] Viz čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vyhlášené pod č. 2/1993 Sb.
[21] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[22] Tamtéž.

právní odpovědnosti plyne, že jakákoliv procesní odpovědnost nemůže vzniknout, aniž by jí předcházela povinnost. V důkazním řízení tak nastupuje procesní odpovědnost například v případě, kdy účastník, kterého zatěžuje povinnost tvrzení nebo povinnost důkazní, tuto povinnost nesplní.[23]

b) **Újma.** Újma se může vyskytovat v civilním právu procesním v různých podobách. Obecně se bude jednat o újmu na zájmech, které jsou chráněny civilním právem procesním. Porušení povinnosti důkazní může mít za následek újmu spočívající v tom, že nebude možné náležitě objasnit skutkový stav věci, nezákonné rozhodnutí soudu bude mít za následek snížení jeho prestiže a důvěryhodnosti apod.[24]

c) **Příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a újmou.** Dalším předpokladem vzniku procesní odpovědnosti je příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi protiprávním jednáním a vzniklou újmou.[25]

d) **Zavinění.** Problematika subjektivních předpokladů občanskoprávní procesní odpovědnosti je velmi blízká obdobné problematice hmotněprávní. Z tohoto důvodu lze využít poznatků o subjektivních předpokladech občanskoprávní odpovědnosti, která byla mnohem hlouběji zpracována. Podle toho, zda se ke vzniku odpovědnosti vyžaduje zavinění, či nikoliv, lze i v civilním právu procesním rozlišovat:

1. subjektivní odpovědnost

- s prokazovaným zaviněním,
- s presumovaným zaviněním,

2. objektivní odpovědnost

- s možností liberace (objektivní odpovědnost prostá),
- bez možnosti liberace (objektivní odpovědnost absolutní).

Na rozdíl od občanského práva hmotného, kde se převážně uplatňuje subjektivní odpovědnost neboli odpovědnost za zavinění, zatímco objektivní odpovědnost je spíše výjimkou, tak v civilním právu procesním je tento poměr vyrovnanější.

[23] MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1984. s. 53. ISBN 80-210-1161-0.
[24] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[25] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

3. Legislativní tendence posilující odpovědnost účastníků řízení za výsledek sporu

Ke správnému pochopení právní úpravy de lege lata je vhodné se nejprve ohlédnout na historickoprávní souvislosti a na právní úpravu, která té současné předcházela. Právní úprava civilního soudního řízení se vyvíjela vždy v závislosti na historických poměrech, determinovaných zejména politicko-společenskou situací.

3.1. Právní úprava civilního soudního řízení před listopadem 1989

S ohledem na náš společný historický a právní vývoj s rakouskými zeměmi je zapotřebí se nejdříve zmínit o **zákonu č. 113/1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních** (civilní řád soudní nebo jen "c.ř.s."), který nabyl účinnosti 1. ledna 1989. Za primární formu řízení v tehdejším civilním procesu bylo považováno řízení sporné, které bylo postaveno na zásadě formální pravdy.[26] Sporné řízení bylo záležitostí sporných stran, do které mohl soud zasahovat pouze v omezeném rozsahu.[27] Po vzniku samostatného československého státu v roce 1918 byly rakouské právní předpisy na základě recepčního zákona č. 1/1918 Sb. převzaty do československého právního řádu a platily ve znění některých pozdějších novel na území Čech, Moravy a Slezska. V Československu došlo tehdy k paradoxnímu jevu, kdy v unitárním státě platily dva celkem odlišné právní řády. V Čechách platil rakouský právní řád a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi právní řád uherský. Civilní soudní řád jako celek se vyznačoval vysokou právní kvalitou a upravoval civilní soudní řízení až do konce roku 1950.[28]

Po únoru 1948 nastala změna v politických a společenských poměrech, která si vynutila vypracování nové právní úpravy. Byl přijat **zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví,** jehož účelem bylo zjednodušení soudnictví a jeho přiblížení občanům. Na tento zákon v brzké době navázal **zákon č. 142/1950 Sb.,**[29] **o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád),** který odstranil dosavadní procesní dualismus a unifikoval právní úpravu civilního soudního řízení pro celé

[26] Formální pravdou se rozumí taková skutková zjištění soudu, k nimž soud během řízení došel na základě zákonem upraveného postupu jinak než cestou dokazování a o nichž lze předpokládat, že mohou být v rozporu se skutečností. K tomu blíže v části 4.3.3 této práce.
[27] ŠTAJGR, František a kol. *Občanské právo procesní.* 2. část. přeprac. vyd. Praha: Orbis. 1968. s. 15.
[28] HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. s. 39. ISBN 978-80-87212-51-6.
[29] Účinný od 1. 1. 1951.

území republiky. V důsledku těchto legislativních změn došlo k postupnému potlačování zásady formální pravdy na úkor zásady materiální pravdy, která se stala vůdčí zásadou civilního procesu.[30] Zjišťování materiální pravdy se stalo cílem řízení a všechny ostatní zásady byly tomuto cíli podřízeny. Na významu získala rovněž zásada vyšetřovací a zásada oficiality, zásada dispoziční byla potlačena ve prospěch státu.[31] Odvolací řízení bylo vybudováno na systému úplné apelace. Účastníci odvolacího řízení tak mohli uvádět tzv. novoty (tj. nové skutečnosti a důkazy) bez omezení, což bylo v českých zemích do té doby přípustné jen v omezeném rozsahu.[32]

V šedesátých letech byla nově kodifikována celá právní odvětví, včetně civilního práva procesního. Byl přijat nový **občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb.,** účinný od 1. 4. 1964, který ideově vycházel z Ústavy z roku 1960. Tehdejší koncepce dokazování v civilním soudním řízení, jak vyplývá z vyšších odstavců, stála na zásadě materiální pravdy.[33] V souladu s touto zásadou byl soud povinen zjišťovat co nejúplněji skutečný skutkový stav věci v jakémkoliv typu řízení z úřední povinnosti. Odpovědnost za výsledek důkazního řízení tak nesl soud, a to i v případě, kdy účastníci řízení byli nečinní. Z tohoto důvodu nebylo zapotřebí od sebe odlišovat řízení sporná a řízení nesporná, neboť rozdíly mezi oběma druhy nalézacího řízení nebyly tolik zřetelné, aby vyžadovaly stanovení zvláštních pravidel.[34]

3.2. Právní úprava civilního soudního řízení po roce 1989

Právní úpravu jak sporného, tak nesporného řízení nalezneme v občanském soudním řádu, který byl po roce 1989 mnohokrát novelizován. V rámci těchto dílčích legislativních změn došlo i ke změně v dosavadní koncepci českého civilního procesu. Nicméně po formální stránce **občanský soudní řád zůstává i nadále jednotným právním předpisem** alespoň v tom smyslu, že obsahuje úpravu řízení sporného a nesporného v jediném zákoně.[35]

[30] Materiální (objektivní) pravdou se rozumí skutková zjištění, která odpovídají co nejúplněji skutečnosti, k tomu viz část 2.4.3 této práce.
[31] Ke všem těmto zásadám blíže viz podkapitola 4.3 této práce.
[32] HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. s. 39. ISBN 978-80-87212-51-6.
[33] Zásada materiální pravdy byla zakotvena i na ústavní úrovni (čl. 103 odst. 1 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky).
[34] SVOBODA, Karel. Jak vyzrát na "nespory". *Právní fórum,* 2007, roč. 4, č. 4, s. 130-133. ISSN 1214-7966.
[35] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 4-5. ISBN 978-80-7400-107-9.

Ve velkém počtu přijatých novel se promítla snaha zákonodárce umožnit rychlejší a pružnější vyřizování věcí v civilním soudním řízení a český občanský soudní řád se více přiblížil legislativní úpravě vyspělých evropských zemí. Mezi českou odbornou veřejností však stále častěji zaznívá názor, že rekodifikaci soukromého práva by měla co nejdříve následovat rekodifikace civilního procesu.

3.2.1. Zákon č. 171/1993 Sb.

Zákon začal rozlišovat mezi řízením sporným a řízením nesporným teprve po novele o.s.ř. provedenou zákonem č. 171/1993 Sb.,[36] která oslabila roli soudů při dokazování během civilních sporů. Napříště bylo **sporné řízení zcela ovládáno zásadou projednací,** která zbavila soud povinnosti náležitě zjistit skutkový stav věci a odpovědnost za shromáždění skutkového materiálu a jeho prokázání byla přenesena na účastníky řízení samotné.[37] Od této chvíle byla důkazní aktivita v rukou účastníků. Účastníky sporného řízení tak tíží tzv. břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Pokud nesplní svou povinnost tvrdit a prokazovat pro rozhodnutí důležité skutečnosti, vystavují se riziku neúspěchu ve sporu. O povinnosti označit důkazy potřebné k prokázání skutkových tvrzení je soud povinen účastníky náležitě poučit, neboť se jedná o procesní povinnosti (§ 5 o.s.ř.). Zákon soudu umožňuje rozhodnout pouze na základě provedených důkazů, aniž by měl povinnost zjišťovat skutečný stav věci. Nicméně soud může i nadále provést i jiné, účastníky nenavržené důkazy. Musí se však jednat o takové důkazy, které vyplynou z dosavadního řízení. Je to oprávnění soudu, nikoliv jeho povinnost.[38]

Naproti tomu **nesporné řízení zůstalo i nadále ovládáno zásadou vyšetřovací.** V souvislosti s tím zákon do ustanovení v § 120 odst. 2 o.s.ř. zařadil taxativní výčet řízení převážně nesporného charakteru, v nichž je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány.[39]

Tato novela zavedla rovněž do civilního procesu znovu již osvědčené tradiční instituty **rozsudku pro uznání** a **rozsudku pro zmeškání**, které byly součástí

[36] Účinná od 1. 9. 1993.
[37] Viz důvodová zpráva k zákonu č. 171/1993 Sb.
[38] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav. Novelizace občanského soudního řádu provedená zákonem č. 171/1993 Sb. *Právní rozhledy,* 1994, č. 2, s. 35. ISSN 1210-6410.
[39] Tamtéž.

českého civilního procesu do 1. 1. 1951.[40] Oba tyto rozsudky jsou projevem zásady formální pravdy. Právní úprava rozsudku pro zmeškání byla víceméně shodná se současnou platnou právní úpravou, rozsudek pro uznání však bylo možné vydat pouze na základě dispozičního úkonu žalovaného. „Fikce“ uznání nároku, a tím i další posílení zásady formální pravdy, byla do občanského soudního řádu zavedena až později.[41] Z důvodové zprávy k novele č. 171/1993 Sb. vyplývá, že tyto rozsudky byly do civilního soudního řízení vpraveny v zájmu jeho zrychlení.

3.2.2. Zákon č. 30/2000 Sb.

Další novela o.s.ř., která podstatným způsobem zasáhla do řízení před soudem a podtrhla odlišnosti mezi řízením sporným a nesporným, byla **tzv. velká novela** provedená zákonem č. 30/2000 Sb.[42] Ve svém důsledku znamenala výrazný posun od zásady materiální pravdy k zásadě formální pravdy.[43]

K urychlení civilního soudního řízení měla sloužit zejména kvalitní příprava soudního jednání. Od účinnosti této novely má soud k dispozici tzv. **kvalifikovanou výzvu** dle § 114b o.s.ř. Do této doby soud neměl účinné prostředky vůči žalovanému, kterými by ho donutil k vyjádření se k žalobě, a soudní řízení bylo tak nezřídka zbytečně protahováno. Napříště se žalovaný v případě svého pasivního přístupu k vyjádření se k žalobě vystavuje riziku neúspěchu ve sporu, neboť soud v takovém případě za splnění zákonem formulovaných podmínek mohl mít za to, že žalovaný nárok, který je vůči němu žalobcem uplatňován, zcela uznává.[44] Za této situace může předseda senátu bez jednání a slyšení žalovaného vydat rozsudek pro uznání.[45]

K dalšímu posílení odpovědnosti účastníků za průběh řízení a zjištění a prokázání skutkového stavu přispělo navrácení do českého civilního procesu institutu koncentrace řízení, a to ve dvojí podobě: jednak šlo o tzv. **zákonnou koncentraci** ve věcech taxativně vyjmenovaných v § 118b o.s.ř., jednak o tzv. **soudcovskou**

[40] Tedy do doby, kdy platil zákon č. 113/1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní- c.ř.s.).
[41] HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. s. 39. ISBN 978-80-87212-51-6.
[42] Účinná od 1. 1. 2001.
[43] Dominantní však i nadále zůstává zásada materiální pravdy, ta je však novými procesními instituty modifikována a ve sporném řízení částečně prolomena.
[44] HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. s. 40. ISBN 978-80-87212-51-6.
[45] V souvislosti s tímto ustanovením došlo rovněž ke změně ustanovení v § 153a odst. 3 o.s.ř. Toto ustanovení do této doby upravovalo vydání rozsudku pro uznání výlučně jen na základě dispozičního úkonu žalovaného.

koncentraci na návrh účastníka rozhodnutím soudu podle § 118c o.s.ř.[46] Podle důvodové zprávy k této novele se zákonná koncentrace týkala věcí, u nichž to vyžaduje potřeba (společenský zájem) na soustředěném řízení a urychleném rozhodnutí věci. Soudcovská koncentrace měla podle důvodové zprávy čelit průtahům řízení, ke kterým dochází zejména proto, že druhý účastník je pasivní a přes výzvu soudu neoznačil všechny rozhodné skutečnosti nebo neoznačil potřebné důkazy.[47]

V návaznosti na nově uzákoněný procesní institut koncentrace řízení byl do sporného řízení zaveden tzv. **systém neúplné apelace**, na kterém bylo od této chvíle postaveno odvolací řízení. Účastníci řízení v prvním stupni tak mohli uplatňovat nové skutečnosti a důkazy pouze do konce řízení před soudem prvního stupně, o čemž museli být soudem řádně poučeni (§ 119a o.s.ř.). Další skutečnosti nebo důkazy mohli uplatnit pouze za podmínek stanovených v ustanovení § 205a o.s.ř.[48] Byl tedy zaveden tzv. skutkový a důkazní „stopstav" k okamžiku vyhlášení prvostupňového rozsudku a koncepčně byl vytvořen prostor pro to, aby důkazní řízení bylo ukončeno před soudem prvního stupně.[49]

Celé řízení před soudem prvního stupně tak bylo vnímáno jako jeden časový prostor plně otevřený k tomu, aby účastníci s pomocí poučovací povinnosti soudu dle § 118a o.s.ř. splnili povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Účastník mohl podle této právní úpravy prohrát spor na neunesení břemene tvrzení či břemene důkazního pouze tehdy, že byl soudem řádně poučen bez ohledu na to, zda byl zastoupen advokátem.[50]

Koncentrace řízení k okamžiku vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně se však netýkala řízení vyjmenovaných v § 120 odst. 2 o.s.ř., u nichž je vůdčí zásadou zásada vyšetřovací.[51] V nesporném řízení byl tak zdůrazněn **systém neúplné apelace**.

---

[46] BUREŠ, Jaroslav. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 12, s. 27 a násl. ISSN 1210-6348.

[47] *Důvodová zpráva k novele o. s. ř. provedené zákonem č. 30/2000 Sb. Zvláštní část* [online]. PSP, Tisk 257 [cit. 2012-06-17] Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0.

[48] Výčet výjimek ze zákazu novot v odvolacím řízení v ustanovení § 205a o.s.ř. zůstal po novelizaci provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. nedotčen.

[49] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. VI. ISBN 978-80-7400-107-9.

[50] Viz § 205a odst. 1 písm. d) o.s.ř.

[51] S výjimkou případů přísnější koncentrace dle § 118b, 118c a 175 odst. 4 o.s.ř., viz HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. s. 42. ISBN 978-80-87212-51-6.

3.2.3. Zákon č. 7/2009 Sb.

Mezi vůbec nejvýznamnější novely patří **tzv. souhrnná novela** občanského soudního řádu, zákon č. 7/2009 Sb., účinná od 1. 7. 2009. Jde o legislativní počin, který do jisté míry navazuje na to, co zahájila tzv. velká novela o.s.ř. provedená zákonem č. 30/2000 Sb., konkrétně posiluje odpovědnost účastníků řízení za jeho průběh a výsledek. Podle Bureše a Drápala představuje tato novela pravděpodobně nejpodstatnější změnu v civilním procesu od přijetí civilního řádu soudního v roce 1895, ale zároveň se jedná po legislativně-technické stránce o nejhorší zákon, který kdy dosud novelizoval občanský soudní řád.[52]

V zájmu zkvalitnění přípravy jednání byl touto novelou do českého civilního procesu zaveden další nový institut tzv. **přípravného jednání** dle § 114c o.s.ř. a již v této fázi byly upraveny prvky koncentrace řízení, které se až doposud objevovaly pouze v pozdějších etapách civilního soudního řízení. Přípravné jednání není obligatorní. Představuje pouze alternativu k jiným formám přípravy jednání.[53] Ustanovení v § 114c o.s.ř. stanovuje striktně povinnosti účastníků a následky, které pro účastníky z nesplnění těchto povinností vyplývají. Pro žalobce, který se nedostaví k přípravnému jednání, popř. řádně neomluví, ač byl řádně předvolán, je sankcí zastavení řízení, pro nečinného žalovaného pak - za splnění dalších zákonem formulovaných podmínek - fikce uznání nároku, který je vůči němu žalobcem uplatňován. Přípravné jednání je vlastně obdobou kvalifikované výzvy dle § 114b o.s.ř.[54] a nedostavení se k přípravnému jednání je sankcionováno shodně jako nevyjádření se dle § 114b odst. 5 o.s.ř.[55]

V návaznosti na nově zavedený institut přípravného jednání zákonodárce přistoupil k pochopitelnému kroku. Tzv. soudcovská koncentrace se neosvědčila a byla zrušena. Namísto toho novela uzákonila tzv. **univerzální koncentraci řízení** pro všechny věci, které se podle o.s.ř. projednávají podle pravidel sporného řízení. Účastníci jsou povinni zásadně do skončení přípravného jednání, a nekonalo-li se, zásadně nejpozději do skončení prvního jednání ve věci, popř. do uplynutí jim

[52] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. VI. ISBN 978-80-7400-107-9.
[53] Alternativa k tzv. prosté výzvě dle § 114a o.s.ř. nebo ke kvalifikované výzvě dle § 114b o.s.ř., blíže viz WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum,* 2009, č. 6, s. ISSN 1214-7966.
[54] Soud má možnost volby. Pokud nezvolí cestu kvalifikované výzvy dle § 114b o.s.ř., nařídí přípravné jednání (pokud se nejedná o věc, kdy by přípravné jednání bylo neúčelné).
[55] WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum,* 2009, č. 6, s. ISSN 1214-7966.

poskytnuté dodatečné lhůty, splnit povinnost tvrzení a též povinnost důkazní. Jestliže účastník, ač byl soudem řádně poučen, v tomto časovém prostoru uvedené povinnosti nesplní, zpravidla nese následky v podobě nepříznivého rozhodnutí ve věci.[56] V řízení před soudem prvního stupně je opět vymezen časový bod, za kterým nebudou účastníci moci předkládat tzv. novoty (tj. nová tvrzení a důkazní návrhy).[57] Zavedením univerzální koncentrace byl ještě více omezen soud v provádění důkazů nad rámec účastnických návrhů.[58]

Podle důvodové zprávy k této novele zavedením univerzální koncentrace ve sporném řízení by měla být zajištěna aktivita účastníků a minimalizována nutnost odročování jednání z důvodu nových tvrzení a důkazů.[59] Souhrnná novela tak ještě důsledněji rozdělila civilní proces na dva jeho druhy – řízení sporná (ovládaná zásadou projednací) a řízení nesporná (ovládaná zásadou vyšetřovací).

3.3. Dílčí shrnutí a zhodnocení historického vývoje právní úpravy civilního procesu

Občanský soudní řád je po formální stránce jednotným právním předpisem a před listopadem 1989 vůbec nerozlišoval mezi řízením sporným a řízením nesporným. V letech 1948-1989 byl civilní proces ve srovnání s vyspělými západními zeměmi hrubě zanedbáván a postižen četnými deformacemi vyplývajícími z jeho tehdejší ideologizace. Civilní soudní řízení a koncepce dokazování byly založeny na vůdčí zásadě materiální pravdy. Ta měla v té době ideologickou funkci, která spočívala zejména v tom, že jejím jménem byly odůvodňovány státní intervence do řízení. Soud byl povinen zjišťovat materiální pravdu v jakémkoliv typu řízení z úřední povinnosti. Odpovědnost za výsledek důkazního řízení tak ve

[56] BUREŠ, Jaroslav. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 12, s. 27 a násl. ISSN: 1210-6348.

[57] Možnost soudu přihlédnout k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům zůstává a je rozšířena dále celkem na případy, kdy půjde o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i o skutečnosti nebo důkazy, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností poté, co předseda senátu vyzve účastníka k doplnění vylíčení rozhodných skutečností, má-li za to, že věc lze posoudit jinak než podle účastníkova právního názoru.

[58] Nejde-li o řízení uvedená v ust. § 120 odst. 2 o.s.ř., může soud provést i jiné, než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny, viz § 120 odst. 3 o.s.ř.

[59] *Důvodová zpráva k novele o. s. ř. provedené zákonem č. 7/2009 Sb.* [online]. PSP. Tisk č. 478 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=478&CT1=0.

skutečnosti nesl soud, a to i v případě, kdy účastníci řízení byli nečinní. Excesivní chápání zásady materiální pravdy zabránilo všem projevům soukromé iniciativy a soukromé odpovědnosti, tedy i procesní odpovědnosti stran.

Po roce 1989 byl občanský soudní řád mnohokrát novelizován a tím se více přiblížil legislativní úpravě vyspělých evropských zemí. Všechny tyto větší či menší novelizace byly vedeny snahou zákonodárce o zrychlení a zefektivnění civilního soudního řízení. Jedná se o reakci na problém, který sužuje českou justici asi nejvíce, a to průtahy v řízení. Za tento stav nelze vinit pouze soudy a samotné soudce. Jedním z faktorů ovlivňujících délku soudního řízení je i aktivita či pasivita účastníků. Nezřídka se totiž stávalo, že účastníci s vědomím svého neúspěchu ve sporu záměrně řízení svou nečinností protahovali. Tento neutěšený stav bylo zapotřebí legislativně řešit. Zákonodárce se snaží účastníky přimět k procesní aktivitě prostřednictvím stimulujícího působení procesních břemen, hrozbou rozsudku pro uznání a rozsudku pro zmeškání nebo zaváděním prekluzivních lhůt omezujících jejich skutkové přednesy a důkazní návrhy. Stanovením přesných práv a povinností účastníků a určením postupu soudu bylo zákonodárcem sledováno takové pojetí sporného řízení, jemuž je jednak vlastní posílení odpovědnosti žalobce, ale i žalovaného za výsledek sporu, jestliže závisí na jejich aktivitě tvrzení a důkazní, jednak zdůraznění role soudu při plnění poučovací povinnosti.

Pokud mám zhodnotit vývoj právní úpravy civilního procesu po roce 1989 ve svém celku, musím konstatovat, že není příliš zdařilý a činí nové procesní instituty diskutabilními.[60] Zdá se, že zákonodárce zcela opomněl skutečnost, že rychlost řízení je sice významným aspektem práva na spravedlivý proces, nikoliv však jediným. Ostatní aspekty s ním mohou být ve vzájemném napětí a dokonce i kolidovat. Rychlost řízení nemůže být zákonodárcem přespříliš akcentována na úkor věcně správného soudního rozhodování. Oba požadavky nelze od sebe uměle oddělovat a je zapotřebí mezi kvalitou a kvantitou nalézt určitou rovnováhu. Domnívám se, že současná česká právní úprava civilního procesu se vyznačuje přepjatým formalismem. Český zákonodárce se vůbec neřídil nezávaznými doporučeními a rezolucemi vydávanými v rámci Rady Evropy, které poskytují členským státům návod, jak se vyrovnat s požadavky, které na ně klade právo na spravedlivý proces.[61]

[60] Na problematické otázky ohledně „nových“ urychlujících procesních institutů odkazuji zejména v kapitole 5. této práce.

[61] Problematikou řízení v prvním stupni se zabývá především Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (84) 5 nazvané „Zásady občanskoprávních řízení navržené s cílem zlepšit fungování justice“.

Doporučení kladou důraz jednak na maximálně jednoduché, rychlé a flexibilní soudní řízení, ale zároveň na to, aby byl zachován vysoký stupeň spravedlnosti nezbytný v demokratické společnosti. Souvislost mezi rychlostí řízení a jeho jednoduchostí český zákonodárce zřejmě opomněl a dospěl patrně k závěru, že čím podrobněji a precizněji budou procesní instituty upraveny, tím rychlejší řízení bude.

4. Základní charakteristika sporného řízení

Český civilní proces lze zjednodušeně dělit **na řízení sporná** a **řízení nesporná**. Řízení sporná představují převážnou část agendy civilních soudů**.** Zatímco ve sporném řízení jde o to, rozhodnout spor o právo mezi dvěma stranami stojícími proti sobě v postavení žalobce a žalovaného, cílem nesporného řízení není vyřešit spor, ale především upravit poměry účastníků řízení.

Jelikož cílem mé práce je provést ucelený přehled sankcí, které zatěžují účastníky v civilním sporu, je zapotřebí nejdříve vystihnout samotnou podstatu sporného řízení. Rozdíly, které odlišují civilní „spory" od tzv. „nesporů", se podle platné právní úpravy týkají především režimu dokazování. Z tohoto důvodu se zaměřím především na zvláštnosti v této fázi řízení, které vykazují oba dva druhy řízení a kterými se odlišují navzájem. Tyto zvláštnosti lze vystihnout především pomocí tzv. odvětvových zásad, kterými jsou civilní „spory" i „nespory" ovládány.

Občanský soudní řád dlouhou dobu vůbec nerozlišoval mezi řízením sporným a řízením nesporným. Teprve po listopadu 1989 docházelo k početným novelizacím, které byly vedeny snahou zákonodárce legislativně umožnit rychlejší a efektivnější vyřizování věcí v civilním soudním řízení a za tímto účelem byly do o.s.ř. zaváděny procesní instituty, v důsledku kterých došlo ke zřetelnějšímu oddělení pravidel řízení sporného od pravidel řízení nesporného.

4.1. Platná právní úprava sporného a nesporného řízení

O východiscích platné právní úpravy sporného a nesporného řízení bylo podrobně pojednáno již v kapitole 3.2 této práce.

Platná právní úprava explicitně nedefinuje, co je řízení sporné a řízení nesporné, nicméně **důsledně odlišuje ustanovení, která se užijí pouze pro sporná řízení.** Činí tak jednak tím, že u všech ustanovení, která upravují postup soudu a účastníků řízení jen pro účely řízení sporného, zákon výslovně vylučuje jejich aplikaci pro řízení vyjmenovaná v § 120 odst. 2. o.s.ř.[62] Kromě toho zákon uplatňuje i jinou terminologii. Pokud ustanovení využívají výrazů jako „žaloba, žalobce a

[62] § 120 odst. 2 o.s.ř. obsahuje taxativní výčet řízení, která jsou svým charakterem převážně nesporná. V těchto věcech je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Jedná se o případy, kdy zásada projednací ustupuje zásadě vyšetřovací.

žalovaný“, použijí se pouze pro řízení sporná.[63] Ta ustanovení, která zase užívají pojmů jako „návrh na zahájení řízení a navrhovatel“, jsou vyhrazena jen pro řízení nesporná. V zákoně nalezneme však i ustanovení, která užívají obojí terminologie. V takovém případě obsahují úpravu společnou pro řízení sporná i nesporná.[64]

Taxativní výčet (převážně) nesporných řízení tak nalezneme **v § 120 odst. 2** občanského soudního řádu. V těchto řízeních je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než které byly účastníky navrženy. Jinými slovy se jedná o řízení, v nichž zásada projednací ustupuje zásadě vyšetřovací. Soud je v nich povinen zjišťovat z úřední povinnosti materiální pravdu. Do této skupiny jsou zařazena nejen řízení, která lze zahájit i bez návrhu, tj. usnesením soudu,[65] ale i další výhradně návrhová řízení výslovně vyjmenovaná v ustanovení § 120 odst. 2 o.s.ř. Ostatní řízení mají charakter sporu, pokud ovšem ze zákona nebo z jejich povahy nevyplývá, že i při nich má soud z úřední povinnosti zjišťovat materiální pravdu.[66]

Konkrétní **odchylky od pravidelného průběhu sporného řízení** jsou obsaženy v hlavě páté části třetí občanského soudního řádu pod názvem „Zvláštní ustanovení“.[67] Podle JUDr. Svobody někteří autoři nesprávně za nesporná řízení považují všechna řízení, kterým se dostává této zvláštní právní úpravy. Pokud totiž porovnáme výčet zvláštních typů řízení upravených v této hlavě s taxativním výčtem řízení převážně nesporných podle § 120 odst. 2 o. s. ř., zjistíme, že některá řízení upravená v páté hlavě mezi nesporná řízení nepatří.[68] To potvrdil i zákonodárce, když kupříkladu zařadil mezi tyto věci novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 295/2008 Sb. i řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.[69] V důvodové zprávě k této novele o.s.ř. se uvádí, že toto řízení jako takové je nutné považovat za řízení sporné, neboť se v něm prolínají jak

[63] Viz např. § 90 – 93 o.s.ř.
[64] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 5-6. ISBN 978-80-7400-107-9.
[65] Viz § 81 o.s.ř. Soud může i bez návrhu zahájit řízení kupříkladu ve věcech péče o nezletilé, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení opatrovnické, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o dědictví apod.
[66] SVOBODA, K. Jak vyzrát na "nespory". *Právní fórum,* 2007, roč. 4, č. 4, s. 130-133. ISSN 1214-7966.
[67] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. s. 358. ISBN 978-80-7201-842-0.
[68] Jde např. o řízení o úschovách, řízení o umoření listin, řízení ve věcech obchodního rejstříku podle § 200a o. s. ř., řízení ve věcech kapitálového trhu, řízení podle § 200h, 200ua, 200x o. s. ř. a řízení o soudním prodeji zástavy.
[69] Viz § 193a a násl. o.s.ř.

prvky sporného, tak i prvky nesporného řízení.[70] Z výše uvedeného a důvodové zprávy vyplývá, že hlava pátá části třetí o.s.ř. neobsahuje právní regulaci pouze nesporných řízení, ale jsou sem zařazena i řízení sporná v případě, kdy vykazují určité odchylky od obecné pravidelné úpravy. Lze shrnout, že se jedná o skupinu zvláštních nejednotných řízení, která se v jednotlivostech odlišují od obou základních typů nalézacího řízení. Nicméně je lze podřadit pod řízení sporné či řízení nesporné podle toho, zda soud v nich má či nemá povinnost hledat materiální pravdu.[71]

4.2. Rozdíly mezi sporným a nesporným řízením

Ačkoliv je otázka diferenciace civilního procesu na tyto dva druhy nalézacího řízení předmětem teoretického zkoumání procesní právní vědy již od poloviny devatenáctého století, do dnešní doby se na ni nepodařilo najít jednoznačnou odpověď. Nicméně existuje **řada teorií**, které se snažily nalézt kritéria, pomocí kterých by bylo možné odlišit oba dva druhy řízení navzájem. Prof. Winterová zmiňuje dvě. První z nich spatřuje základní rozdíl v tom, že **sporná řízení** mají **funkci reparační** (cílem je napravit porušené nebo ohrožené právo), zatímco **řízení nesporná** mají **funkci preventivní** (snaha předejít možným sporům tím, že se právní vztahy postaví najisto). Podle druhé teorie diferenční kritérium spočívá v tom, že **meritorní rozhodnutí ve sporném řízení** mají zpravidla **povahu deklaratorní**, kdežto **v nesporném řízení povahu konstitutivní**. Jelikož tato teorie nezohledňuje dostatečně možnost vydávání konstitutivních rozhodnutí ve sporném řízení, přiklání se řada procesualistů k teorii první.[72] Nicméně kupříkladu podle J. Stavinohové ani ta není vyhovující, neboť ve skutečnosti každý proces působí preventivně.[73]

Karel Svoboda zastává zcela jiné stanovisko než výše uvedené teorie. Podle jeho názoru: *„Rozdíly mezi sporem a „nesporem“ musíme hledat nikoli v rovině idejí*,

[70] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

[71] K této věci se vyjádřil ve své publikaci i prof. Fiala takto: „Dělení řízení na sporné a nesporné je dělení teoretické, vyplývající ze samé podstaty projednávaných věcí. Někdy se stává, že zákonodárce, rozhodující o zařazení věcí do řízení sporného či nesporného, zařadí z různých důvodů věc spornou do procesu nesporného a naopak. Problémy z toho vzniknuvší musí být řešeny v kontextu samé podstaty projednávaných věcí. Dojde-li k zařazení sporné věci ze své podstaty do řízení nesporného, nemůže být odstraněna skutečnost, že jde o spor mezi stranami, tj. účastníci takového řízení mají svou podstatou postavení sporných stran a řízení se svou strukturou musí rovnat řízení spornému.“ Blíže viz FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. s. 15 - 17.

[72] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. s. 38-39. ISBN 978-80-7201-842-0.

[73] STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Problém diferenciace řízení sporného a nesporného v socialistickém civilním procesu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984. s. 13.

ale přímo v textu zákona.“[74] Základní rozdíl mezi nimi spočívá zejména v tom, že v řízení nesporném ustupuje zásada projednací na úkor zásady vyšetřovací (vyhledávací). Zásada dispoziční je zde rovněž potlačena. Z uvedeného vyplývá, že zásady civilního procesu lze považovat za jedno z kritérií, které umožňují diferenciaci civilního soudního řízení (na řízení sporné a nesporné), neboť v každém z těchto druhů řízení se tyto zásady uplatňují různou měrou.

4.3. Zásady ovládající sporné řízení

Cílem této podkapitoly není provést kompletní a hlubší analýzu zásad,[75] které ovládají řízení sporné. Jako teoretické východisko pro další kapitoly postačí vylíčit ty zásady, které jsou stěžejní a ve svém souhrnu charakterizují sporné řízení a vystihují jeho podstatu. Tyto zásady se týkají podílu soudu a účastníků řízení na procesu, jejich procesní role, aktivity a iniciativy. Jinými slovy lze říci, že určují „pravidla hry“ pro poskytování spravedlnosti soudy. Zpravidla se váží k procesnímu dokazování, což je fáze civilního řízení, ve které se ponejvíce objevují rozdíly mezi civilními „spory“ a „nespory“. Na tyto odlišnosti jsem již upozornila v rámci podkapitoly 3. 2. při pojednání o historických východiscích platné právní úpravy sporného a nesporného řízení. Nyní se je pokusím vystihnout v souvislosti s výkladem o zásadách, které ovládají sporné řízení a charakterizují jeho povahu.

4.3.1. Zásada dispoziční

V případě zásady dispoziční je **procesní iniciativa dána do rukou účastníků řízení, nikoli soudu.** Tato zásada klade důraz na zájmy jednotlivce a vychází z předpokladu, že každý ví nejlépe sám, co je v jeho zájmu a jak tento svůj zájem má chránit. Iniciativu má tedy ten, kdo uplatňuje nebo brání svůj právní zájem.[76]

Soud v řízení poskytuje ochranu soukromým subjektivním právům, tedy právům účastníků. Nicméně stát tuto ochranu prostřednictvím soudního řízení jim pouze nabízí, ale nevnucuje. Jelikož účastníci mohou se svými soukromými právy zcela volně nakládat, závisí výlučně na jejich vůli, zda se chtějí podrobit soudnímu

[74] SVOBODA, Karel. Jak vyzrát na "nespory". *Právní fórum,* 2007, roč. 4, č. 4, s. 130-133. ISSN 1214-7966.
[75] V případě zásad hovořím o tzv. odvětvových principech civilního procesu, které jsou vypracovány teorií civilního procesního práva a jsou tvořeny vždy dvojicí zpravidla protichůdného významu. To, který z principů se v civilním procesu převážně uplatňuje, rozhoduje o jeho charakteru.
[76] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. s. 73. ISBN 978-80-7201-842-0.

rozhodování a v jakém rozsahu tak učiní. Z výše uvedeného vyplývá, že by zcela odporovalo podstatě a účelu civilního procesu, kdyby se řízení zahajovalo bez vůle účastníků, o jejichž práva a ochranu jde.[77]

Dispoziční zásada spočívá v možnosti účastníků svobodně disponovat (nakládat) jak řízením, tak předmětem řízení. Záleží tak výlučně na vůli účastníků, zda a po jakou dobu se řízení bude konat (dispozice řízením) a jaký bude okruh otázek, které v něm budou projednávány a rozhodovány (dispozice předmětem). Účastníci mohou disponovat řízením např. tak, že žalobce podáním žaloby řízení zahájí, zpětvzetím žaloby způsobí zastavení řízení soudem. V případě dispozice předmětem řízení účastníci mohou omezit nebo rozšířit své návrhy v průběhu řízení, uzavřít soudní smír apod. Výše uvedenými dispozičními úkony vykonávají účastníci svůj vliv na zahájení řízení, jeho průběh, rozsah, ale i skončení.[78]

Opakem zásady dispoziční je **zásada oficiality**, která znamená, že procesní iniciativa je naopak v rukou soudu, který sám z úřední povinnosti rozhoduje o zahájení určitého řízení a určuje jeho předmět. Účastníci řízení jsou zde omezeni v možnosti svými úkony řízení ovlivňovat.[79]

Z povahy věci vyplývá, že sporné řízení je ovládáno dispoziční zásadou. Naproti tomu pro nesporné řízení je typická zásada oficiality. Zásada dispoziční je zde potlačena. Základní rozdíl mezi sporným a částí nesporných řízení vyjmenovaných v ustanovení § 81 odst. 1 a 2 o.s.ř. spočívá v tom, že soud může sám z úřední povinnosti zahájit řízení ve věci. Uplatnění této výjimky je možné pouze v případech výslovně stanovených zákonem. O zahájení řízení bez návrhu vydává předseda senátu usnesení, ve kterém přesně vymezí jeho předmět. Účastníci mají právo být seznámeni s předmětem řízení již od počátku, aby mohli účelně rozvinout svoji procesní aktivitu, zejména pak svoji činnost zaměřenou na shromažďování důkazního materiálu. Pokud je však nesporné řízení zahájeno na návrh, není soud vázán požadavkem v něm uvedeným. Účastníci nesporného řízení jsou omezeni v právu vykonávat vliv na řízení svými úkony. Naopak ve sporném řízení není soud oprávněn překročit návrhy účastníků a z vlastní iniciativy rozšiřovat předmět řízení.[80]

---

[77] FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. s. 36-37.
[78] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. s. 73. ISBN 978-80-7201-842-0.
[79] Tamtéž.
[80] SVOBODA, Karel. Jak vyzrát na "nespory". *Právní fórum,* 2007, roč. 4, č. 4, s. 130-133. ISSN 1214-7966.

4.3.2. Zásada projednací

Dispoziční zásada je úzce spojena se zásadou projednací, se kterou se v minulosti společně vyvíjela a nejdříve s ní byla rovněž ztotožňována. Rozdíl mezi nimi však spočívá v tom, že zásada projednací je zaměřena na shromažďování skutkového materiálu v řízení jeho účastníky, zatímco zásada dispoziční se týká procesní aktivity účastníků co do konání řízení a vymezení jeho předmětu.[81]

V průběhu řízení vzniká otázka, kdo má opatřit skutkový materiál potřebný pro rozhodnutí ve věci a kdo nese odpovědnost za úplné zjištění skutkového stavu. Zákonodárce má možnost volby, zda tuto odpovědnost uloží výlučně soudu, účastníkům, nebo jim společně.[82] Shromažďování skutkového materiálu potřebného pro posouzení a rozhodnutí věci zahrnuje jednak vnesení určitých skutečností do řízení prostřednictvím skutkových tvrzení účastníků, jednak soustředění důkazního materiálu, jímž má být dokázána pravdivost přednesených skutkových tvrzení. **Podle zásady projednací náleží iniciativa při shromažďování skutkového materiálu účastníkům, nikoli soudu.** Účastníci nesou plnou odpovědnost za výsledky této procesní činnosti. Účastníky tak tíží povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Na tyto procesní instituty potom navazuje břemeno tvrzení a břemeno důkazní.[83] Pokud se nepodaří náležitě objasnit skutečnosti významné pro rozhodnutí ve věci, nastává podle prof. Macura stav tzv. „non liquet“ („není jasno“) a nepříznivé následky tohoto stavu postihnou výlučně účastníka zatíženého důkazním břemenem.[84] Totéž platí v případě nesplnění povinnosti tvrzení, tj. při neuvedení potřebných skutkových okolností. Soud tak v řízení projedná výlučně pouze to, co mu účastníci sami předloží, a sám není oprávněn (nebo dokonce povinen) vyvíjet při shromažďování skutkového materiálu iniciativu.

Opakem zásady projednací je **zásada vyšetřovací** (vyhledávací), která znamená, že odpovědnost za objasnění skutkového stavu věci nese naopak soud, který je povinen ke zjištění skutkového stavu provést i jiné důkazy, než byly účastníky navrhovány. Zásada vyšetřovací sama o sobě však nevylučuje povinnost

[81] MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 52-53. ISBN 80-210-1628-0.
[82] STAVINOHOVÁ, Jaruška; HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. s. 172-173. ISBN 80-210-3271-5.
[83] Viz § 101 odst. 1 písm. a) a b) a § 120 odst. 1o.s.ř. Jinak podrobnější výklad těchto procesních institutů je obsažen v části 5.2.1. této práce.
[84] MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 1, str. 13. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/177/BA_97_01.pdf.

účastníků tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhovat důkazy, ale nespojuje tyto povinnosti s procesními břemeny.[85]

Z povahy věci vyplývá, že sporné řízení je ovládáno zásadou projednací a nesporné řízení naopak zásadou vyšetřovací. Nicméně obě tyto zásady se v právní úpravě neobjevují ve své čisté podobě, ale v různých modifikacích. V souvislosti s uplatněním těchto zásad vznikala vždy potřeba určité optimalizace vzájemného poměru aktivity účastníků a aktivity soudu při shromaždování skutkového materiálu. K důslednému prosazení zásady projednací ve sporném řízení dochází až novelou občanského soudního řádu, provedenou zákonem č. 171/1993 Sb., účinnou od 1. 9. 2003. Od této chvíle bylo sporné řízení zcela ovládáno zásadou projednací**,** která zbavila soud povinnosti náležitě zjistit skutkový stav věci a odpovědnost za shromáždění skutkového materiálu a jeho prokázání byla přenesena na účastníky řízení samotné.[86]

Zatímco v nesporných řízení vyjmenovaných v § 120 odst. 2 o.s.ř. ukládá platná právní úprava soudu povinnost provést i jiné důkazy k náležitému zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrženy, ve sporném řízení (viz § 120 odst. 3 o.s.ř.) dává soudu možnost provést jiné než účastníky navržené důkazy pouze v případě, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li jednoznačně z obsahu spisu.

S uplatněním zásady vyšetřovací v nesporném řízení souvisí i to, že soud v „nesporech“ nemůže použít institutů urychlujících řízení na úkor dokazování.[87]

4.3.3. Zásada formální pravdy

Soudní rozhodování se má opírat o zjištění pravdy o skutkovém stavu, o kterém se rozhoduje. Co si lze ale představit pod pojmem pravda? Podle prof. Štajgra se jedná o věrný odraz vnějšího světa ve vědomí člověka.[88] Jinými slovy o shodu myšlenky se skutečností. Z povahy věci vyplývá, že taková pravda může být jenom jedna a není možné, aby něco bylo více pravda než něco jiného. Civilní proces nicméně počítá se dvěma pravdami – materiální a formální. Rozdíl mezi nimi spočívá v možnosti soudu pravdu o skutkovém stavu zjistit. Formální pravdou

[85] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. s. 73. ISBN 978-80-7201-842-0.
[86] Viz důvodová zpráva k zákonu č. 171/1993 Sb.
[87] V „nesporech“ tedy nelze vydat kvalifikovanou výzvu dle § 114b o.s.ř., rozsudek pro uznání podle § 153a o.s.ř., rozsudek pro zmeškání dle § 153b o.s.ř., je vyloučena rovněž koncentrace řízení.
[88] ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. Praha: Orbis, 1954. s. 10.

rozumíme **taková skutková zjištění soudu, k nimž soud během řízení došel na základě zákonem upraveného postupu jinak než cestou dokazování** a o nichž lze předpokládat, že mohou být v rozporu se skutečností.[89] K této pravdě soud tedy došel způsobem, který dostatečně nezaručuje zjištění objektivní pravdy. Zjištění objektivní pravdy však není vyloučeno, jde však takřka o náhodu. Projevem zásady formální pravdy je např. rozsudek pro uznání nebo rozsudek pro zmeškání.[90]

Materiální pravda je potom taková pravda, ke které se dopělo způsobem, který dostatečně zajišťuje zjištění objektivní pravdy. Civilní řízení je vlastně uzpůsobeno tak, že v tomto směru neklade žádné formální překážky. Materiální pravda je pojem do jisté míry se překrývající s pojmem pravdy objektivní. Soud však nemůže poznat úplnou pravdu v každém případě. Takový požadavek není reálný. Ve svém důsledku by totiž znamenal, že v případě, kdy nelze poznat skutkový stav dostupnými prostředky, nemohl by soud rozhodnout. Tato situace je nepřípustná, soud by tak odepřel poskytnutí spravedlnosti.[91] Snaha o zjištění materiální pravdy tedy nutně nevede k opravdovému poznání objektivní pravdy. Nicméně má význam se o to cestou dokazování pokusit.

Od roku 1948 byla v civilním procesu neustále proklamována zásady materiální pravdy. Důvodem nebyla ani tak potřeba pravdivého zjišťování skutečností v soudním řízení, jako spíše dokumentace podstatného rozdílu mezi civilním procesem „socialistickým“ a procesem „buržoazním“. Po roce 1989 se situace změnila a prosazování formální pravdy na úkor pravdy materiální je v české legislativě trvajícím trendem.[92] Tyto kroky zákonodárce jsou vedeny snahou o urychlení civilního soudního řízení. Jedná se doslova o konflikt mezi požadavkem na co nejpravdivější a nejspravedlivější rozhodnutí a potřebou zajistit, aby soud rozhodl v přiměřené době a nedocházelo tak k průtahům v řízení. Podle JUDr. Svobody formální pravda však není cestou ke spravedlnosti.[93] Nelze však říci, že došlo k absolutnímu odklonu od zásady materiální pravdy k zásadě formální pravdy. Obě tyto zásady se vzájemně doplňují a nelze je vykládat odděleně bez vztahu k ostatním

[89] SVOBODA, Karel. *Dokazování.* 1. vyd. Praha: ASPI, 2009. s. 14. ISBN 978-80-7357-414-7
[90] Viz § 153a, 153b o.s.ř.
[91] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011, s. 80. ISBN 978-80-7201-842-0.
[92] Je zapotřebí zdůraznit, že k odklonu od zásady materiální pravdy k zásadě formální pravdy zaváděním nových procesních institutů, které posilují odpovědnost účastníků řízení za jeho průběh a výsledek, došlo v řízení sporném. V nesporném řízení nelze těchto institutů urychlujících řízení na úkor dokazování použít. Jedinou výjimkou, kdy soud v „nesporech“ nemusí dokazovat materiální pravdu, je případ shodného tvrzení účastníků ve smyslu § 120 odst. 4 o. s. ř.
[93] SVOBODA, Karel. *Dokazování.* 1. vyd. Praha: ASPI, 2009. s. 17. ISBN 978-80-7357-414-7.

zásadám civilního procesu. V konkrétním řízení pak bude záležet hlavně na aktivitě a iniciativě účastníků řízení a na míře jejich odpovědnosti za průběh řízení a jeho výsledek. Prvky formální pravdy totiž nastupují zpravidla až jako následek jejich nečinnosti a pasivního přístupu.[94]

4.4. Dílčí shrnutí

Ačkoliv právní úprava českého civilního procesu prošla po listopadu 1989 mnohými dílčími změnami, které se promítly do značného počtu přijatých novel, v rámci kterých došlo ke zřetelnějšímu oddělení pravidel řízení sporného od pravidel řízení nesporného, setrvává platný občanský soudní řád na současné (původem totalitní) koncepci jednotného nalézacího řízení. Pojem nesporné řízení je mu stále neznámý.

Na tomto místě je zapotřebí zdůraznit, že všechny provedené legislativní změny v právní úpravě se netýkají řízení, která jsou taxativně vyjmenovaná v § 120 odst. 2 o.s.ř., tj. řízení (převážně) nesporných. Základní rozdíl mezi civilními „spory" a tzv. „nespory" se projevuje zejména ve fázi dokazování a spočívá v míře možnosti soudu zasahovat do průběhu řízení za účelem zjištění co nejúplnější pravdy. Podle JUDr. Svobody nelze režim dokazování v „nesporech" považovat za odchylku od režimu dokazování v běžném sporném řízení. Jedná se spíše o jeho alternativu.[95]

Zvláštnosti ve fázi dokazování, prostřednictvím kterých se oba dva druhy řízení odlišují navzájem, lze vystihnout rovněž prostřednictvím tzv. odvětvových zásad, kterými jsou civilní „spory" i „nespory" ovládány. Tyto zásady lze považovat za jedno z kritérií, které umožňují diferenciaci civilního soudního řízení, neboť v každém z těchto druhů řízení se tyto zásady uplatňují různou měrou. To, která ze zásad se v řízení převážně uplatňuje, rozhoduje právě o jeho charakteru. Na základě výše uvedeného výkladu lze shrnout, že sporné řízení je ovládáno zásadou dispoziční, zásadou projednací a zásadou formální pravdy. V nesporném řízení je zásada dispoziční potlačena na úkor zásady oficiality a do popředí vystupuje zásada vyhledávací a zásada materiální pravdy.

[94] HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. s. 42. ISBN 978-80-87212-51-6.
[95] SVOBODA, Karel. *Dokazování.* 1. vyd. Praha: ASPI, 2009. s. 73. ISBN 978-80-7357-414-7.

5. Procesní odpovědnost účastníků řízení dle platného občanského soudního řádu

5.1. Úvod do problematiky

Účelem civilního procesu je poskytování spravedlivé ochrany soukromým subjektivním právům a právem chráněným zájmům. Aby tato ochrana poskytovaná soudy byla účinná, musí být zároveň včasná. Nepřiměřená délka soudního řízení je však problémem, který sužuje českou justici asi nejvíce. V reakci na tento stav byly všechny novelizace občanského soudního řádu po roce 1989 vedeny snahou o zamezení průtahů v řízení a o jeho zefektivnění. Jedním z faktorů, který ovlivňuje délku soudního řízení, je zároveň i aktivita a pasivita procesních stran. Zákonodárce se snažil přimět účastníky k procesní aktivitě především zaváděním nových procesních institutů, v rámci kterých došlo ke stanovení jejich přesných práv a povinností a k posílení jejich odpovědnosti za výsledek sporu. V souvislosti s tím, že se na chování účastníků v průběhu řízení kladou stále vyšší nároky, byl současně upřesněn postup soudu z hlediska plnění jeho poučovací povinnosti.[96]

Procesní povinnosti představují v civilním procesu zvláštní kategorie, s jejichž nesplněním jsou spojeny různé procesní důsledky. V civilním procesu mají tyto důsledky buď povahu procesních břemen, nebo zákonem stanovených, či předvídaných sankcí.[97] Charakter sankce závisí na povaze právního odvětví, ke kterému sankční norma náleží. Z tohoto důvodu musí procesní sankce přizpůsobeny podstatě občanského práva procesního, jedině tak mohou být procesní sankce účinné a eticky přijatelné.[98] **Sankce,** které občanský soudní řád s porušením subjektivních procesních povinností účastníků spojuje, **by měly mít tedy zásadně procesní povahu**, to znamená, že **by měly spočívat výlučně ve zhoršení procesního postavení toho účastníka, který svou subjektivní procesní povinnost porušil.** Jejich účelem je primárně postihovat účastníka na jeho procesních zájmech,

[96] K zákonodárné tendenci posilovat odpovědnost účastníků řízení za výsledek sporu novelizacemi občanského soudního řádu viz blíže v kapitole 3. této práce.

[97] STAVINOHOVÁ, Jaruška. Procesní povinnosti účastníků civilního soudního řízení ve světle díla Prof. Macura. In: *Dny práva 2008* [online]. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2012-03-04]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stavinohova.pdf.

[98] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

které v civilním sporu sleduje, aby ho přiměly k procesní aktivitě, která slouží k dosažení účelu civilního procesu. Zásadně by neměly překračovat rámec konkrétního civilního soudního řízení. Při podrobnějším rozboru občanského soudního řádu vychází však najevo, že v něm lze v současné době najít celou paletu sankcí, která je výrazně širší. V některých případech to lze akceptovat, v jiných však nikoliv. Sankce, které občanský soudní řád umožňuje uplatnit vůči účastníkům sporného řízení v rámci zjišťování skutkového stavu věci, lze rozdělit do těchto skupin:[99]

a) nepříznivé rozhodnutí, jímž řízení končí,

b) domněnka či fikce určitého procesního stavu.

5.2. Nepříznivé rozhodnutí, jímž řízení končí

Nepříznivá rozhodnutí, jimiž sporné řízení před soudem končí, tvoří nejspíše nepočetnější skupinu sankcí, které občanský soudní řád umožňuje vůči účastníkům řízení, kteří nesplnili své subjektivní procesní povinnosti, uplatnit. Do této skupiny sankcí lze zařadit zejména tato tři rozhodnutí soudu: **nepříznivé meritorní rozhodnutí, usnesení o zastavení řízení** a **usnesení o odmítnutí žaloby**. Za jakých podmínek mohou být tato rozhodnutí soudem vydána je pojednáno níže.

5.2.1. Nepříznivé meritorní rozhodnutí

Sporné řízení je ovládáno zásadou dispoziční a zásadou projednací, které určují jeho povahu a vystihují jeho charakteristické rysy, jimiž se odlišuje od řízení nesporného.[100] Soud v soudním řízení poskytuje ochranu subjektivním právům a právem chráněným zájmům. Tuto ochranu účastníkům v případě porušení či ohrožení jejich práv pouze nabízí, ale nevnucuje. V souladu se zásadou dispoziční tak závisí výlučně na vůli účastníků, zda se podrobí soudnímu rozhodování a v jakém rozsahu tak učiní. Pokud se přeci jen obrátí na soud, je výhradně na žalobci, aby v žalobě označil žalovaného, určil předmět řízení, uvedl, čeho se domáhá, ale rovněž z jakého důvodu tak činí.[101]

[99] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[100] K zásadám, které ovládají řízení sporné, blíže v podkapitole 4. 3. této práce.
[101] MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1984. s. 39. ISBN 80-210-1161-0.

Podle zásady projednací pak účastníci sporného řízení nesou plnou odpovědnost za shromáždění skutkového materiálu a jeho prokázání. Shromažďování skutkového materiálu potřebného pro posouzení a rozhodnutí věci zahrnuje jednak vnesení určitých skutečností do řízení prostřednictvím skutkových tvrzení účastníků, jednak soustředění důkazního materiálu, jímž má být dokázána pravdivost přednesených skutkových tvrzení.[102] Účastníky tak tíží tzv. **povinnost tvrzení**[103] a **povinnost důkazní.**[104] Ke splnění těchto povinností je zavázán každý účastník řízení. Ve prospěch žalobce je třeba učinit taková tvrzení o skutečnostech, ze kterých je patrné, na jakém skutkovém základě uplatňuje svoje právo nebo zákonem chráněný zájem. Totéž pak platí analogicky o tvrzení žalovaného, pokud staví svou obranu nikoliv jen na pouhém popírání uplatňovaného nároku. Ke skutečnostem, které účastníci v řízení neuvedli, nebude soud ve svém rozhodnutí přihlížet.[105]

S povinností tvrzení pak přímo souvisí povinnost důkazní. Pokud účastník splní povinnost tvrzení je následně povinen označit důkazní prostředky k prokázání správnosti těch skutečností, které tvrdí. Mezi povinností tvrzení a povinností důkazní je úzká vzájemná vazba. Pokud účastník nesplní svou povinnost tvrdit skutečnosti významné pro rozhodnutí, pak zpravidla nemůže ani splnit povinnost důkazní.[106] Na tomto místě je třeba zdůraznit, že žalobce nemá důkazní povinnost ohledně skutečností tvrzených žalovaným a naopak.[107]

Povinnost tvrzení a povinnost důkazní mohou účastníci ve sporném řízení splnit ve dvou fázích. Žalobce tak musí učinit již v žalobě alespoň v takovém rozsahu, aby vylíčením rozhodujících skutečností byl skutkový děj nezaměnitelně vymezen. V případě absence řádně vylíčených skutkových tvrzení v uvedeném rozsahu není žaloba věcně projednatelná.[108] Nicméně žalobce může splnit uvedené povinnosti v žalobě i v plném rozsahu, což má význam tehdy, pokud má být ve věci

[102] MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 1, str. 13. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/177/BA_97_01.pdf.
[103] Viz § 79 odst. 1a § 101 odst. 1 o.s.ř.
[104] Viz § 102 odst. 1 o.s.ř.
[105] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. s. 250. ISBN 978-80-7201-842-0.
[106] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 861. ISBN 978-80-7400-107-9.
[107] Z § 120 odst. 1 o.s.ř., podle kterého jsou účastníci povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení, nelze dovozovat, že žalobce je povinen dokazovat skutečnosti tvrzené žalovaným a naopak. Tím by byla popřena kontradiktorní povaha sporného řízení. Povinnost důkazní bezpodmínečně navazuje na povinnost tvrzení.
[108] K sankci, která postihne žalobce v případě, kdy v žalobě nesplnil povinnost tvrzení v uvedeném rozsahu, viz blíže v části 5.2.3. této práce.

rozhodnuto platebním rozkazem, elektronickým platebním rozkazem,[109] popř. mají-li být za řízení splněny předpoklady pro rozhodnutí ve věci rozsudkem pro zmeškání nebo rozsudkem pro uznání (§ 153a, 153b o.s.ř.). Pokud žalobce nesplnil povinnost tvrzení a povinnost důkazní již v žalobě, popř. žalovaný ve svém písemném vyjádření k ní, mohou zbývající (chybějící) tvrzení uvést a označit důkazy k jejich prokázání v dalším průběhu řízení, a to zejména při přípravě jednání nebo později při jednání, ale pouze do té doby, než nastane tzv. koncentrace řízení.[110] V takovém případě žalobci nehrozí sankce v podobě odmítnutí žaloby dle 43 odst. 2 o.s.ř.

Podle uvedeného schématu dvoufázového plnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní lze rozeznávat dva typy skutečností, které mají účastníci řízení tvrdit, aby mohli být ve sporu úspěšní. Jednak se jedná o tzv. **základní skutečnosti**, jednak **pro rozhodnutí určující skutečnosti.**[111]

Zákonnou definici základních skutečností nalezneme v § 79 odst. 1 o.s.ř., podle které je žalobce povinen v žalobě vylíčit rozhodující skutečnosti. Co si však lze pod rozhodujícími skutečnosti vůbec představit? Tato definice je příliš vágní a má malou vypovídací schopnost o tom, v jakém rozsahu má být povinnost tvrzení v žalobě splněna. Podle judikatury Nejvyššího soudu ČR se rozhodujícími skutečnostmi rozumí údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo zřejmé, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodovat. Rozhodující skutečnosti musí žalobce v žalobě vylíčit tak, aby jimi vymezil skutkový děj (skutek), na jehož základě uplatňuje (v tzv. žalobním petitu) svůj nárok, a to v takovém rozsahu, který umožňuje jeho jednoznačnou individualizaci.[112] Základní skutečnosti jsou tedy nutným obsahem žaloby a postačí, aby v žalobě byly vylíčeny v takové míře, aby byla vyloučena možnost záměny s jiným skutkovým dějem a jasně vymezen předmět řízení po skutkové stránce.

O rozhodujících skutečnostech nehovoří zákon pouze v případě podání žaloby žalobcem dle § 79 odst. 1 o.s.ř. Vylíčit rozhodné skutečnosti je povinen i žalovaný ve vyjádření k žalobě, kterým reaguje na kvalifikovanou výzvu soudu dle § 114b o.s.ř., aby soud mohl stanovit okruh sporných skutečností, které budou předmětem dokazování. Podle § 114b odst. 1 o.s.ř. z vyjádření žalovaného k žalobě musí být

[109] Viz § 172, 174a o.s.ř.
[110] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 652. ISBN 978-80-7400-107-9.
[111] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.4.2007, sp. zn. 30 Cdo 1782/2006 nebo též rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.11.2006, sp. zn. 33 Odo 1310/2004.
[112] Například usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002.

zřejmé, na jakých skutečnostech staví svou obranu proti nároku uplatněnému v žalobě.[113] Dle judikatury Nejvyššího soudu ČR obrana žalovaného je nedostatečná tehdy, pokud se ve vyjádření omezí pouze na tvrzení, že se žalobou nesouhlasí a nepovažuje ji za důvodnou. Vylíčením rozhodujících skutečností má žalovaný reagovat na to, co o skutečnostech významných pro rozhodnutí ve věci tvrdil žalobce. Obrana žalovaného má tedy spočívat v tom, že ve vyjádření tvrdí konkrétní skutkové okolnosti, kterými vyvrací pravdivost tvrzení žalobce, popř. uvádí další údaje, které žalobce netvrdil, ale na jejichž základě by spor měl vyznít ve prospěch žalovaného. Není zapotřebí, aby žalovaný svou obranu rozváděl do nejmenších podrobností a vyjadřoval se ke všem tvrzením žalobce, postačí, aby postavil proti žalobě alespoň taková svá tvrzení o rozhodujících skutečnostech, z nichž vyplývá základ jeho obrany proti uplatněnému nároku. Musí tvrdit minimálně takové skutečnosti, jejichž prokázání může vést k částečnému zamítnutí žaloby, tj. k tomu, že žalovaný může mít ve sporu alespoň částečný úspěch.[114]

Pro rozhodnutí určující skutečnosti jsou potom údaje ovlivňující výsledek sporu. Takové údaje nejsou totožné s údaji, jejichž vylíčení je zapotřebí k identifikaci skutkového děje a k vymezení předmětu řízení. Nejsou tedy nutnou náležitostí žaloby. Podle ustanovení v § 101 odst. 1 písm. a) je třeba, aby účastníci tvrdili všechny skutečnosti významné pro rozhodnutí věci. Nejvyšší soud ČR se **k rozsahu povinnosti tvrzení** vyjádřil tak, že rozsah této povinnosti je určen hypotézou hmotněprávní normy, jež má být podle uvážení soudu použita k právnímu posouzení žaloby. Hypotéza této právní normy vymezuje jednak okruh rozhodujících skutečností, jednak toho účastníka, který je povinen je tvrdit a následně prokázat. Na úplnost právně relevantních skutečností tvrzených v žalobě a ve vyjádření k ní je tudíž zapotřebí usuzovat na základě předběžné právní kvalifikace skutkového děje (skutku), kterým žalobce odůvodňuje opodstatněnost svého nároku, a na základě skutkových okolností, na nichž žalovaný buduje obranu proti žalobou uplatněnému nároku. Rozsah důkazní povinnosti je zásadně určen rozsahem povinnosti tvrzení. Jinými slovy, aby účastník nějakou skutečnost mohl prokázat, musí ji nejdříve tvrdit.[115]

[113] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 788. ISBN 978-80-7400-107-9.
[114] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3597/2007 nebo též rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1951/2004, který byl uveřejněn pod č. 21 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2006.
[115] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2725/2007.

K tomu, aby účastník v řízení mohl splnit povinnost tvrzení, slouží poučení soudu v ustanovení § 118a odst. 1 o.s.ř. Pokud vyjde v průběhu jednání najevo, že účastník nevylíčil všechny pro rozhodnutí určující skutečnosti nebo je uvedl neúplně, je soud povinen mu, popř. jeho zástupci, kterému účastník udělil procesní plnou moc, poskytnout poučení v rozsahu a způsobem předjímaným v ustanovení § 118a odst. 1 o.s.ř. Pouze tehdy, jestliže účastník ani přes řádné poučení soudu neuvede všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti, lze učinit závěr o tom, že účastník nesplnil povinnost tvrzení. Tento předpoklad má přímou vazbu na poučení soudu o povinnosti důkazní. O tom, že je třeba označit důkazy k prokázání určité skutečnosti, soud poučí účastníka pouze tehdy, jestliže takovou skutečnost vůbec tvrdí.[116]

Úspěch účastníka ve sporu závisí na tom, zda splní výše uvedené procesní povinnosti, jinými slovy, zda unese **břemeno tvrzení** a **břemeno důkazní.** Jak soudní praxe, tak i teorie se shodují na vymezení těchto procesních institutů. V obou případech se jedná o odpovědnost účastníka za splnění těchto procesních povinností a pro případ, že se tak nestane, nutností přijmout následek zpravidla v podobě nepříznivého rozhodnutí ve věci.[117] Pokud tedy účastník řízení neunese břemeno tvrzení nebo břemeno důkazní, je vystaven procesní sankci spočívající zpravidla ve ztrátě sporu.

V případě břemene tvrzení se jedná o procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že v řízení uvede všechny pro rozhodnutí významné skutečnosti, tedy že splní svou povinnost tvrzení v rozsahu určeném hypotézou právní normy, jež upravuje sporný právní poměr účastníků. Pokud účastník, ač byl soudem řádně poučen, této své povinnosti nedostojí, je povinen nést následky spočívající v neúspěchu ve sporu, neboť neunesl břemeno tvrzení. Smyslem břemene tvrzení je umožnit soudu ve věci meritorně rozhodnout i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí věci, pro nečinnost účastníků nemohla být prokázána, neboť vůbec nebyla účastníky tvrzena.[118]

[116] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 829. ISBN 978-80-7400-107-9.
[117] Z literatury např. DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 865. ISBN 978-80-7400-107-9 nebo MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1984. s. 59-60. ISBN 80-210-1161-0. Z judikatury např. usneseni Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 8. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2675/2006 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2725/2007.
[118] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2725/2007.

Důkazním břemenem pak rozumíme procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že v řízení budou prokázána jeho tvrzení (jejich správnost) a pokud ne, ač byl soudem řádně poučen, je povinen nést nepříznivé následky spočívající ve ztrátě sporu, neboť neusnesl břemeno důkazní. Pokud účastník neunesl důkazní břemeno, znamená to tedy, že se mu nepodařilo tvrzené skutečnosti prokázat, a to bez ohledu na to, zda důkazní povinnost splnil, či nikoliv. Z toho vyplývá, že buď mohlo dojít k situaci, že účastník řízení neoznačil důkazy k prokázání svých tvrzení anebo označil, avšak soud po hodnocení provedených důkazů dospěl k závěru, že výsledky dokazování nepotvrdily pravdivost skutkových tvrzení účastníka.[119] Smyslem důkazního břemene je poskytnout soudu možnost meritorně rozhodnout i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla nebo nemohla být (objektivně vzato) prokázána, a kdy tedy výsledky dokazování neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost nebyla pravdivá.[120] Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom z účastníků řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí.[121]

Na tomto místě je třeba zmínit, že český zákonodárce počítá s tím, že účastníci sporného řízení mají břemeno tvrdit a břemeno prokazovat, ale nikde nestanoví výslovně následek, ke kterému nenaplněné břemeno tvrzení nebo břemeno důkazní povede. Z povahy věci vyplývá, že takový účastník spor prohraje. V žádném ustanovení občanského soudního řádu však toto pravidlo nenajdeme. Podle ustanovení v § 153 odst. 1 o.s.ř. soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci; žádné vodítko pro případ, kdy skutkový stav není spolehlivě zjištěn, o.s.ř. však neobsahuje. Nicméně je zřejmé, že neunesení břemene tvrzení nebo břemene důkazního není sankce v pravém slova smyslu, tou je až případné nepříznivé rozhodnutí ve věci samé. Po analýze občanského soudního řádu lze dospět k závěru, že nenaplnění břemene tvrzení nebo břemene důkazního může způsobit celkem **čtyři typy nepříznivých procesních následků**.[122]

[119] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 865. ISBN 978-80-7400-107-9.
[120] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2002, sp. zn. 21 Cdo 762/2001, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 86/2002.
[121] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8.8.2007 sp. zn. 30 Cdo 2675/2006.
[122] SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 66. ISBN 978-80-7357-535-9.

Jedním z nich je zmiňované **nepříznivé meritorní rozhodnutí** pro toho účastníka, který nesplnil povinnost tvrzení nebo povinnost důkazní.[123] Předpoklady pro uplatnění této procesní sankce byly vymezeny výše. Stručně lze shrnout, že pokud jde o žalobce, může se tak stát v situaci, kdy přes řádné poučení soudem nedoplnil svá skutková tvrzení o další údaje, bez jejichž sdělení nelze jeho požadavek shledat důvodným (neunesl břemeno tvrzení),[124] anebo neoznačil důkazy k prokázání svých tvrzení nebo označil, avšak soud po zhodnocení provedených důkazů dospěl k závěru, že výsledky dokazování nepotvrdily pravdivost jeho skutkových tvrzení (neunesl břemeno důkazní). Nepříznivé meritorní rozhodnutí pak bude spočívat v **zamítnutí žaloby**. Obdobně se tak stane za stejných předpokladů u žalovaného s tím rozdílem, že jeho neúspěch ve sporu se projeví tím, že soud naopak **žalobě vyhoví.** Nesplnění základních procesních povinností účastníků (tj. povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní) nelze v žádném případě sankcionovat např. ukládáním pořádkových pokut, ale jedině zhoršením vyhlídek na příznivé soudní rozhodnutí.[125]

Druhým procesním následkem je **odmítnutí žaloby pro její neprojednatelnost** v případě, kdy žalobce i přes výzvu soudu v žalobě netvrdí ani tzv. základní skutečnosti, tj. skutečnosti, které identifikují skutkový děj tak, aby nebyl zaměnitelný s jiným.[126] Pokud žalobce neoznačí v žalobě důkazy, nejedná se o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení, a žalobce nebude stižen nepříznivým následkem v podobě odmítnutí žaloby. Povinnost důkazní může být žalobcem splněna i později v průběhu řízení.

Karel Svoboda zmiňuje třetí následek, který spočívá rovněž v **odmítnutí žaloby**, nikoli však z důvodu nedostatečného vylíčení základních skutečností, ale z důvodu **absence tvrzení důležitých pro posouzení, zda jsou dány podmínky, za nichž soud ve věci může jednat a rozhodnout.**[127] Druhému a třetímu procesnímu následku neunesení břemene tvrzení je věnována následující subsubkapitola.

Pokud jde o neunesení břemene tvrzení a břemene důkazního, je třeba zmínit i poslední čtvrtý nepříznivý procesní následek, který spočívá ve **vydání rozsudku pro uznání** poté, co se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu řádně a včas

[123] Tamtéž.
[124] Viz § 118a odst. 1 o.s.ř.
[125] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966 nebo též viz Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 1996, sp. zn. 11 Cmo 1/1996.
[126] Viz § 43 odst. 2 o.s.ř.
[127] SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 66. ISBN 978-80-7357-535-9.

nevyjádří k žalobě nebo soudu nesdělí důvod, který mu v tom bránil. O tom, v jakém rozsahu by žalovaný měl splnit povinnost tvrzení a povinnost důkazní ve vyjádření k žalobě na kvalifikovanou výzvu soudu a o předpokladech uplatnění této sankce, je pojednáno v části 5.3.6 této práce.

V úvodu práce jsem si položila dvě základní otázky, na které hledám v rámci této studie odpověď. Pokud jde o otázku první, je zřejmé, že primárním **účelem procesních břemen** (konkrétně břemena tvrzení a břemene důkazního) **není sankcionování účastníků, nýbrž jejich stimulace k procesní aktivitě.** Zjišťování skutkového stavu by mělo v maximální možné míře využívat základního strukturálního principu, na kterém je sporné řízení vybudováno. Jedná se o systém, ve kterém proti sobě stojí jako vzájemní odpůrci žalobce a žalovaný, jež v řízení uplatňují protichůdné zájmy. Existence těchto protichůdných zájmů je hnacím motorem při shromaždování skutkového materiálu v civilním sporu a umožňuje přenést odpovědnost za jeho zjištění na účastníky řízení. Žalobce a žalovaný nevyvíjí procesní činnost z toho důvodu, že jim to ukládá občanský soudní řád jako povinnost, ale především proto, že tím hájí a prosazují vlastní zájmy. Nebudou-li v řízení aktivní, ve sporu nemohou uspět. Stimulující působení procesních břemen ještě nenutí žalobce a žalovaného k tomu, aby se svými skutkovými přednesy a důkazními návrhy neotáleli a uvedli je co nejdříve do určitého časového okamžiku tak, aby soud mohl rozhodnout spor v rozumné době bez zbytečných průtahů. Za tímto účelem zákonodárce použil striktní prekluzivní lhůty, kterým je věnována část 5.3.2. této práce.

Domnívám se, že v případě postavení žalobce a žalovaného ohledně shromaždování skutkového materiálu nelze o nerovnosti hovořit. Ačkoliv jsou procesní role žalobce a žalovaného zcela odlišné, zákon jim zcela objektivně umožňuje, aby v řízení uvedli skutečnosti, které jsou v jejich prospěch, a aby označili důkazy k jejich prokázání. Nicméně **k určitému znevýhodnění v postavení žalobce nebo žalovaného** může ve sporném řízení dojít **ze strany soudu** tím, že neoptimálně využije možnosti provést i jiné než účastníky navržené důkazy dle § 120 odst. 3 o.s.ř. Soud může provést takové důkazy pouze tehdy, kdy je to potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Tuto výjimku je však nutné interpretovat restriktivně, aby soud nezasáhl do rovného postavení účastníků řízení.[128] Jsem toho názoru, že soud může využít své důkazní iniciativy pouze tehdy,

[128] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 397/2006.

pokud není předem zřejmé, kdo bude mít z této činnosti soudu prospěch. Je však jasné, že i přes tuto skutečnost provedením dalších důkazů z vlastní iniciativy posune soud skutková zjištění do zcela jiné roviny, a to téměř vždy ve prospěch jednoho z účastníků.

5.2.2. Usnesení o odmítnutí žaloby

Žaloba je podání, kterým se zahajuje sporné řízení před soudem. Žaloba musí obsahovat kromě obecných náležitostí podání uvedených v ustanovení § 42 odst. 4 o.s.ř. mimo jiné rovněž vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se žalobce dovolává, a musí z ní být patrno, čeho se žalobce domáhá (viz § 79 odst. 1 věta druhá o.s.ř.).

Po tzv. souhrnné novele, provedené zákonem č. 7/2009 Sb., účinné od 1. 7. 2009, význam žaloby a skutkových tvrzení v ní uvedených vzrostl. Touto novelou byla zavedena univerzální koncentrace pro všechny věci, které se podle o.s.ř. projednávají podle pravidel sporného řízení.[129] Žalobci jsou striktně časově omezeni ve svém právu doplňovat či upřesňovat žalobu. Mohou tak učinit nejpozději do skončení přípravného jednání, a nekonalo-li se, zásadně nejpozději do skončení prvního jednání ve věci. Pouze výjimečně do uplynutí jim soudem dodatečně poskytnuté max. 30 denní lhůty.

Povinnost žalobce podat projednatelnou žalobu, jejíž skutková tvrzení budou náležitě substancována (právní teoretici hovoří o **břemenu substancování**), vzniká již samotným podáním žaloby u soudu. Skutková tvrzení jsou dostatečně substancována pouze tehdy, může-li soud na jejich základě posoudit, zda uplatňované právo v případě pravdivosti takových tvrzení skutečně vzniklo.[130] Podmínka substancování není řádně splněna v případě příliš obecných a neurčitých tvrzení. Podle současné judikatury, jak bylo výše již několikrát uvedeno, nemusí být skutkový děj úplně vylíčen, ale postačí, když je popsán tak, aby nebyl zaměnitelný s jiným. Z tohoto důvodu má význam dělit žalobcova tvrzení na údaje, které žalobce musí tvrdit již v žalobě (**základní žalobní skutečnosti**), a na údaje, které sice

[129] SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 57-58. ISBN 978-80-7357-535-9.
[130] MACUR, Josef. Břemeno substancování v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 6, str. 10. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/179/BA_99_06.pdf.

v žalobě tvrdit nemusí, ale jejich absence může znamenat jeho neúspěch ve sporu (**skutečnosti pro rozhodnutí určující**).[131]

Žalobce může svou povinnost tvrzení splnit v celém rozsahu již v žalobě, ale nemusí tak učinit. Pokud v žalobě nebudou vylíčeny všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti, jejichž absence může znamenat pro žalobce prohru ve sporu, nebude se jednat o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení, jestliže v ní budou žalobcem **vylíčeny alespoň rozhodující skutečnosti, které vymezují předmět řízení po skutkové stránce v takovém rozsahu, který brání tomu, aby skutkový děj byl zaměněn.**[132] Skutečnosti pro rozhodnutí určující mohou být doplněny až dodatečně v průběhu řízení. Je-li žalobou vymezen předmět řízení po skutkové stránce, pak by mělo být soudu **dostatečně zřejmé, o čem a na jakém základě má ve sporu rozhodovat**. Vadou žaloby, která by bránila v pokračování řízení, tedy není, pokud v ní není splněna povinnost tvrzení v celém rozsahu, tj. pokud žalobce v žalobě neuvede všechna potřebná tvrzení, významná podle hmotného práva, nicméně postačí, pokud je v ní alespoň za pomocí vylíčení základních žalobních skutečností nezaměnitelně vymezen skutkový děj.

V souvislosti s povinností žalobce vylíčit v žalobě rozhodující skutečnosti v takovém rozsahu, aby byl skutkový děj nezaměnitelně vymezen, je zapotřebí poukázat rovněž na judikaturou akceptovaný způsob, kterým to lze (byť zprostředkovaně) provést. Žalobce může učinit v textu žaloby výslovný odkaz na listinu, kterou připojí jako důkazní materiál k žalobě.[133] Přičemž není zapotřebí, aby žalobce opisoval údaje v listině zachycené. Pokud je však příslušná skutková okolnost v žalobě vylíčena, pak skutečnost, že listinný důkaz připojený k žalobě skutkovou okolnost nepodporuje, nezpůsobuje vadu žaloby, ale může odůvodňovat závěr soudu, že žalobce danou skutkovou okolnost touto listinou neprokázal.[134]

Neoznačí-li žalobce důkazy v žalobě, nejde o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení; důkazní povinnost může žalobce splnit i dodatečně zejména při přípravě jednání nebo též při jednání před soudem prvního stupně.[135]

Na tomto místě je třeba ještě zdůraznit, že **žalobce,** jak uvádí Karel Svoboda, **nemusí tvrdit právo, ale pouze skutek**.[136] Není zapotřebí, aby žalobce právně

[131] Vymezení základních žalobních skutečností a skutečností pro rozhodnutí určujících se podrobně věnuje část 5.2.1. této práce.
[132] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 12. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2142/2004.
[133] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2003, sp. zn. 29 Cdo 1089/2000.
[134] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 742/2006.
[135] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002.

hodnotil žalobu. Právní posouzení, zda žalobcem vylíčené skutkové okolnosti podle hmotného práva odůvodňují nárok, kterého se žalobce domáhá, je věcí soudu. Nicméně žalobce při formulaci žaloby zpravidla uvádí i právní hodnocení, které představuje logickou návaznost jednak na vylíčený skutkový děj, jednak na uplatněný nárok obsažený v žalobním petitu. Bude-li právní kvalifikace obsažena v žalobě, není pro soud závazná. Soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu a vzhledem k zásadě *iura novit curia* není právně významné pro rozhodnutí věci, jak žalobce vylíčený skutkový děj po právní stránce hodnotí.[137] Pravidlo, že zatímco žalobce musí tvrdit skutek, kdežto právo, které odpovídá skutkovým vylíčením, musí nalézt soud, se neuplatní tehdy, kdy na určitý skutek dopadá vícero právních norem, na jejichž základě žalobce může uplatňovat více právních nároků. V takovém případě vylíčení skutku nepostačí k nepochybnému označení žalobcova požadavku. Kupříkladu žalobce, který utrpěl škodu na zdraví, může na základě jediného skutku požadovat více nároků (přiměřené zadostiučinění, bolestné a ztížení společenského uplatnění). V žalobě tak musí uvést nejenom skutek, ale i právní důvod, na jehož základě se plnění domáhá. Pokud tak ani přes výzvu soudu neučiní, soud žalobu pro její vadu dle § 43 odst. 2 o.s.ř. odmítne.

Žaloba, která neobsahuje řádně vylíčené rozhodující skutečnosti (základní žalobní skutečnosti) nebo vylíčení těchto skutečností je neúplné, neurčité nebo nesrozumitelné, že nelze bez dalšího stanovit, jaký skutkový děj (skutek) má být předmětem řízení, je vadná a nedostatek této náležitosti brání pokračování v řízení.[138] Břemeno zavazující žalobce odstranit vady žaloby vzniká až na základě naplnění poučovací, popř. vysvětlovací povinnosti ze strany soudu podle § 43 o.s.ř.[139] Jestliže žalobce, ač řádně soudem poučen, vady žaloby neodstraní, musí snést nepříznivý následek neodstranění vad žaloby v podobě jejího odmítnutí bez věcného projednání.

Odmítnutím žaloby lze sankcionovat i porušení povinnosti předložit soudu žalobu, která obsahuje kromě vylíčení rozhodujících skutečností i tvrzení důležitá pro posouzení, zda jsou splněny podmínky řízení.[140] Pravidlo, že naplnění podmínek řízení má zkoumat soud z úřední povinnosti (§103 o.s.ř.), se neuplatní vždy. Zejména

[136] SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 70-72. ISBN 978-80-7357-535-9.
[137] Blíže viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2006 sp. zn. 21 Cdo 1586/2005.
[138] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 508. ISBN 978-80-7400-107-9.
[139] SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 62. ISBN 978-80-7357-535-9.
[140] SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 64. ISBN 978-80-7357-535-9.

za situace, kdy soud pochybuje o tom, zda je nadán pravomocí k projednání a rozhodnutí sporu mezi žalobcem a žalovaným, který je cizím státním příslušníkem (mimo země Evropské unie). V případě, kdy se soudu nepodařilo zjistit, že je pravomoc českých soudů dána, je na žalobci, aby soudu doložil procesní skutečnost, ze které vyplývá, že české soudy mají pravomoc jeho věc projednat a rozhodnout. V opačném případě bude jeho žaloba pro tento nedostatek soudem odmítnuta.

5.2.3. Usnesení o zastavení řízení

Zastavení řízení občanský soudní řád předepisuje zpravidla pro případy nedostatku procesních podmínek. Nedostatek procesních podmínek může být jednak odstranitelný, jednak neodstranitelný. Ne každý nedostatek procesních podmínek je však projevem porušení procesních povinností účastníkem řízení. Kupříkladu zemře-li účastník po zahájení řízení, posoudí soud podle povahy věci, zda má řízení zastavit nebo přerušit, anebo zda v něm může pokračovat. Pokud dojde k závěru, že v řízení nelze dále pokračovat, neboť to nepřipouští jeho povaha (jde o nárok ryze osobní povahy, který smrtí zaniká), soud dle § 104 odst. 2 o.s.ř. řízení zastaví. Zastavení řízení v tomto případě nemá povahu sankce, neboť tento nepříznivý následek není spojen s porušením žádné procesní povinnosti.[141]

O sankci se bude jednat např. v situaci, kdy dovolatel ani přes výzvu soudu nepředloží procesní plnou moc udělenou advokátu či notáři pro zastupování v řízení o dovolání. **Povinné zastoupení** je zde zvláštní procesní podmínkou dovolacího řízení na straně dovolatele, jejíž nedostatek lze odstranit.[142] Požadavek povinného zastoupení platí jen pro podání dovolání a bez jeho splnění nelze dovolání meritorně projednat. Podmínka povinného zastoupení není však splněna pouze tím, že si dovolatel zvolí advokáta nebo notáře jako svého právního zástupce. Nezbytnou součástí povinného zastoupení je rovněž to, že dovolání musí být tímto zástupcem sepsáno. Pokud si tudíž dovolatel zvolí právního zástupce teprve poté, co sám podal dovolání, je nezbytné, aby zástupce dovolatelem již učiněné podání nahradil nebo doplnil vlastním podáním anebo aby alespoň sdělil soudu, že se s dovolatelem učiněným podáním ztotožňuje. Pokud se tak nestane, není požadavek povinného zastoupení naplněn. Případný nedostatek v povinném zastoupení řeší soud postupem

[141] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[142] Viz § 104 odst. 1 o.s.ř.

dle § 104 odst. 2 o.s.ř., tj. pokud se **nepodařilo nedostatek** této zvláštní procesní podmínky **odstranit, soud řízení zastaví.**

5.3. Domněnka či fikce určitého procesního stavu

Mezi sankce, které postihují účastníky sporného řízení, lze zařadit i procesní instituty, které spojují s porušením procesních povinností domněnku či dokonce fikci určitého procesního stavu.[143]

Zákonodárce se po roce 1989 častěji uchyluje k tomu, že v zájmu urychlování soudního řízení zavádí do civilního procesu stále nové fikce. **Fikce** je právní institut, na jehož základě se určitá skutečnost nebo právo pokládá za existující, ačkoliv je obecně známo, že tomu tak není, anebo se naopak záměrně k existující skutečnosti či právu nepřihlíží. Z hlediska obsahu lze fikce rozlišovat na:

a) **fikce procesních úkonů účastníků**
b) **fikce procesních úkonů soudu** a
c) **ostatní fikce.**

Naopak **domněnka** (ať již vyvratitelná či nevyvratitelná) je právní konstrukce, jíž se za určitých okolností presumuje (předpokládá) určitá skutečnost nebo právo, o nichž není jisto, že skutečně existují. Rozdíl mezí fikcí a domněnkou spočívá především v tom, že u fikce neexistuje ani teoretická možnost faktické existence skutečnosti, která se finguje, zatímco domněnka je založena na předpokladu pravdivosti určité skutečnosti.[144] V rámci občanského soudního řádu lze rozlišovat:

a) **právní domněnky**, u nichž zákonodárce při existenci určitých skutečností považuje bez dalšího určitou právní situaci za existující, nebo

b) **skutkové domněnky**, jejichž obsahem nemůže být presumpce určitého práva, ale pouze domněnka existence nebo neexistence určité skutečnosti.

[143] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[144] Blíže se fikcemi a domněnkami v civilním právu procesním zabýval např. Petr Lavický, viz LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/>.

A. Uplatnění právních a skutkových domněnek

Společenský cíl civilního procesu nemůže být náležitě naplněn, pokud by ochrana soukromým subjektivním právům a právem chráněným zájmům nemohla být poskytována v souladu se skutečnými hmotněprávními poměry. Nicméně soud nezjišťuje a ani nemá možnost zjistit „absolutní pravdu" ve filozofickém smyslu, neboť složitost zjišťovaných skutečností vnějšího světa mu dovoluje pouze vysokou pravděpodobnost určitého skutkového stavu, což ovšem nesnižuje nijak jeho hodnotu. Za pravdivé (tj. prokázané) se považují jen takové skutečnosti, jejichž pravděpodobnost dosahuje tzv. „praktické jistoty", obdobně jako v jiných oborech lidské činnosti (zejména v souvislosti se spolehlivostí technických systémů).[145] Domnívám se, že s ohledem na skutečnost, že **soud zakládá své meritorní rozhodnutí zpravidla vždy na skutečnostech vysoce pravděpodobných**, lze dojít k závěru, že **právní a skutkové domněnky tvoří nezpochybnitelnou součást poznávací činnosti soudu.** V případě, kdy je prokázána skutková báze (skutkový základ) domněnky, lze s vysokou pravděpodobností usuzovat na existenci určitých skutečností, jež ze skutkového základu domněnky vyplývají, aniž by je bylo zapotřebí dokazovat. Z uvedeného lze vyvodit závěr, že právní a zejména skutkové domněnky mohou podstatným způsobem přispět k urychlení soudního řízení.

Domněnky se uplatňují u rozsudku pro zmeškání, koncentrace řízení a rovněž v případě následků nečinnosti účastníka ohledně výzvy soudu k vyjádření jeho stanoviska k dalšímu postupu řízení.[146]

5.3.1. Rozsudek pro zmeškání

Novela občanského soudního řádu, provedená zákonem č. 171/1993 Sb., účinná od 1. 9. 1993, zavedla nový, českému civilnímu procesu však nikoliv neznámý, **institut rozsudku pro zmeškání** (kontumační rozsudek). Zákonodárce v tomto směru navázal s cílem urychlit soudní řízení na úpravu obsaženou v civilním soudním řádu (zákon č. 113/1895 ř.z.), která v českých zemích na rozdíl od současné úpravy umožňovala soudům až do roku 1951 rozhodnout rozsudkem pro zmeškání jak v situaci, kdy se nedostavil k prvnímu jednání řádně obeslaný žalovaný, tak i

[145] MACUR, Josef. Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 2, s. 28-36. ISSN 1210-6348.
[146] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

tehdy, zmeškal-li první jednání žalobce.[147] Právní úprava kontumačního rozsudku od účinnosti novely č. 171/1993 Sb. nedoznala výraznějších změn a je víceméně shodná se současnou platnou právní úpravou.

Kontumační rozsudek je zvláštním druhem rozsudku, který je pojatý jako sankce pro žalovaného za nedostavení se k soudu. Pokud žalovaný přes řádné obeslání zmeškal první jednání, které se ve věci konalo, tak podle § 153b odst. 1 o.s.ř. se za splnění dalších formálních podmínek *„pokládají tvrzení žalobce obsažená v žalobě o skutkových okolnostech, týkajících se sporu, za nesporná a na tomto základě může soud rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání.“* Smyslem kontumačního rozsudku je tedy umožnit soudu rozhodnout spor v neprospěch žalovaného, který by svou nečinností mohl nebo dokonce chtěl bránit rychlé a účinné ochraně práv, aniž by soud musel provádět složité dokazování a zjišťovat skutkový stav věci. Soud ve svém rozhodnutí vychází pouze ze skutkových tvrzení žalobce, který byl dbalý a k prvnímu nařízenému jednání se dostavil.[148] Rozsudek pro zmeškání lze vydat výlučně v neprospěch žalovaného, se zmeškáním žalobce zákon možnost jeho vydání nespojuje.

Od zavedení institutu rozsudku pro zmeškání vedle sebe stojí **dva názory.** Zatímco podle prvého jde o **skutkovou domněnku,** druhý názor považuje rozsudek pro zmeškání za **právní fikci**. Podle prof. Macura[149] se rozsudek pro zmeškání opírá o dlouhodobě osvědčenou skutkovou domněnku, podle které je vysoce pravděpodobné, že žalovaný, který se k prvnímu soudnímu jednání nedostaví, nemá žádné argumenty ani důkazy proti správnosti skutkových tvrzení žalobce. S názorem prof. Macura se ztotožňuje i Lavický s doc. Stavinohovou.[150]

Jiní autoři[151] a dokonce i judikatura Nejvyššího soudu ČR[152] v případě rozsudku pro zmeškání mylně hovoří o fikci. Kupříkladu podle Vrchy rozsudek pro zmeškání vychází z právní fikce, že skutková tvrzení žalobce obsažená v žalobě byla

[147] Zákonodárce se vydal cestou úpravy obdobné právní úpravě uherské, která tehdy platila na Slovensku, a umožňovala vydání rozsudku pro zmeškání pouze v případě, kdy první jednání zmeškal žalovaný. Viz důvodová zpráva k zákonu č. 171/1993 Sb.

[148] WINTEROVÁ, Alena. Rozsudek pro zmeškání, rozsudek pro uznání. *Právní praxe*. 1993, s. 594. ISSN 1210-4043.

[149] MACUR, Josef. Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 2, s. 28-36. ISSN 1210-6348.

[150] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

[151] Srov. DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 1052. ISBN 978-80-7400-107-9 nebo VRCHA, Pavel. Rozsudek pro zmeškání - nebezpečný institut pro žalované. *Poradce*. 2005, č. 8. Dostupné z: http://www.i-poradce.cz/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=51440.

[152] Viz například rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2041/2000.

osvědčena, neboť při splnění všech zákonem stanovených formálních předpokladů se tato tvrzení považují za nesporná. Ve většině případů však takový závěr nemusí odpovídat realitě.

Sankce v civilním procesu by neměly být v rozporu s jeho funkcí, tj. neměly by směřovat k vydávání rozsudků, které jsou v rozporu se skutečným hmotněprávním stavem.[153] Nicméně zákonodárce zavedením rozsudku pro zmeškání podstoupil v zájmu urychlení civilního procesu určité **riziko**, které spočívá v tom, že **soudem vydané rozhodnutí může být v některých případech v rozporu se skutečným hmotněprávním stavem**, který existoval ještě před zahájením sporného řízení. Jak uvádí prof. Macur,[154] rozsudek pro zmeškání se opírá o skutkovou domněnku, že žalovaný, který se nedostavil k prvnímu jednání, velmi pravděpodobně neměl žádné argumenty proti správnosti skutkových tvrzení žalobce. Žalovaný se však k prvnímu jednání, které se ve věci konalo, nemusel dostavit také z toho důvodu, že nedisponoval příslušnými důkazy, kterými by mohl svá skutková tvrzení prokázat (ačkoli byl v právu). V takové situaci je soudem vydaný rozsudek pro zmeškání neslučitelný s realitou. Takových případů však bude poskrovnu. Účastníci jsou v řízení motivováni k procesní aktivitě vlastním zájmem zvítězit ve sporu, proto lze předpokládat, že se žalovaný i v případě své důkazní nouze ve snaze přesvědčit soudce o své „pravdě“ k prvnímu jednání dostaví. Smyslem právních úprav by mělo být vyloučení všech nefunkčních vlivů, které by mohly nežádoucím způsobem uplatnění skutkové domněnky ovlivnit a zkreslit. Mám za to, že zákonné předpoklady pro vydání rozsudku pro zmeškání a jeho možné opravné prostředky v české právní úpravě jsou dostatečným nástrojem k nápravě takových mylných rozsudků.

V této souvislosti je vhodné si položit otázku, zda vydáním rozsudku pro zmeškání není v obecné rovině porušeno **právo žalovaného na spravedlivý proces** podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod tím, že mu nebylo z důvodu jeho absence umožněno, aby před soudem řádně hájil své zájmy a navrhoval důkazy ve svůj prospěch. Ústavní soud ČR[155] se k této otázce vyjádřil tak, že soud v případě vydání kontumačního rozsudku využívá svého nástroje určeného k postihu toho účastníka, který, ač byl soudem řádně obeslán, bez důvodné a včasné omluvy

[153] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[154] MACUR, Josef. Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 2, s. 28-36. ISSN 1210-6348.
[155] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 1999, sp. zn. III. ÚS 370/98.

zmeškal první jednání, které se ve věci konalo. Žalovanému jsou vytvořeny všechny předpoklady pro to, aby mohl před soudem hájit své zájmy a chovat se jako účastník řízení, tj. aby mohl tvrdit skutečnosti, na kterých staví svoji obranu proti žalobou uplatňovanému nároku, a navrhovat důkazy k jejich prokázání. Žalovaný tím, že se bez včasné a důvodné omluvy nedostaví k prvnímu jednání, této poskytnuté možnosti nevyužije. Žalovaný tak sám svým jednáním způsobil, že nemohl uplatnit před soudem svá procesní práva. Pokud skutečnosti, které soud vedly k závěru, že omluva žalovaného z jednání nebyla včasná nebo důvodná, jsou v dostačujícím rozsahu obsaženy ve spise a soud z nich rovněž vycházel, tak podle názoru Ústavního soudu ČR **nelze** v rozsudku pro zmeškání **spatřovat ani znevýhodnění postavení žalovaného.**

Zmeškáním žalovaný spor automaticky neprohrává, neboť soud může vydat rozsudek pro zmeškání pouze tehdy, jestliže byly **splněny všechny zákonné předpoklady** stanovené v § 153b o.s.ř., kterými jsou:

a) **Žalovanému byla soudem řádně doručena žaloba.** Řádné doručení žaloby znamená, že žaloba byla žalovanému doručena do vlastních rukou (viz § 79 odst. 3 o.s.ř.).

b) **Žalovaný byl k prvnímu jednání řádně a včas předvolán nejméně 10 dnů předem.** Předvolání je doručeno žalovanému včas, pokud byla dodržena desetidenní lhůta, počítaná ode dne doručení předvolání k prvnímu jednání ve věci. Řádné doručení znamená, že předvolání bylo doručeno žalovanému do vlastních rukou (viz § 49 o.s.ř.). Má-li žalovaný zástupce s procesní plnou mocí, doručuje se pouze tomuto zástupci.[156]

c) **Žalovaný byl v předvolání k jednání poučen o následku své absence, tj. o vydání rozsudku pro zmeškání.** Bez takového poučení není možné rozsudek pro zmeškání vydat. Žalovaného je třeba poučit nejen o tom, že pokud se k prvnímu jednání bez důvodné a včasné omluvy nedostaví, žalobní tvrzení žalobce obsažené v žalobě budou považována za nesporná, ale rovněž o tom, že v takovém případě může soud v neprospěch žalovaného vydat rozsudek pro zmeškání.[157] Praktická v této souvislosti bude zejména otázka, zda je zapotřebí spolu s předvoláním adresovat zástupci žalovaného rovněž poučení

[156] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 810. ISBN 978-80-7400-107-9.
[157] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 1050. ISBN 978-80-7400-107-9.

o následcích neúčasti při prvním jednání v případě, kdy předvolání spolu s poučením bylo doručeno rovněž žalovanému. Nejvyšší soud ČR[158] se k této otázce vyjádřil tak, že předpoklady pro vydání rozsudku pro zmeškání nejsou splněny, pokud soud nedoručí předvolání k prvnímu jednání s poučením o možnosti rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání zástupci žalovaného s plnou mocí pro celé řízení, a to ani tehdy, jestliže k prvnímu jednání předvolal s tímto poučením žalovaného, jehož osobní účasti bylo zapotřebí.

d) **Žalovaný se z jednání včas a dostatečně neomluvil.** Rozsudek pro zmeškání může soud vydat jen při prvním jednání, které se ve věci konalo. Tímto prvním jednáním se rozumí pouze jednání, které skutečně proběhlo. Žalovaný se omluvil včas, jestliže jeho omluva došla soudu před prvním jednáním, které se ve věci konalo. Pozdější omluva je možná, jestliže budou její důvody natolik závažné, že žalovanému znemožňovaly, aby se omluvil včas. Takové důvody však mohou být již jen důvody pro podání návrhu na zrušení rozsudku pro zmeškání. Tento návrh je možné učinit pouze do okamžiku, než nabude kontumační rozsudek právní moci. Omluva žalovaného je důvodná, jestliže tvrdí takové skutečnosti, které jsou způsobilé jeho neúčast u jednání soudu omluvit.

e) **Žalovaný se k jednání nedostavil.** Jestliže m**á** žalovaný zástupce, postačí, aby se k prvnímu jednání dostavil alespoň on. V takovém případě nelze rozsudek pro zmeškání vydat. Na tomto místě je třeba upozornit na nález Ústavního soudu ČR[159], ve kterém dovodil, že obecné soudy by měly v rámci svého uvážení rozlišovat mezi zmeškáním a opožděním žalovaného. Pokud se žalovaný (popř. jeho zástupce) neúmyslně opozdí například v důsledku selhání techniky (zejména v dopravě), není to důvodem pro vydání rozsudku pro zmeškání. Při rozhodování by soud měl vzít rovněž v úvahu předchozí procesní aktivitu žalovaného, tedy zda se vyjádřil k podané žalobě apod. Jinými slovy by soud měl přistoupit k vydání rozsudku pro zmeškání pouze v situaci, kdy je žalovaný skutečně nečinný a odmítá se aktivně podílet na soudním řízení nebo ho záměrně protahuje. Pokud se jinak aktivní žalovaný neúmyslně nepatrně opozdí při prvním jednání, ale z jeho předchozí procesní činností je zřejmé, že se chce aktivně v soudním řízení bránit, není vydání rozsudku pro zmeškání namístě.

[158] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2000, sp. zn. 20 Cdo 935/2000.
[159] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 3. 2005, sp. zn. III. ÚS 428/04.

f) **Žalobce se k prvnímu jednání ve věci dostavil a navrhl vydání rozsudku pro zmeškání.** Rozsudek pro zmeškání nelze vydat, jestliže se k prvnímu jednání, které se ve věci konalo, nedostaví žalobce (jeho zákonný zástupce, zmocněnec nebo opatrovník) anebo, ač soudem řádně poučen, nenavrhne vydání kontumačního rozsudku.[160] Návrh na vydání kontumačního rozsudku je třeba učinit při jednání nebo před zahájením jednání ústně do protokolu a nelze jej nahradit předem učiněným písemným nebo elektronickým podáním.[161]

g) **Žaloba je opodstatněná.** Základní podmínkou pro vydání rozsudku pro zmeškání je podání řádné a úplné žaloby. Žalovaný zmeškáním prvního jednání ve věci spor automaticky neprohrává. Žalobcova tvrzení obsažená v žalobě o skutkových okolnostech věci se sice považují za „nesporná“, ale soud je povinen takto „zjištěný“ skutkový stav poté právně posoudit. Rozsudek pro zmeškání pak může soud vydat pouze tehdy, lze-li z právního posouzení takto „zjištěného“ skutkového stavu dovodit žalobcem uplatněný nárok, jestliže tomu tak není, soud žalobu zamítne. K případnému ústnímu doplnění skutkových tvrzení žalobcem až při prvním jednání nelze přihlédnout. K takovému doplnění žaloby by muselo dojít ještě před prvním jednání o věci, a to tak, aby žalovaný mohl být s ním seznámen. Neposkytují-li žalobcem tvrzené skutečnosti v žalobě dostatečný základ pro vydání rozsudku pro zmeškání o celém předmětu řízení, postačují-li přesto plně k tomu, aby soud rozhodl o určité části nebo o základu předmětu řízení, není vyloučeno, aby soud vydal v tomto směru částečný nebo mezitímní rozsudek pro zmeškání.[162]

h) **Rozsudek pro zmeškání je přípustný.** Rozsudek pro zmeškání je institutem sporného řízení, v němž jsou vydávána převážně deklaratorní rozhodnutí o právech a povinnostech účastníků, jimiž mohou volně mimoprocesně disponovat. Vydání rozsudku pro zmeškání je nepřípustné ve věcech, v nichž nelze uzavřít a schválit smír. Soudní smír nelze uzavřít ve věcech vyjmenovaných v § 102 odst. 2 o.s.ř. (tj. ve věcech, v nichž neplatí zásada

[160] Viz § 118a odst. 4 o.s.ř., jen když není zastoupen advokátem nebo notářem v rozsahu jeho oprávnění dle § 3 Notř.
[161] VRCHA, Pavel. Rozsudek pro zmeškání - nebezpečný institut pro žalované. *Poradce*. 2005, č. 8. Dostupné z: http://www.i-poradce.cz/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=51440.
[162] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. 2009, s. 1052. ISBN 978-80-7400-107-9.

projednací, ale zásada vyšetřovací) a ve věcech, u nichž to jejich povaha nepřipouští (viz § 99 o.s.ř.). Rozsudek pro zmeškání nelze v žádném případě dále vydat tam, kde by měl mít konstitutivní povahu. Povaha konstitutivního rozhodnutí tedy brání vydání kontumačního rozsudku o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, o přivolení k výpovědi z nájmu bytu apod.[163]

i) **Nejsou splněny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání.** Rozsudek pro zmeškání není možné vydat ani tehdy, jestliže jsou podle § 153a o.s.ř. splněny podmínky pro rozsudek pro uznání. K této situaci může dojít například v případě, kdy žalovaný ještě před konáním prvního jednání ve věci, kterého se nezúčastnil, zaslal soudu písemné vyjádření, ve kterém nárok vůči němu žalobou uplatňovaný uznal, popř. nastala-li fikce uznání nároku dle § 114b odst. 5 nebo § 114c odst. 6 o.s.ř.[164]

j) **Uvážení soudu.** Soud vydat rozsudek pro zmeškání dle § 153b o.s.ř. může, ale nemusí. Zákon zcela ponechává na úvaze soudu, zda při splnění všech výše uvedených formálních předpokladů k vydání tohoto rozsudku přistoupí, či nikoliv. Z toho plyne, že žalobce nemá nárok nato, aby bylo rozhodnuto rozsudkem pro zmeškání. Pokud soud o návrhu žalobce nerozhodne a dál bude pokračovat v řízení, nevydává o tom žádné rozhodnutí.[165]

Proti rozsudku pro zmeškání se žalovaný může **bránit** zpravidla **dvěma způsoby**. Pokud žalovaný zmeškal první jednání u soudu sice bez včasné omluvy, ale z omluvitelných důvodů, zákon mu umožňuje nejpozději do dne, kdy rozsudek nabude právní moci, podat u soudu prvního stupně **návrh na zrušení rozsudku pro zmeškání**. Prokáže-li žalovaný, že jednání zmeškal skutečně z omluvitelných důvodů, soud prvního stupně rozsudek pro zmeškání usnesením zruší a po právní moci tohoto usnesení nařídí ve věci jednání. V opačném případě soud usnesením návrh žalovaného zamítne. Proti těmto usnesením je přípustné odvolání. Tento způsob obrany může žalovaný využít pouze tehdy, kdy dodatečně omlouvá svou nepřítomnost u soudu.[166]

[163] WINTEROVÁ, Alena. Rozsudek pro zmeškání, rozsudek pro uznání. *Právní praxe*. 1993, s. 594. ISSN 1210-4043.
[164] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 1053. ISBN 978-80-7400-107-9.
[165] VRCHA, Pavel. Rozsudek pro zmeškání - nebezpečný institut pro žalované. *Poradce*. 2005, č. 8. Dostupné z: http://www.i-poradce.cz/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=51440.
[166] VRCHA, Pavel. Rozsudek pro zmeškání - nebezpečný institut pro žalované. *Poradce*. 2005, č. 8. Dostupné z: http://www.i-poradce.cz/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=51440.

Pokud se však žalovaný omluvil před jednáním a soud neuznal jeho omluvu za důvodnou, může se bránit jen **odvoláním** proti rozsudku pro zmeškání. Odvolání proti rozsudku pro zmeškání lze však podat pouze ze dvou odvolacích důvodů. Předně žalovaný může tvrdit skutečnosti a navrhovat důkazy, že nebyly splněny předpoklady pro jeho vydání dle § 153b o.s.ř. Druhým odvolacím důvodem je to, že rozsudek spočívá v nesprávném právním posouzení věci. Odvolací soud může přezkoumat napadený rozsudek pro zmeškání pouze z těchto odvolacích důvodů, k jiným okolnostem přihlédnout nemůže.[167]

Z výše uvedeného vyplývá, že prostředky obrany proti rozsudku pro zmeškání se nepřekrývají; každý z nich slouží k uplatnění jiných vad. Podal-li žalovaný současně s odvoláním návrh na zrušení vydaného rozsudku pro zmeškání, je nutné nejdříve rozhodnout o tomto návrhu. Pokud bude návrhu vyhověno, platí, že odvolání bylo vzato zpět. V opačném případě nevyhoví-li soud návrhu, pokračuje se v řízení o zároveň podaném odvolání.[168]

Na závěr je třeba zdůraznit, že rozsudek pro zmeškání je typickou procesní sankcí, která postihuje nečinného účastníka na jeho procesních zájmech, které v řízení sleduje. Z hlediska teoretického se jedná o **subjektivní procesní odpovědnost s presumovaným zaviněním.** Žalovanému je zákonem umožněno se z odpovědnosti vyvinit (exkulpovat) tím, že prokáže, že první jednání, které se ve věci konalo, zmeškal z omluvitelných důvodů.[169]

5.3.2. Uplatnění prekluzivních lhůt (koncentrace řízení)

Institut koncentrace řízení byl do českého civilního procesu navrácen novelizací občanského soudního řádu, provedenou zákonem č. 30/2002 Sb., a to ve dvojí podobě: jednak šlo o tzv. **zákonnou koncentraci** ve věcech taxativně vyjmenovaných v § 118b o.s.ř. (v tehdy účinném znění), jednak o tzv. **soudcovskou koncentraci** na návrh účastníka rozhodnutím soudu podle již zrušeného § 118c o.s.ř.[170]

Na tyto legislativní kroky navázal zákonodárce o několik let později v tzv.

[167] Tamtéž.
[168] Tamtéž.
[169] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[170] BUREŠ, Jaroslav. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 12, s. 27 a násl. ISSN 1210-6348.

souhrnné novele občanského soudního řádu, provedené zákonem č. 7/2009 Sb., účinné od 1. 7. 2009, a s úmyslem zajistit procesní aktivitu účastníků a minimalizovat nutnost odročování jednání z důvodu nových tvrzení a důkazů zavedl tzv. **univerzální koncentraci řízení** pro všechny věci, které se dle o.s.ř. projednávají podle pravidel sporného řízení.[171] Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu tohoto zákona koncentrace rozhodnutím soudu podle § 118c o.s.ř. na návrh účastníka byla v praxi využívána pouze ojediněle a byla tudíž jako neefektivní zrušena.[172] Zákonná koncentrace zůstala po souhrnné novele nejen zachována, ale dokonce byla i věcně rozšířena na všechny věci sporné agendy.

Koncentrací rozumíme procesní institut, který nutí účastníky pod hrozbou specifické sankce **splnit povinnost tvrzení a povinnost důkazní** v přesně vymezeném časovém prostoru. Účastníci nemají právo splnit tyto procesní povinnosti kdykoliv za řízení před soudem prvního stupně, ale **pouze do skončení zákonem stanovené, popřípadě soudem dodatečně poskytnuté prekluzivní lhůty.** K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům nesmí soud přihlédnout, ledaže by se uplatnila některá z výjimek z koncentrace.

Koncentrace řízení se uplatňuje podle platné právní úpravy v civilním řízení **dvojím způsobem.** Nařídí-li soud přípravné jednání podle § 114c o.s.ř., mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen **do skončení přípravného jednání,** popřípadě do uplynutí dodatečně určené lhůty (maximálně 30ti denní), kterou soud může poskytnout z důležitých důvodů. Nesplnění těchto povinností v takto vymezeném časovém prostoru může mít pro účastníky nepříznivý následek v podobě neunesení břemene tvrzení a břemene důkazního. O tomto důsledku musí být účastníci před skončením přípravného jednání dle § 114c odst. 5 o.s.ř. řádně poučeni. Nedostalo-li se jim takového poučení, je v projednávané věci řízení nekoncentrováno.[173]

V případě, kdy nebylo nařízeno a provedeno přípravné jednání podle § 114c o.s.ř., pak rozhodným časovým okamžikem, do kterého mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání, je až **skončení**

[171] Viz *Důvodová zpráva k novele o. s. ř. provedené zákonem č. 7/2009 Sb.* [online]. PSP. Tisk č. 478 [cit. 9. června 2012]. Dostupné z http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=478&CT1=0.

[172] Nicméně autoři komentáře k o.s.ř. zastávají jiný názor. Podle nich měla tzv. soudcovská koncentrace vhodná své zvláštní místo v koncepci efektivní úpravy sporného řízení. Viz blíže DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 838. ISBN 978-80-7400-107-9.

[173] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 839. ISBN 978-80-7400-107-9.

prvního jednání, které se ve věci konalo. Soud může opět účastníkům poskytnout dodatečnou lhůtu k doplnění skutkových tvrzení, popřípadě k doplnění důkazních návrhů. Zatímco u přípravného jednání je soudcovská lhůta zákonem omezena na maximálně 30 dnů, u prvního jednání ve věci zákon žádné omezení nestanoví. Její délka je ponechána plně na zvážení soudu se zřetelem k důvodům, jež účastník uplatnil v žádosti o její poskytnutí.[174]

U přípravného jednání bylo uvedeno, že soud je povinen před jeho skončením ve sporných věcech účastníky o koncentraci řízení poučit dle § 114c odst. 5 o.s.ř. V této fázi zákon však výslovně nevyžaduje, aby soud účastníky na koncentraci řízení upozornil předem. To znamená, že koncentrace řízení nastává ke skončení prvního jednání ve věci ze zákona i v případě, kdy o tom účastníci nevěděli. Někteří autoři[175] však tuto poučovací povinnost dovozují z obecné poučovací povinnosti soudu podle § 5 o.s.ř.

Univerzální koncentrace řízení, kterou zavedla souhrnná novela, na základě výše uvedeného tedy znamená, že zákon vymezuje účastníkům všech sporných řízení přesný časový úsek, ve kterém mohou splnit povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Jestliže účastník, ač byl soudem řádně poučen, nedodrží zákonem stanovené prekluzivní lhůty a uvedené povinnosti v nich nesplní, nese nepříznivý následek spočívající v tom, že **soud k opožděným skutkovým tvrzením a důkazním návrhům nebude přihlížet.**[176] Dochází tak ze zákona k navození skutkového a důkazního „stopstavu“, který účastníkům zabraňuje v řízení uplatňovat další skutečnosti a důkazy, ledaže by se uplatnila některá z výjimek z koncentrace.[177] U účastníka, který nedodržel striktní prekluzivní lhůty, vede tento skutkový a důkazní „stopstav“ ke zhoršení jeho procesního postavení, způsobené možným neunesením břemene tvrzení a břemene důkazního, což se v závěru řízení promítne do konečného rozhodnutí o věci.

[174] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 839. ISBN 978-80-7400-107-9.
[175] Např. DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 843. ISBN 978-80-7400-107-9.
[176] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[177] K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlédnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2 o.s.ř.

Rovněž v případě koncentrace řízení se jedná o **uplatnění skutkové domněnky**.[178] Zákon účastníkům objektivně poskytuje možnost uplatnit ve stanovené lhůtě svá skutková tvrzení a důkazní návrhy. Jestliže žalobce či žalovaný tuto svou možnost nevyužije, ačkoliv mu v tom nebrání žádná prokazatelná překážka, lze s vysokou pravděpodobností, hraničící s jistotou, předpokládat, že žádnými vhodnými prostředky procesního útoku či obrany nedisponuje a snaží se svým procesním chováním jen protahovat spor. Pokud by žalobce nebo žalovaný byl o správnosti svých skutkových tvrzení přesvědčen, lze usuzovat, že je motivován k tomu, aby vyvinul maximální úsilí o prosazení svého stanoviska, a to co nejrychleji. Lze tedy konstatovat, že zaviněné nedodržení prekluzivních lhůt a následné odmítnutí skutkových tvrzení a důkazních návrhů soudem nemá za následek vydání věcně nesprávného rozhodnutí, které by v důsledku uplatnění prekluzivních lhůt bylo v rozporu se skutečným hmotněprávním stavem. Nicméně soudy zakládají svá meritorní rozhodnutí zpravidla vždy na skutečnostech vysoce pravděpodobných, bez ohledu na to, zda se v konkrétním soudním řízení uplatní či neuplatní prekluzivní lhůty, umožňující urychlení řízení.

Zahraniční civilní soudní řády vycházejí pří úpravě prekluzivních lhůt z předpokladu, že jejich funkce nespočívá v potrestání účastníka za opožděné podání skutkových tvrzení a důkazních návrhů, nýbrž ve snaze o urychlení soudního řízení.[179] Prekluzivní lhůty **tudíž nemají být pro účastníky trestem, ale mají je stimulovat k procesní aktivitě** a přimět je k tomu, aby s přednesem skutečností a důkazů neotáleli a civilní proces tak zbytečně neprodlužovali. Okolnost, že soud k prekludovaným skutkovým tvrzením a důkazním návrhům nepřihlédne, není pro účastníka trestem, ale patří do oblasti dokazování. Souhrnná novela občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. zjevně tento poznatek nerespektovala a je z tohoto hlediska podrobena kritice ze strany nejen právních teoretiků, ale i praktiků.

Jedním ze závažných nedostatků současné české právní úpravy koncentrace řízení je to, že **vůbec nerozlišuje případy absolutních a relativních průtahů**.[180]

[178] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.

[179] MACUR, Josef. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 1, s. 6 a násl. ISSN 1210-6348.

[180] Tuto situaci kritizují čeští procesualisté, viz např. LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/ nebo LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966. Na rozlišování absolutních a relativních průtahů upozorňoval soustavně ve svých pracích i přední

Jde o otázku, zda má soud odmítnout a nezabývat se opožděnými skutkovými tvrzeními a důkazními návrhy i v případě, kdy i bez takových průtahů by konkrétní soudní řízení muselo pokračovat z jiných důvodů. Pokud prodleva nebude mít za následek prodloužení celkové doby řízení, jedná se jen o relativní průtah, v opačném případě půjde o průtah absolutní. Zákon podává taxativní výčet výjimek z koncentrace a neumožňuje soudci vůbec zohlednit, zda by při připuštění opožděných skutečností a důkazů ve svém důsledku skutečně došlo k prodloužení celkové doby vydání konečného soudního rozhodnutí. Soudce může pouze posoudit, zda navrhovaná skutečnost nebo důkaz spadá pod zákonem stanovenou výjimku, či nikoliv. Pokud nespadá, k prolomení koncentrace nedojde a soudce k takové skutečnosti a důkazu nepřihlédne a ani přihlédnout nesmí.

Právě z výše uvedeného hlediska je nová úprava koncentrace řízení velmi problematická a diskutabilní. Řízení je velmi striktně a rigidně koncentrováno a výjimky z koncentrace jsou stanoveny velmi úzce. Soudce je vázán strohými, přesně stanovenými přísnými pravidly a není mu poskytnuta možnost volné úvahy ve prospěch spravedlnosti. V soudní praxi mohou nastat zcela běžně situace, kdy i po nastoleném skutkovém a důkazním „stopstavu“ nebude mít soudce ucelený přehled o projednávané sporné záležitosti anebo v průběhu dokazování vyvstane nutnost, aby jedna z procesních stran uplatnila další skutečnosti nebo důkazy, avšak řízení bylo již zkoncentrováno a situaci nebude možné podřadit pod žádnou ze stanovených zákonných výjimek. Domnívám se, že tento nedostatek je velmi závažný a může vést k tomu, že skutkový stav nebude v řízení mnohdy zjištěn co nejlépe a nejvěrněji. Legitimní snaha zákonodárce o co nejrychlejší soudní řízení se v tomto bodě dostává do rozporu s účelem civilního procesu a povede zřejmě k vydávání rozsudků, které se rozcházejí se skutečným hmotněprávním stavem. Jak výstižně ve svém rozsudku konstatuje Nejvyšší soud ČR: „*Přiměřenost délky soudního řízení není hlediskem absolutním, které by mohlo převážit jiné požadavky na soudní rozhodování, jimiž je např. i zmíněná povinnost soudu opřít své rozhodnutí o spolehlivě zjištěný skutkový stav věci, obzvláště v případech, kdy jsou některé skutečnosti mezi účastníky sporné.*“[181] Jsem tudíž toho názoru, že zákon by neměl soudce striktně nutit k určitému postupu, který sice urychlí soudní řízení, ale jeho výsledkem bude nejednou věcně nesprávné rozhodnutí. Soudce by měl mít dostatečný prostor pro

český procesualista Josef Macur viz např. MACUR, Josef. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 1, s. 6 a násl. ISSN 1210-6348.

[181] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2.2.2011, sp.zn. 30 Cdo 2888/2010.

vlastní uvážení, aby sám mohl na základě svých zkušeností a znalostí posoudit, zda určité doplnění dalších skutečností a důkazů připustí, či nikoliv. Zákonodárce by měl soudcům více důvěřovat a umožnit jim, aby mohli z vlastní iniciativy řízení zkoncentrovat, popř. již nastalou koncentraci prolomit, v okamžiku, kdy se domnívají, že pro to nastal ten správný moment. Tím pak mohou přizpůsobit řízení potřebám jednotlivého případu. Legislativní tendence však směřuje naopak ke stále většímu omezování vlastní iniciativy soudce limitujícího v možnosti úplného zjištění a objasnění skutkového stavu věci na základě skutkového materiálu. Mám za to, že takovým důsledkům se soudci budou často vyhýbat účelovou interpretací, která nebude mít výslovnou oporu v zákoně.

Je zřejmé, že popsaná nová česká právní úprava koncentrace řízení omezuje účastníky nad rámec toho, co je skutečně nezbytné. Na tomto místě je třeba se zamyslet rovněž nad tím, zda snaha zákonodárce o co nejrychlejší soudní řízení v tomto případě nekoliduje s jinými zásadami civilního procesu. K diskuzi se nabízí otázka, zda **nepřihlédnutí** k opožděným skutkovým tvrzením a důkazním návrhům, jejichž prodleva nemá za následek prodloužení celkové doby řízení, **neporušuje právo účastníka na „právní slyšení" vyplývající z čl. 6 Úmluvy** o ochraně lidských práv a základních svobod.[182] Podstata tohoto základního procesního práva, které přísluší každému účastníkovi civilního řízení, spočívá v tom, že každý, kdo může být ve svých právech dotčen soudním rozhodnutím, má právo být slyšen v řízení, které k takovému rozhodnutí vede. Soud tak může položit za základ svého konečného rozhodnutí pouze takové skutečnosti a výsledky dokazování, k nimž se účastníci mohli vyjádřit a zaujmout své stanovisko. Nárok na právní slyšení může být sice zákonem omezen, avšak toto omezení musí odpovídat účelu a struktuře civilního procesu. Z tohoto důvodu se domnívám, že odmítnutí opožděných skutečností a důkazů by mělo být umožněno pouze v takové situaci, kdy se tím skutečně urychlí konkrétní soudní řízení. Opožděná skutková tvrzení a důkazní návrhy by soudce neměl odmítat, pokud podle jeho svobodného uvážení nezpůsobují absolutní průtahy v řízení, neboli neprodlužují objektivně vydání konečného soudního rozhodnutí. Pokud by je odmítl, porušil by právo účastníka řízení na právní slyšení, neboť opoždění skutkového tvrzení či důkazního návrhu není v rozporu s účelem a strukturou civilního procesu, resp. není v rozporu s funkcí prekluzivních lhůt.

[182] MACUR, Josef. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 1, s. 6 a násl. ISSN 1210-6348.

Účastník nemůže být za takové opožděné skutkové tvrzení či důkazní návrh trestán, neboť účelem a funkcí prekluzivních lhůt je výlučně urychlení soudního řízení, aby rozhodnutí mohlo být vydáno v rozumné přiměřené době. Na základě uvedených poznatků lze dospět k závěru, že odmítání opožděných skutkových tvrzení a důkazních návrhů z penálních důvodů nemá žádné zákonné opodstatnění a je v rozporu se základním procesním právem účastníků civilního řízení na právní slyšení.

Pokud jsou tedy prekluzivní lhůty zákonodárcem vhodně, citlivě a promyšleně uplatňovány, mohou skutečně urychlit soudní řízení a zároveň vést k vydávání rozsudků, které jsou v souladu se skutečnými hmotněprávními poměry. Český zákonodárce při úpravě koncentrace řízení zvolil však ne zrovna šťastnou cestu a náprava současného stavu se zdá jako nevyhnutelná. V této otázce bych se přiklonila k mnohem flexibilnější právní úpravě, která by ponechala hlavní odpovědnost za rychlost řízení na samotném soudci. Jako vhodné inspirační vodítko pro budoucí (snad) novou úpravu se jeví již osvědčená německá procesní úprava, které bude věnována kapitola 6. této práce.

5.3.3. Domněnka vyjádření stanoviska k dalšímu postupu řízení

Domněnka se uplatňuje i v situaci uvedené v § 101 odst. 4 o.s.ř. Podle tohoto ustanovení je soud oprávněn vyzvat účastníka, aby se vyjádřil k určitému návrhu, který se týká **postupu a vedení řízení**, nikoliv však k návrhu ve věci samé. K této výzvě současně může připojit doložku, že pokud se účastník nevyjádří v určité lhůtě, bude **soud předpokládat, že účastník nemá žádné námitky**. V tomto případě se rovněž vychází ze zkušenostního předpokladu, že pokud by účastník námitky měl, tak by se ve lhůtě, která byla ve výzvě určena, vyjádřil.[183]

Použít výzvu podle předchozího odstavce není však možné v takových případech, v nichž by soud s touto výzvou spojoval účinky, které by se dotýkaly hmotněprávního základu nároku (např. uplatnění námitky promlčení), anebo by se dotýkaly žalobou uplatněného nároku vůbec (např. zpětvzetí žaloby).[184]

[183] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[184] Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 12. 1974, sp.zn. Plsf 2/1974.

B. Uplatnění právních fikcí

Zcela jinou povahu než právní a skutkové domněnky mají právní fikce, v jejichž případě zákon vědomě vychází ze stavu, který je v rozporu s realitou. Smysl a účel civilního procesu spočívá především v tom, že slouží hmotnému právu, resp. že poskytuje ochranu subjektivním soukromým právům a právem chráněným zájmům. Jak profesor Macur[185] správně uvádí: *"Účelem procesu není konstrukce skutkového stavu, odlišného od stavu skutečného."* Mělo by se tudíž jednat o práva reálná, skutečně existující. Civilní proces je povolán k tomu, aby hmotněprávním vztahům poskytoval ochranu, a ne aby je přetvářel. Skutkový stav, z něhož soud ve svém rozhodnutí vychází, by měl být podle vnitřního přesvědčení soudce vysoce pravděpodobný. Nemůže být tudíž založen na žádné fikci, která je v rozporu s objektivní realitou. **Z povahy fikce tedy vyplývá omezenost jejího použití.** Chce - li přesto zákonodárce využít fikce, měl by k tomu mít dostatečný důvod, který bude jeho počínání legitimizovat. Fikce nemůže využívat libovolně, ale pouze, sleduje-li tím nějaký **legitimní cíl**, který lze z hlediska účelu civilního procesu vymezit tak, že fikce bude lépe než jiné procesní instituty sloužit k ochraně porušených či ohrožených soukromých subjektivních práv. Je tedy třeba zvážit, zda zavedení fikce je lepším řešením než kterákoliv jiná varianta.[186]

Po roce 1989 se zákonodárce ve snaze o urychlení soudního řízení stále častěji uchyluje k tomu, že do občanského soudního řádu zavádí postupně další nové fikce. Rychlost řízení je sice významným aspektem ochrany, nikoliv však jediným. Ostatní aspekty s ním mohou být ve vzájemném napětí a dokonce i kolidovat. Proto nelze rychlost řízení přespříliš upřednostňovat na úkor jiných aspektů práva na spravedlivý proces. Je na zákonodárci, aby našel mezi nimi rovnováhu.

Vedle tradičních fikcí souvisejících s doručováním, se v občanském soudním řádu uplatňují i fikce týkající se rozhodovací činnosti soudu a fikce procesních úkonů účastníků dispozitivní povahy. Mezi případy využití fikce patří například situace, kdy soud nepřihlíží k vadným, podmíněným nebo nepřípustným procesním úkonům,

[185] MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 53. ISBN 80-210-0810-5.
[186] LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/>.

rozsudek na základě fikce uznání nároku nebo okolnost, kdy soud zastaví řízení poté, co se žalobce nedostaví k přípravnému jednání.[187]

5.3.4. Fikce neexistence procesního úkonu

Jedním z případů uplatnění právní fikce v občanském soudním řádu je protiprávní jednání účastníků spočívající v tom, že učiní **procesní úkon, který je podmíněný, nepřípustný nebo vadný**.[188] U vadných procesních úkonů se může jednat jak o vady obsahové (procesní úkon je neúplný, neurčitý nebo nesrozumitelný), tak o vady formální (podání učiněné telegraficky, telefaxem nebo elektronicky, s výjimkou elektronického podání podepsaného zaručeným elektronickým podpisem založeným na kvalifikovaném certifikátu vydaném akreditovaným poskytovatelem certifikačních služeb, nebylo-li v zákonné lhůtě 3 dnů doplněno).[189] Pokud žalobce nebo žalovaný učiní takový procesní úkon, musí snést nepříznivý následek spočívající v tom, že **soud k procesnímu úkonu nebude přihlížet**. Procesní úkon byl účastníkem sice skutečně učiněn, ale zákon zde finguje stav, jako by k němu vůbec nikdy nedošlo. Neexistující procesní úkon účastníka pak nevyvolává žádné procesní důsledky. Význam těchto právních fikcí se opírá o skutečnost, že soud se nemusí s uvedeným procesním úkonem nijak vypořádávat, tedy ani o něm vydávat rozhodnutí. Ve svém důsledku to snižuje pracovní vytížení soudu. Tuto sankci lze vůči účastníkům uplatnit pouze v případě, že občanský soudní řád výslovně nestanoví něco jiného.

5.3.5. Rozsudek na základě fikce uznání nároku

Jedním z cílů novely občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. bylo precizovat postup soudu ve fázi přípravy jednání tak, aby soudce měl možnost za aktivního přístupu účastníků řízení se s projednávaným případem důkladně seznámit a připravit jednání natolik kvalitně, aby věc mohla být rozhodnuta při jediném jednání.[190] Tyto cíle měly sloužit jednak k urychlení soudního řízení,

[187] LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
[188] Viz § 41a odst. 2, § 41a odst. 3, § 41b, § 42 odst. 3, § 43 odst. 2 druhá věta o.s.ř.
[189] K obsahovým a formálním vadám procesních úkonů podrobně viz DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 268-276. ISBN 978-80-7400-107-9.
[190] Viz § 114a odst. 1 o.s.ř.

jednak k donucení nečinného a procesně nedisciplinovaného žalovaného ke spolupráci ještě před zahájením samotného projednávání věci.[191]

Za výše uvedeným účelem zavedla novela č. 30/2000 Sb. do občanského soudního řádu zcela nový, českému civilnímu procesu dosud neznámý **institut fikce uznání nároku**. Do tohoto okamžiku chyběly soudci účinné nástroje vůči žalovanému, kterými by ho přiměl k vyjádření se k žalobě, a soudní řízení se tak mnohdy zbytečně prodlužovalo. Napříště byl pasivní přístup žalovaného však spojen za splnění zákonem formulovaných předpokladů s fikcí uznání nároku a předseda senátu mohl bez jednání a slyšení žalovaného vydat rozsudek pro uznání. Souhrnná novela č. 7/2009 Sb. šla ještě dále a v rámci zkvalitnění přípravy jednání zavedla další nový institut tzv. přípravného jednání dle § 114c o.s.ř. a fikci uznání nároku spojila i se situací, kdy se žalovaný k přípravnému jednání nedostaví.

Z uvedeného vyplývá, že institut fikce uznání nároku spadá do fáze přípravy jednání a je spojen podle platné právní úpravy se **dvěma situacemi**, ve kterých žalovaný nespolupracuje, je nečinný a procesně nedisciplinovaný. Za takových okolností zákon soudu poté v § 153a odst. 3 o.s.ř. ukládá, aby na takovou pasivitu žalovaného reagoval vydáním rozsudku pro uznání.[192]

1) Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ust. § 114b o.s.ř.

Ustanovení § 114b o.s.ř. umožňuje soudu, aby za podmínek tam formulovaných použil místo tzv. prosté výzvy v § 114a odst. 2 písm. a) o.s.ř., (popř. pokud této výzvě nebylo žalovaným řádně a včas vyhověno) tzv. **kvalifikovanou výzvu.** Její kvalifikovanost spočívá v úpravě nepříznivých následků, které jsou s jejím nevyhověním spojeny. Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu včas v soudem určené lhůtě k výzvě nevyjádří a ani soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, nastává podle § 114b odst. 5 o.s.ř. **fikce, že žalobou uplatněný nárok uznal.** Jedná se o zákonnou fikci uznání nároku, která je v této podobě sankcí za nečinnost žalovaného. Na tomto základě pak soud rozhodne a žalobě vyhoví rozsudkem pro uznání. Novela č. 7/2009 Sb. doplnila do § 114b výslovně podmínku

[191] *Důvodová zpráva k novele o. s. ř. provedené zákonem č. 30/2000 Sb. Zvláštní část* [online]. PSP, Tisk 257 [cit. 2012-06-10] Dostupné z http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0.

[192] Rozsudkem pro uznání lze rozhodnout pouze ve sporném řízení, a to buď na základě skutečného uznání žalovaného (§ 153a odst. 1 o.s.ř.) anebo na základě fikce uznání nároku žalovaným (§ 153a odst. 3 o.s.ř.).

formulovanou dříve judikaturou, že rozsudek pro uznání nemůže soud vydat v případě, kdy jsou splněny předpoklady pro zastavení řízení nebo odmítnutí žaloby.

Pro fikci uznání nároku musí být naplněny nejen všechny zákonné podmínky pro použití kvalifikované výzvy stanovené v § 114b odst. 1 až 4 o.s.ř.,[193] ale rovněž i okolnosti výslovně uvedené v § 114b odst. 5 o.s.ř. Fikce uznání nároku nastupuje tudíž pouze za **kumulativního splnění následujících předpokladů:**

a) **Použití kvalifikované výzvy vyžaduje povaha věci, okolnosti případu, nebo o věci bylo rozhodnuto platebním rozkazem či tzv. elektronickým platebním rozkazem.** Co se rozumí pod neurčitými právními pojmy „povaha věci" a „okolnosti případu" je třeba dovodit z judikatury. Podle právního názoru Nejvyššího soudu ČR vyžaduje **povaha věci** vydání usnesení podle § 114b o.s.ř. *„zejména tehdy, je-li zjišťování skutkového stavu věci s ohledem na předpokládané množství odlišných tvrzení účastníků a navrhovaných důkazů mimořádně obtížné, a kdy bez znalosti stanoviska žalovaného nelze první jednání připravit tak, aby při něm bylo zpravidla možné věc rozhodnout"*.[194] Podle téhož judikátu **okolnosti případu** odůvodňují vydání usnesení podle § 114b o.s.ř. *„zejména v takovém sporu, kdy dosavadní poznatky ukazují, že - ačkoliv by podle své povahy nemuselo jít o věc z hlediska zjišťování skutkového stavu mimořádně obtížnou - tu jsou takové mimořádné skutečnosti, které vedou k závěru, že bez písemného vyjádření žalovaného ve věci nemůže být první jednání připraveno tak, aby při něm mohlo být zpravidla o sporu rozhodnuto."* Z uvedeného vyplývá, že zatímco povahu věci váže Nejvyšší soud ČR na mimořádnou složitost zjišťování skutkového stavu v rámci konkrétního soudního řízení, okolnosti případu spojuje s mimořádnými problémy v rámci jakéhokoliv řízení, tj. i skutkově a právně jednoduchého.

   Judikatura rovněž dovodila, že **v zcela jednoduchých věcech**, které nevyžadují rozsáhlejší a podrobnější přípravu jednání, je vydání usnesení podle § 114b o.s.ř. **naprosto vyloučeno.**[195] Vydání tohoto usnesení **neodůvodňuje** povaha věci ani okolnosti případu také tehdy, pokud je **žaloba**

[193] Což vyplývá ze samotného faktu, že proti usnesení o vydání kvalifikované výzvy nelze podat opravný prostředek – viz § 202 odst. 1 písm. j) o. s. ř. Jedině tak lze přezkoumat, zda byly skutečně splněny všechny zákonné předpoklady pro vydání kvalifikované výzvy.
[194] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004, publikované v časopise Soudní judikatura pod č. 173/2004.
[195] Tamtéž.

zcela bezdůvodná.[196] Soud nevydá rozsudek pro uznání, jestliže by žalobě nebylo možné vyhovět, ani kdyby byla prokázána všechna žalobní tvrzení. Základem pro vydání rozsudku pro uznání mohou být v tomto případě pouze taková žalobní tvrzení, která vedou k závěru, že podle nich lze výrokem rozsudku přiznat právě to plnění, kterého se žalobce v žalobě domáhá. Tímto právním názorem Nejvyššího soudu ČR se rozsudek pro uznání založený na fikci uznání přiblížil rozsudku kontumačnímu, jímž soud může žalobci vyhovět pouze tehdy, odůvodňují-li skutková tvrzení uplatněný nárok.[197]

b) **Nejde o věc, v níž nelze ve smyslu § 99 odst. 1 a 2 o.s.ř. uzavřít a schválit smír,**[198] **ani o věc uvedenou v § 120 odst. 2 o.s.ř.**, tj. věc, u které se neuplatní zásada projednací, nýbrž zásada vyšetřovací. Tyto negativní předpoklady platí i v případě, že by se soudce domníval, že vydání usnesení podle § 114b o.s.ř. odůvodňuje povaha věci nebo okolnosti případu.

c) **Nebylo provedeno přípravné jednání podle § 114c o.s.ř. a ani se nekonalo první jednání ve věci.** Kvalifikovaná výzva není obligatorní. Jedná se o alternativu k jiným formám přípravy prvního jednání ve věci. Institut kvalifikované výzvy je stejně jako institut přípravného jednání spojen s fikcí uznáním nároku a oba se vzájemné vylučují.[199] Volba konkrétní formy přípravy jednání náleží výlučně soudci. Nemožnost použití kvalifikované výzvy po prvním jednání ve věci (které se ve věci skutečně konalo a nebylo soudem odročeno) je odůvodněna zejména tím, že pokud soud jednání ve věci již nařídil, byl soudce s věcí natolik obeznámen, že mohla být následně věcně projednána.[200]

d) **Žalovaný byl v usnesení vyzván, aby se k žalobě vyjádřil a v případě, že žalobní nárok zcela neuznává, aby vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, označil důkazy k prokázání těchto tvrzení a připojil listinné důkazy.** Žalovanému je tedy výzvou uložena povinnost, aby v rámci svého vyjádření se k žalobě splnil jak povinnost tvrzení, tak

[196] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.10. 2003, sp.zn. 29 Odo 296/2003.
[197] Více k uvedenému předpokladu viz např. HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. s. 53-61. ISBN 978-80-87212-51-6.
[198] Smír lze schválit tehdy, pokud to připouští povaha věci a není v rozporu s kogentními ustanoveními hmotného práva a ani jej neobchází. Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.5. 1998, sp.zn. 2 Cdon 994/97, uveřejněné v časopisu Soudní judikatura pod označením SJ 103/98.
[199] WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum.* 2009, č. 6, s. 226. ISSN 1214-7966.
[200] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 790-791. ISBN 978-80-7400-107-9.

povinnost důkazní. Diskutabilní je otázka, v jakém rozsahu tak má žalovaný učinit. Podle právního názoru Nejvyššího soudu ČR[201] nemusí žalovaný svoji obranu proti nároku uplatněného v žalobě *„rozvádět do všech podrobností a výslovně se vyjadřovat ke všem tvrzením žalobce, postačí, jestliže postaví proti tvrzením žalobce alespoň taková svá tvrzení o rozhodujících skutečnostech, z nichž vyplývá základ jeho obrany proti žalobě, tedy jestliže uvede* ***přinejmenším takové skutečnosti, které, budou-li také prokázány,*** *mohou vést k tomu, že bude (může) mít* ***ve sporu alespoň částečný úspěch.****"* JUDr. Lavický[202] zastává názor, že žalovaného nelze kvalifikovanou výzvou v žádném případě nutit ke splnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní a takový požadavek považuje za ústavně nekonformní. Podle jeho úsudku **by nastoupení fikce mělo bránit jakékoliv vyjádření žalovaného, jímž popře důvodnost uplatněného nároku.**[203] Nedostatek procesní aktivity žalovaného při objasňování skutkového stavu by pak mělo mít nepříznivé důsledky, které odpovídají povaze civilního procesu. To znamená, že skutečnosti, které žalovaný ve svém vyjádření nezpochybní, nebudou jako nesporná předmětem dokazování. Pokud žalovaný měl objektivně možnost uvést skutková tvrzení ve svůj prospěch, ale ve svém vyjádření tak neučinil, bude muset snést nepříznivý následek v podobě prohry ve sporu, což je důsledek působení břemene tvrzení. Žalovaný se na zjišťování skutkového stavu podílí nejen svou procesní aktivitou, ale rovněž tím, že se k určitým skutečnostem nevyjádří. Případnému záměrnému protahování řízení ze strany žalovaného čelí prvky koncentrace řízení.[204] Účelem § 114b o.s.ř. by mělo být sankcionovat nečinnost žalovaného a jeho neochotu přispět k objasňování skutkového stavu, bez ohledu na skutečnost, v jakém rozsahu a jak kvalitně se k žalobě vyjádřil.

Požadavkům kladeným na obsah písemného vyjádření **nevyhovuje**, pokud v něm žalovaný uvede **pouze námitky procesní povahy** a nevyjádří se k věci

[201] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1951/2004.
[202] LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/.
[203] Ve stejném duchu se vyjádřil i Ústavní soud ČR, podle kterého i nedůrazný nesouhlas v žádném případě není možné považovat za souhlas či uznání závazku. Takovým formalistickým a restriktivním výkladem obecných soudů je porušeno právo na spravedlivý proces, a to především jeden z jeho komponentů, princip rovnosti zbraní, viz nález Ústavního soudu ČR ze dne 17.10. 2006, sp.zn. IV. ÚS 544/05.
[204] Viz § 118b o.s.ř. nebo vydání kontumačního rozsudku podle § 153b odst. 1 o.s.ř. v případě, kdy se žalovaný nedostaví k prvnímu jednání ve věci.

samé[205] anebo pokud v něm uvede **pouze**, že se **žalobou nesouhlasí a nepovažuje ji za důvodnou.**[206] Takové okolnosti mají pro žalovaného stejné procesní následky, jakoby se k žalobě nevyjádřil vůbec.

Fikce uznání nároku nemůže nastat tehdy, jestliže žalovaný ve svém vyjádření neuvede rovněž, jaké důkazní návrhy činí k prokázání svých skutkových tvrzení, popř. jestliže k vyjádření nepřipojí listinné důkazy, jichž se dovolává.[207]

e) **Žalovaný byl poučen o nepříznivých následcích spojených s neuposlechnutím výzvy**, tj. že nastane fikce uznání žalobou uplatňovaného nároku a že soud rozhodne rozsudkem pro uznání podle § 153a odst. 3 o.s.ř. Žalovaného však nestačí poučit pouze o následcích spojených s jeho případnou procesní nečinností tj. o fikci uznání nároku, ale je rovněž nutné ho upozornit na možnost následného vydání rozsudku pro uznání.[208] Pokud by žalovaný nebyl takto ve výzvě poučen, nelze rozsudkem pro uznání žalobě vyhovět.

f) **Lhůta k vyjádření nesmí být kratší než 30 dnů.** Jedná se o lhůtu procesní povahy. Tuto lhůtu žalovaný dodrží, je-li posledního dne podání předáno k poštovní přepravě (§ 57 odst. 3 o. s. ř.).[209]

g) **Výzva byla žalovanému doručena do vlastních rukou, nikoliv však dříve než žaloba.** Náhradní doručení je zákonem vyloučeno.[210]

h) **Žalovaný se bez vážného důvodu včas nevyjádřil nebo soudu nesdělil, jaký vážný důvod mu v tom brání.** Jestliže se žalovaný na výzvu soudu včas k žalobě nevyjádří, tak podle judikatury fikci uznání nároku **neodvrátí** ani skutečnost, že se **žalovaný ještě před vydáním rozsudku pro uznání** vyjádří tak, že **nárok žalobce zcela neuznává** a **vylíčí rozhodné skutečnosti, na nichž staví svoji obranu.**[211]

Podle judikatury může nastoupení fikce uznání nároku zvrátit pouze okolnost, *„jestliže žalovaný prokáže, že mu v podání vyjádření bránil **vážný důvod**, a*

[205] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 5. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2520/2004.
[206] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3597/2007.
[207] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 794. ISBN 978-80-7400-107-9.
[208] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 9. 2005, sp. zn. 29 Odo 816/2005.
[209] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 2166/2002.
[210] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 792. ISBN 978-80-7400-107-9.
[211] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1951/2004.

současně, jestliže takový vážný důvod alespoň ***sdělil soudu ve lhůtě*** *stanovené pro podání vyjádření nebo jestliže šlo o tak vážný důvod, který mu zabránil v tom, aby soudu byť jen sdělil, že u něj tento vážný důvod nastal (§ 114b odst. 5 o. s. ř.)"*[212] Z uvedeného vyplývá, že žalovaný může soudu sdělit důvod, proč se k žalobě nevyjádřil, i dodatečně až do vydání rozsudku pro uznání, jestliže se jednalo o důvod natolik závažný, že bránil žalovanému dokonce soudu sdělit pouhou jeho existenci (např. hospitalizace v nemocnici). Kromě tohoto mimořádného případu lhůtu pro vyjádření prolomit nelze.

Pokud jsou všechny uvedené předpoklady kumulativně naplněny, nastává fikce uznání nároku uplatněného žalobou, na základě níž je **soud povinen vydat rozsudek pro uznání** dle § 153a odst. 3 o.s.ř. i bez výslovného návrhu žalobce.[213] Na základě fikce uznání soud rozhodne bez ohledu na to, zda jsou skutková tvrzení žalobce podložena důkazy. Jestliže je v žalobě uplatněno více nároků, vztahují se účinky fikce pouze na ten procesní nárok nebo ty procesní nároky, ohledně nichž jsou naplněny všechny předpoklady.[214]

Pro úplnost je nutné dodat, že proti rozsudku pro uznání se žalovaný může **bránit odvoláním**. Způsobilým odvolacím důvodem jsou však pouze vady uvedené v § 205 odst. 2 písm. s) o.s.ř. a skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být prokázáno, že nebyly splněny předpoklady pro jeho vydání podle § 153a o.s.ř. Jde o ty předpoklady, za kterých dochází k fikci uznání. Žalovaný tedy **nemá k dispozici věcnou obranu směřující proti žalobou uplatněnému nároku.** Odvolací soud může přezkoumat rozsudek pro uznání pouze z uvedených důvodů, k jiným okolnostem přihlédnout nemůže. Odvolací soud však v přezkumné činnosti neomezuje okolnost, zda byly všechny způsobilé odvolací důvody v odvolání proti rozsudku pro uznání odvolatelem skutečně také uplatněny.[215]

[212] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. 21 Cdo 2433/2004.
[213] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 1044. ISBN 978-80-7400-107-9.
[214] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. 21 Cdo 2165/2004.
[215] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 1045-1046. ISBN 978-80-7400-107-9.

2) Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ust. § 114c o.s.ř.

Druhá fikce uznání nároku byla zavedena tzv. souhrnnou novelou občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. a je spojena se **situací, kdy se žalovaný nedostaví k přípravnému jednání.** Institut přípravného jednání je další novinkou, která byla uvedena v život souhrnnou novelou. Představuje další alternativu k jiným formám přípravy jednání.

Pokud soud nemůže věc rozhodnout bez nařízení jednání (§ 115a o.s.ř.), nebylo-li nebo nemůže-li být postupem podle ust. § 114a odst. 2 o.s.ř. jednání připraveno tak, aby bylo možné věc rozhodnout při jediném jednání, pak má soud na výběr. Buď vydá kvalifikovanou výzvu k písemnému vyjádření žalovaného, nebo nařídí přípravné jednání. Obě tyto formy se vzájemně vylučují.[216] Soud však nenařídí přípravné jednání ve sporech a jiných právních věcech, kdy se takový postup jeví s ohledem na okolnosti případu neúčelným. Bude tak vždy záležet především na úvaze soudu, pro jakou formu se za účelem kvalitní přípravy jednání rozhodne.

Přípravné jednání je možné nařídit a provést ve **všech věcech civilního soudního řízení,** tj. i ve věcech, které se projednávají v režimu nesporného řízení. V takovém případě se však neuplatní nepříznivé procesní následky, které postihují procesně nedisciplinovaného žalobce nebo žalovaného v situaci, kdy se k přípravnému jednání nedostaví. Neplatí ani koncentrace řízení.[217]

Fikce uznání nároku podle § 114c odst. 6 o.s.ř. nastupuje **za kumulativního splnění následujících předpokladů** (viz. § 114c odst. 1, 2, 6 o.s.ř.)**:**

a) **Nebyla použita kvalifikovaná výzva** podle § 114b o.s.ř.

b) Žalovaný byl k přípravnému jednání **předvolán** nejméně **20 dnů předem.** Předvolání bylo žalovanému doručeno **do vlastních rukou.** Náhradní doručení je vyloučeno.

c) Žalovaný byl v předvolání **poučen** o následcích nedostavení se k přípravnému jednání (nejen o fikci uznání nároku, ale i o možnosti vydání rozsudku pro uznání).

d) Žalovanému byla řádně **doručena žaloba.**

[216] WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum.* 2009, č. 6, s. 226. ISSN 1214-7966.
[217] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 801. ISBN 978-80-7400-107-9.

e) Žalovaný se **nedostavil** k přípravnému jednání a ani se **včas** a **z důležitého důvodu neomluvil**.

f) **Nejde o věc**, v níž **nelze uzavřít a schválit smír (§ 99 odst. 1 a 2 o.s.ř),** nebo o **věc vyjmenovanou v § 120 odst. 2 o.s.ř,** tj. věc, u které se neuplatní zásada projednací, nýbrž zásada vyšetřovací.

Pokud jsou všechny uvedené předpoklady kumulativně naplněny (spolu s podmínkami pro nařízení přípravného jednání), nastává fikce uznání nároku uplatněného žalobou, na základě níž je **soud povinen vydat rozsudek pro uznání** dle § 153a odst. 3 o.s.ř i bez výslovného návrhu žalobce. Na základě fikce uznání nelze rozhodnout rozsudkem pro uznání, jestliže jsou dány důvody pro odmítnutí žaloby nebo pro zastavení řízení.[218]

Na základě analýzy platné právní úpravy lze dojít k závěru, že obě fikce jsou si velice podobné. Hlavní rozdíl mezi nimi spočívá zejména v tom, že zatímco **fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 o.s.ř.** nastupuje jako **nepříznivý procesní důsledek toho, že se žalovaný nevyjádří** k žalobě na kvalifikovanou výzvu, **fikce uznání nároku podle § 114c odst. 6 o.s.ř.** je **sankcí za nedostavení se žalovaného k přípravnému jednání.**

3) Zhodnocení ústavní konformity a koncepčnosti fikce uznání nároku

Po rozboru platné právní úpravy je nutné se zamyslet nad otázkou, zda fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 a § 114c odst. 6 o.s.ř. je **koncepční, ústavně konformní** a **v souladu s právem na spravedlivý proces.** Jelikož se k dané problematice nashromáždila bohatá judikatura a nastolenou otázkou se zabývala rovněž řada českých procesualistů, lze usuzovat, že se jedná o problémový a diskutabilní procesní institut.

Zásadní pochybnosti o ústavní konformnosti fikce uznání nároku vyslovil v literatuře zejména přední český procesualista **profesor Macur.**[219] Upozorňuje na to, že zákonodárce zcela nekoncepčně finguje uznání nároku. Dispozitivní procesní úkon účastníka nemůže být obsahem právní fikce, aniž by tím nebyla porušena zásada dispoziční, na které je civilní proces vybudován. Závisí výlučně na

[218] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 1044. ISBN 978-80-7400-107-9.
[219] MACUR, Josef. Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 2, s. 28-36. ISSN 1210-6348.

účastníkovi, zda takový procesní úkon učiní, či nikoliv. Uznání nároku navíc patří do zcela jiné procesní problematiky a nijak nesouvisí se zjišťováním skutkového stavu, s nímž jsou jinak urychlovací instituty spojeny. Uznáním nároku žalovaný neuznává skutkový stav, nýbrž pouze procesní nárok žalobce. Skutkový stav, ze kterého soud ve svém rozhodnutí vychází, musí být velice pravděpodobný a nemůže být založen na žádné fikci, která je v rozporu s objektivní realitou. **Uznání nároku nelze tudíž fingovat.** Z tohoto důvodu považuje prof. Macur právní konstrukci fikce uznání nároku za **neodpovídající povaze civilního procesu** a zamýšlí se nad tím, zda **neodporuje rovněž právu na spravedlivý proces.** Poukazuje na skutečnost, že zahraniční právní řády postihují procesní nedisciplinovanost žalovaného, který se nevyjadřuje k žalobě rozsudkem pro zmeškání, jehož právní režim je odlišný od rozsudku pro uznání.

Otázkou ústavnosti a koncepčnosti fikce uznání nároku se podrobně zabýval ve své rigorózní práci i **JUDr. Lavický,**[220] který provedl test proporcionality, jenž obvykle aplikuje Ústavní soud ČR při posuzování konformnosti právního řádu s ústavním pořádkem. V rámci tohoto testu se zkoumá, zda přijaté opatření je přiměřené a nezbytné k dosažení sledovaného cíle. V rámci své práce došel ke stejnému závěru jako prof. Macur, a to že fikce uznání nároku **je ústavně nekonformní.** JUDr. Lavický rovněž poukazuje kriticky na judikáty Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR, jejichž právní závěry ohledně ústavní konformity fikce uznání nároku považuje za nesprávné. Jde o rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.3.2005, sp.zn. 21 Cdo 1951/2004 a o usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 16. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 91/06, kde tento konstatoval: „*Byla-li za řízení stanovena účastníku lhůta, v níž má provést stanovený procesní úkon, a spojuje-li zákon s jeho zmeškáním určité, zřetelně formulované právní následky, nemůže být v rozporu s právem na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) postup soudu, který s těmito následky spojuje procesní opatření, jež zákon předjímá.*“ Z toho lze vyvodit závěr, že postup soudu je vždy v souladu s principy spravedlivého procesu, pokud odpovídá zákonu. Ústavní soud ČR tak zcela pominul skutečnost, že v rozporu s ústavním pořádkem může být i samotná právní úprava, kterou nelze ústavně konformně vyložit. V tomto rozhodnutí se vůbec nevyjádřil

[220] LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/.

k ústavnosti samotné právní úpravy a pohyboval se pouze na úrovni její aplikace a interpretace.

V souvislosti s fikcí uznání nároku podle § 114b odst. 5 o.s.ř. se jeví jako **nejproblematičtější dvě skutečnosti.**

První z nich se týká situace, kdy se žalovaný na kvalifikovanou výzvu včas k žalobě nevyjádří a nastoupení fikce uznání nároku podle judikatury **neodvrátí** ani okolnost, že se **žalovaný ještě před vydáním rozsudku pro uznání** ve věci písemně **vyjádřil tak, že nárok žalobce zcela neuznává a současně vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu**. Přičemž je právně bezvýznamné jak brzy se žalovaný po marném uplynutí lhůty k žalobě vyjádřil, tj. mohl se zpozdit i o jediný den.[221] Ještě dále jde jiný judikát, podle nějž soud **rozhodne rozsudkem pro uznání** i tehdy, jestliže žalovaný **ve lhůtě důvodnost žaloby zcela popře, avšak vylíčení rozhodujících skutečností předloží již opožděně**. Takový postup soudů lze považovat za nežádoucí formalismus v tom smyslu, že v této situaci soud záměrně přistoupil k vydání rozsudku, jenž je v rozporu s nejen skutečnými hmotněprávními poměry, ale rovněž s procesní činností žalovaného, který neučinil žádný dispoziční procesní úkon, kterým by nárok uznal, ale naopak jej ve skutečnosti popřel. Rozsudek se tak v tomto případě opírá o právní fikci, nikoliv o soudem zjištěný skutkový stav. Za zcela absurdní pak považuji závěr Nejvyššího soudu ČR, podle něhož **rozsudek pro uznání bude vydán** i v případě, kdy se **žalovaný vyjádří k žalobě sice včas, ale své vyjádření adresuje omylem jinému soudu,** než který kvalifikovanou výzvu vydal.[222] Při takové rozhodovací tendenci hrozí, že převážná většina rozsudků se nebude se skutečnými hmotněprávními poměry shodovat vůbec. Pokud je účelem civilního procesu poskytovat ochranu skutečně existujícím soukromým právům a právem chráněným zájmům, nezbývá nic jiného než konstatovat, že takové judikáty jsou v hrubém rozporu s jeho ochrannou funkcí. Nicméně podle právního názoru Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR se nejedná o jednání, které by bylo v rozporu s právem na spravedlivý proces.[223]

Domnívám se, že pokud má být smyslem fikce uznání nároku doopravdy urychlení soudního řízení, má se uplatnit pouze v případě, pokud opožděné vyjádření může skutečně způsobit prodloužení celkové doby konkrétního soudního řízení. U

[221] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 12. 2010, sp. zn. 32 Cdo 1951/2010.
[222] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 146/2006.
[223] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 16. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 91/2006, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1951/2004.

vyjádření, které bylo zpožděno jen o jediný den, lze o tom do značné míry pochybovat. Takový postup se jeví spíše jako účelová snaha soudců si ulehčit práci pomocí urychlovacích „zkratek“. Odpadá jim tak složité dokazování a pátrání po skutečné podobě skutku. Jsem toho názoru, že by se soudy neměly držet za každou cenu ustanovení zákona, ale v každém jednotlivém případě vzít v úvahu a citlivě posoudit všechny okolnosti, jednání žalovaného, důvody, proč se žalovaný včas nevyjádřil, ale rovněž jaký průtah opožděným vyjádřením případně vznikl.

Druhá skutečnost se týká požadavku vyjádřeného v § 114b odst. 1 o.s.ř., aby **žalovaný v případě, že žalobní nárok zcela neuznává, uváděl do řízení rozhodující skutečnosti a navrhoval důkazy k jejich prokázání.** Podle důvodové zprávy k novele č. 30/2000 Sb. bylo účelem kvalifikované výzvy **odstranit** jakousi **disproporci v postavení žalobce** a **žalovaného ohledně uvádění skutkového materiálu** do řízení. Zatímco žalobce musí předložit projednatelnou žalobou, jinak mu ji soud odmítne,[224] povinnost žalovaného vyjádřit se k žalobě nebyla dosud účinně vynutitelná. V důsledku toho mohl žalovaný, který nemá zájem na zrychleném projednání věci, řízení záměrně prodlužovat anebo znemožnit nebo alespoň ztížit řádnou přípravu jednání ze strany soudu. Hrozba fikce uznání tak má žalovaného podle zákonodárce stimulovat k procesní aktivitě, aby prostřednictvím kvalifikované výzvy byl shromážděn co nejúplněji skutkový materiál v rozumné době.

Úvaha zákonodárce ohledně této disproporčnosti v objasňování skutkového stavu mezi žalobcem a žalovaným byla však mylná, neboť **procesní role žalobce a žalovaného jsou v tomto směru podstatně odlišné.** Žalovaného také tíží povinnost tvrzení a povinnost důkazní, avšak pouze ke skutečnostem, kterými odůvodňuje své hmotněprávní námitky (např. započtení, promlčení). Omezí-li se však žalovaný pouze na popření pravdivosti žalobních tvrzení, žádná povinnost tvrzení nebo povinnost důkazní mu nevzniká.[225] Podle JUDr. Lavického[226] může toto úsilí vést až k deformacím v rozdělení břemene tvrzení a břemene důkazního, projednávací zásady, a v konečném důsledku i celého civilního procesu. Tento požadavek nepřekonává ani judikatura.

[224] Tato problematika je vyložena detailně v části 5.2.2. této práce.
[225] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1494/2008.
[226] LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/.

K ústavní konformnosti § 114c odst. 6 o.s.ř. se zatím judikatura nestihla vyjádřit a zaujmout k ní stanovisko. Analogicky lze prozatím vycházet judikatury, která se vyjádřila k ústavnosti § 114b odst. 5 o.s.ř.

V souvislosti s fikcí podle § 114c odst. 6 o.s.ř., která se váže na situaci, kdy se žalovaný nedostaví k přípravnému jednání, si lze však povšimnout určité **nevyváženosti, nerovnosti sankcí**. Zatímco u přípravného jednání je procesně nedisciplinovaný žalovaný postižen rozsudkem pro uznání, u jednání ve věci „pouze" rozsudkem pro zmeškání. Neomluvená neúčast žalovaného u přípravného jednání je tedy sankciována přísněji než neomluvená neúčast žalovaného při jednání ve věci. U rozsudku pro zmeškání může žalovaný, který se k jednání ve věci bez omluvy nedostavil, využít dodatečnou omluvu, v jejímž důsledku by mohlo dojít ke zrušení rozsudku pro zmeškání. Nic takového však nepřipadá v úvahu, jak vyplývá z výše uvedené judikatury, u rozsudku pro uznání. Navíc u rozsudku pro zmeškání má soud větší kontrolu nad žalobou uplatněným nárokem. Při kontumaci se skutková tvrzení žalobce považují za nesporná a soud je povinen takto zjištěný „skutkový stav" právně posoudit. Rozsudek pro zmeškání pak může soud vydat pouze tehdy, lze-li z právního posouzení takto „zjištěného" skutkového stavu dovodit žalobcem uplatněný nárok, jestliže tomu tak není, soud žalobu zamítne. Takové omezení u rozsudku pro uznání v zákoně chybí.[227] Kontumační rozsudek se k tomu neuplatní automaticky, ale pouze na návrh žalobce. Zákon přitom zcela ponechává na úvaze soudu, zda při splnění všech formálních předpokladů k vydání tohoto rozsudku přistoupí, či nikoliv. Žalobce tak nemá nárok na to, aby jím bylo rozhodnuto. Rozsudek pro zmeškání má sice sankční povahu, ale je vůči žalovanému mírnější. Tyto skutečnosti mohou ve svém důsledku mylně vyvolat dojem, že přípravné jednání je důležitější fáze řízení než jednání ve věci, což je samotné vyvrcholení civilního procesu.

Česká legislativní úprava civilního procesu pojala fikci uznání nároku a tím potažmo i rozsudek pro uznání jako sankci pro nečinného, procesně nedisciplinovaného žalovaného,[228] který se buď na kvalifikovanou výzvu soudu nevyjádří k žalobě, nebo se nedostaví k přípravnému jednání. Tato sankce má přinutit žalovaného, aby se podílel na řádné přípravě jednání a tím potažmo na

[227] Judikatura však dovodila, že základem pro vydání rozsudku pro uznání mohou být pouze taková tvrzení žalobce, která vedou k závěru, že na základě nich lze přiznat právě takové plnění, kterého se žalobce domáhá. Tím byla jedna z podmínek pro vydání rozsudku pro zmeškání vztažena rovněž na rozsudek pro uznání. Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 10. 2003,sp.zn. 29 Odo 296/2003.
[228] Usnesené Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 33 Cdo 906/2009.

rychlém projednání věci v přiměřené době. Rozsudek pro uznání přitom v minulosti **nikdy sankční povahu neměl** a sankční roli neplní ani v zahraničních právních úpravách. Jedná se spíše o jednu z procesních možností, jak spor na základě výslovného dispozičního procesního úkonu žalovaného „odklidit." Z tohoto důvodu se svou povahou **blíží spíše k soudnímu smíru**. Prof. Winterová se dokonce vyjádřila v tom smyslu, že jde o zneužití institutu uznání.[229]

Jsem toho názoru, že urychlování soudního řízení má své určité hranice, za které by se nemělo vykročit. Fingování dispozičního procesního úkonu lze již považovat za vážný zásah do autonomie vůle žalovaného, a to zejména v situacích popsaných výše (odkazuji zejména na případ, kdy žalovaný ve lhůtě důvodnost žaloby zcela popře, avšak vylíčení rozhodujících skutečností předloží již opožděně). Jde o hrubý rozpor se zásadou dispoziční, na které je civilní proces vybudován. Považuji používání fikce uznání nároku v našem právním řádu za nekoncepční a konstruování dalších fikcí zákonodárcem za nesprávné a nepřípustné.

5.3.6. Zastavení řízení na základě fikce zpětvzetí žaloby

Další případ **fikce dispozitivního procesního úkonu** účastníka přinesla souhrnná novela č. 7/2009 Sb. tím, že do občanského soudního řádu v rámci přípravného jednání vložila nové ustanovení § 114c odst. 7, podle kterého **soud řízení zastaví** (s výjimkou věcí uvedených v § 120 odst. 2 o.s.ř.), pokud se **žalobce nebo jiný navrhovatel nedostaví k přípravnému jednání,** ačkoliv byl řádně a včas předvolán nejméně 20 dnů předem, aniž by se včas a z důležitého důvodu omluvil. O tomto nepříznivém následku musí být v předvolání poučen.

Ačkoliv zákon o fikci zpětvzetí žaloby mlčí, podle JUDr. Lavického[230] na fikci tohoto dispozičního procesního úkonu lze usuzovat z toho, že soud má řízení zastavit. Zákon tedy vychází „mlčky" z fikce, že žalobce, který se nedostavil k přípravnému jednání, vzal žalobu zpět, a proto je nutné řízení zastavit. Zpětvzetí žaloby je přitom jediným případem, kdy k zastavení řízení dochází na základě jednostranného procesního úkonu žalobce.

[229] WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum.* 2009, č. 6, s. 226. ISSN 1214-7966.
[230] LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/

V komentáři k občanskému soudnímu řádu autoři zastávají jiný názor.[231] Podle nich se jedná o zákonem stanovený způsob, jak ukončit řízení v případě, kdy žalobce o účast na přípravném jednání neprojeví zájem. V rámci své práce jsem se přiklonila k úsudku JUDr. Lavického a zařadila fikci zpětvzetí žaloby mezi sankce postihující procesně nedisciplinovaného žalobce.

Předpoklady zastavení řízení podle § 114c odst. 7 o.s.ř. jsou prakticky totožné s předpoklady, za nichž nastupuje fikce uznání nároku podle § 114c odst. 6 o.s.ř.. Pokud jsou tyto **předpoklady kumulativně naplněny soud usnesením řízení zastaví, aniž by potřeboval návrh žalovaného.** Řízení soud zastaví automaticky, není mu dán žádný prostor pro uvážení, zda tak učiní, či nikoliv.

Proti usnesení o zastavení řízení podle § 114c odst. 7 o.s.ř. je přípustné **odvolání** bez ohledu na hodnotu předmětu sporu.

JUDr. Lavický[232] po provedení testu proporcionality došel k závěru, že fikce zpětvzetí žaloby podle § 114c odst. 7 o.s.ř. sama o sobě **protiústavní není.**

Nicméně je třeba upozornit na určitý **nepoměr mezi sankcemi** neboli určitou **disproporci mezi postavením žalobce a žalovaného** v situaci, kdy se nedostaví k přípravnému jednání. Obdobně jako u fikce uznání nároku žalovaným podle § 114c odst. 6 o.s.ř. má fikce zpětvzetí žaloby donutit žalobce, aby se podílel na řádné přípravě jednání. V obou případech jde sice o fikci dispozičních procesních úkonů, ovšem následky, které jsou s nimi spojeny, jsou odlišné. Při nastolení fikce uznání nároku žalovaným totiž soud rozhodne meritorně rozsudkem pro uznání, který může být exekučním titulem, zatímco rozhodnutí o zastavení řízení meritorním rozhodnutím není. Proti meritornímu rozsudku pro uznání lze podat odvolání pouze z důvodu procesních vad uvedených v § 205 odst. 2 písm. s) o.s.ř. nebo s odůvodněním, že nebyly splněny předpoklady pro jeho vydání podle § 153a o.s.ř. Naproti tomu usnesení o zastavení řízení je procesní rozhodnutí a nezakládá tudíž překážku věci pravomocně rozhodnuté. Žalobci nebrání nic v tom, aby podal stejnou žalobu znovu a uplatnil vůči žalovanému tentýž nárok. Zákonodárce tak za stejné pochybení zavedl pro žalobce a žalovaného zcela jiné sankce. V této souvislosti je

[231] DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 806. ISBN 978-80-7400-107-9.
[232] LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/.

nutné si položit otázku, zda tato nerovnost mezi žalobcem a žalovaným může obstát při posouzení, zda není v rozporu s principem rovnosti zbraní zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Pro větší přehlednost platné a účinné právní úpravy nepříznivých následků nedostavení se k přípravnému jednání a jednání ve věci uvádím následující tabulku.

Schéma č. 1: Přehled sankcí postihující účastníky sporného řízení za neomluvenou neúčast na přípravném jednání a jednání ve věci

	sankce za nedostavení se k **přípravnému jednání**	sankce za nedostavení se k **jednání ve věci**
žalobce	fikce zpětvzetí žaloby – **zastavení řízení**	bez speciálních následků
žalovaný	fikce uznání nároku - **rozsudek pro uznání**	skut. domněnka nespornosti skutkových tvrzení žalobce - **rozsudek pro zmeškání**

Zdroj: Vlastní úprava

6. Srovnání s německou právní úpravou

Pro možnost lepšího zhodnocení procesních sankcí, které platný občanský soudní řád umožňuje uplatnit ve sporném řízení vůči účastníkům v případě, kdy nesplní jim stanovené procesní povinnosti, je nutné nahlédnout i do zahraniční právní úpravy. Komparace může přispět ke zjištění, že zahraniční právní úprava posloužila českému zákonodárci jako inspirační zdroj, nebo naopak ukáže, jakými koncepčními deformacemi je současný český civilní proces poznamenán. Vzhledem k tomu, že v rámci procesních sankcí se na základě dosavadního výkladu jeví jako nejdiskutabilnější urychlující procesní instituty, byla jako vhodné comparandum zvolena právní úprava německá, neboť ta otázce urychlování soudního řízení věnuje pozornost již dlouhodobě. Zatímco u nás byla zejména v letech 1948-1989 tato problematika procesní teorií i praxí zanedbávána, ve Spolkové republice Německo (dále jen „SRN“) se urychlováním soudního řízení zabývaly početné odborné práce a byla přijata rovněž řada důležitých legislativních opatření.

Základním pramenem civilního práva procesního na území SRN je **Zivilprozeßordnung** neboli civilní soudní řád z roku 1877 (RGBI 83), ve znění pozdějších předpisů, účinný od 1. 10. 1879 (dále jen „ZPO“).[233] Po dlouhých odborných diskuzích byla v roce 1977 přijata novela ZPO věnována speciálně urychlení a zjednodušení soudního řízení.

Hlavním cílem této kapitoly není učinit ucelený přehled procesních sankcí, které postihují účastníky sporného řízení v německém civilním sporu, ale zaměřit se na analýzu procesních institutů u nás ponejvíce problematických a diskutabilních a porovnat je s platnou českou právní úpravou. Výsledky této komparace poslouží jako inspirativní zdroj k návrhům de lege ferenda v závěru této práce.

6.1. Koncentrace řízení

Na rozdíl od české právní úpravy německý civilní soudní řád **důsledně rozlišuje mezi tzv. absolutními a relativními průtahy**. Po uplynutí zákonem stanovených prekluzivních lhůt (§ 273 odst. 2; § 275 odst. 1, 3, 4; § 276 odst. 1, 3; § 277 ZPO) soud **přihlédne** k uplatněným prostředkům procesního útoku a obrany

[233] Zivilprozeßordnung vom 30. Januar 1877 (RGBI 83) in der Fassung der Bekanntmachung vom 12. 9. 1950, zuletzt geändert durch Art. 3 G vom 22. 12. 2011(BGBI. I S. 3044, 3055).

pouze tehdy, jestliže podle vnitřního volného přesvědčení soudu by jejich **připuštění nezpůsobilo průtahy** v projednávané věci anebo **pokud sporná strana opoždění** svých skutkových přednesů a důkazních návrhů **dostatečně omluví** (viz § 296 odst. 1 ZPO). Prostředky procesního útoku a obrany, které nebyly navzdory § 282 odst. 1 ZPO včas předloženy nebo nebyly navzdory § 282 odst. 1 ZPO včas oznámeny, mohou být soudem odmítnuty, jestliže by jejich připuštění podle vnitřního volného uvážení soudu vyvolalo průtahy v řízení a jestliže opoždění bylo způsobeno hrubou nedbalostí sporné strany (viz § 296 odst. 2 ZPO). Pokud o to soud požádá, musí procesní strana podle § 296 odst. 4 ZPO omluvitelné důvody prodlevy dokázat. Po skončení ústního jednání a vydání soudního rozhodnutí nemohou již být žádné procesní prostředky útoku a obrany uplatněny (§ 296a ZPO).[234]

Z výše uvedeného vyplývá, že soudci v rámci německého civilního procesu nejsou zákonem striktně nuceni k formalistickému postupu a zákonodárce jim ponechal daleko větší prostor k tomu, aby na základě vlastních znalostí a zkušeností sami posoudili, zda opožděné přednesy sporné strany mohou prodloužit celkovou dobu soudního řízení a tím i vydání konečného rozhodnutí ve věci, či nikoliv. Soudní praxe připouští uplatnění důsledků prekluze zásadně pouze v případě, kdy prodleva skutečně způsobí průtahy v projednávaném sporu. Procesní strana se může těmto důsledkům vyhnout též dostačující omluvou.

6.2. Rozsudek pro zmeškání

Rozsudek pro zmeškání je v německém ZPO upraven mnohem obšírněji než v české právní úpravě. Má sankční povahu a jeho smysl spočívá zejména v tom, že sama pohrůžka touto sankcí nutí účastníky, aby byli procesně aktivní a pečovali o svůj spor. Žalovaný tak musí v rámci přípravy jednání soudu včas sdělit, že se chce proti žalobě bránit, dostavit se k jednání ve stanoveném termínu a být aktivní při své obraně. Ohledně účasti na jednání a procesní aktivity totéž platí i pro žalobce. Podle německého civilního procesního práva se jedná toliko o břemena účastníků, nikoliv o povinnosti, které by byly na účastnících bezprostředně vynutitelné. Pokud žalobce či

[234] THOMAS, Heinz; PUTZO, Hans. *Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften.* 26. Auflage. München: C.H. Beck, 2004. s. 590-598. ISBN 3406524230.

žalovaný tato břemena neunesou, musí snést nepříznivé následky spočívající zejména v tom, že bude proti nim rozhodnuto rozsudkem pro zmeškání.[235]

Jednání, které je provedeno v nepřítomnosti jedné ze sporných stran, se nazývá dle německé terminologie **Versäumnisverfahren.**[236] Je zpravidla ukončeno rozsudkem pro zmeškání v neprospěch nedostavší se sporné strany. Předpokladem vždy je, že žalobce či žalovaný se k nařízenému jednání dostavit a procesně jednat měl a mohl.[237] ZPO váže vydání rozsudku pro zmeškání na **dvě situace:**

a) žalovaný **včas neoznámí, že se chce vůči žalobě bránit** (§ 331 odst. 3 ZPO),
b) žalobce či žalovaný **zmešká termín ústního jednání** (§§ 330, 331 odst. 1 ZPO).

6.2.1. Žalovaný včas neoznámí, že se chce vůči žalobě bránit

Pokud žalovaný podle § 331 odst. 3 ZPO soudu ve lhůtě 2 týdnů od doručení žaloby (viz § 276 odst. 1 ZPO) včas neoznámí, že se chce vůči žalobě bránit, soud rozhodne na **návrh žalobce** (jenž může být obsažen již v samotné žalobě) bez ústního jednání rozsudkem pro zmeškání na základě skutkových přednesů učiněných žalobcem, jako by byly žalovaným doznané.[238] O následcích zmeškání této lhůty musí být žalovaný soudem předem poučen.

Jedná se o **uplatnění domněnky správnosti**, resp. pravdivosti skutkových tvrzení žalobce, nikoli o uplatnění fikce dispozitivního procesního úkonu žalovaného.[239] V žádném případě se zde nefinguje uznání nároku jako v české právní úpravě při nevyjádření se žalovaného k žalobě na kvalifikovanou výzvu podle § 114b odst. 5 o.s.ř. Soud vyhoví kontumačním rozsudkem žalobci pouze tehdy, pokud **skutková tvrzení** obsažená v žalobě **odůvodňují požadované účinky soudního rozhodnutí**; v opačném případě soud po předchozím poučení žalobu zamítne.

[235] JAUERNIG, Othmar. Zivilprozeßrecht. 29. Auflage. München: C.H.Beck, 2007. s. 214. ISBN 9783406557132.
[236] Volně lze přeložit jako jednání při zmeškání.
[237] JAUERNIG, Othmar. Zivilprozeßrecht. 29. Auflage. München: C.H.Beck, 2007. s. 214. ISBN 9783406557132.
[238] THOMAS, Heinz; PUTZO, Hans. *Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften.* 26. Auflage. München: C.H. Beck, 2004. s. 695-696. ISBN 3406524230.
[239] MACUR, Josef. Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 2, s. 34. ISSN 1210-6348.

Výše uvedené však neplatí, pokud **prohlášení žalovaného dojde** soudu **dříve, než soudce předá podepsaný rozsudek kanceláři soudu**.[240]

6.2.2. Žalobce či žalovaný zmešká termín ústní jednání

Rozsudek pro zmeškání lze podle německé právní úpravy vydat nejen v případě, že ústní jednání zmešká žalovaný, ale rovněž v situaci, kdy jednání ve stanoveném termínu zmešká sám žalobce. Tzv. Versäumnisverfahren má **následující předpoklady:**

1) jedna ze sporných stran se k jednání **dostavila a procesně jednala**,
2) druhá ze sporných stran se k jednání **nedostavila nebo procesně nejednala**.

Samotné nedostavení se k ústnímu jednání a procesní nečinnost účastníka ještě neodůvodňuje samotné „zmeškání“. K tomu je zapotřebí kumulativního splnění dalších následujících podmínek:

a) termín k ústnímu jednání byl řádně soudem stanoven,
b) nedostavší se účastník byl k ústnímu jednání řádně a včas předvolán.

Pokud se k ústnímu jednání ve stanoveném termínu nedostaví včas **žalobce,** soud **na návrh žalovaného žalobu rozsudkem pro zmeškání** podle § 330 ZPO **zamítne.** Tím **odpadá zkoumání důvodnosti**, a to nejen pokud jde o žalobní tvrzení, ale i o námitky žalovaného. Soud se v takovém případě tak vůbec nezabývá tím, zda je žaloba důvodná, nebo zda jsou námitky žalovaného odůvodněné. K vydání rozsudku pro zmeškání v neprospěch žalobce soud přistoupí jenom z toho důvodu, že se žalobce k jednání nedostavil a žalovaný jeho vydání navrhl. Kontumační rozsudek je meritorním rozhodnutím, jež zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté. To znamená, že v porovnání s českou právní úpravou, žalobce v SRN nemůže stejnou žalobu podat znovu a uplatnit tak vůči žalovanému tentýž nárok. Žalobce definitivně ztrácí svou při.[241]

Nedostaví-li se k ústnímu jednání včas **žalovaný,** považují se skutková tvrzení žalobce jako by byla žalovaným doznaná a soud je jako pravdivá učiní základem svého rozhodnutí. Pravdivost skutkových tvrzení obsažených v žalobě

[240] THOMAS, Heinz; PUTZO, Hans. *Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften.* 26. Auflage. München: C.H. Beck, 2004. s. 695-696. ISBN 3406524230.
[241] JAUERNIG, Othmar. Zivilprozeßrecht. 29. Auflage. München: C.H.Beck, 2007. s. 152-153. ISBN 9783406557132.

tudíž nejsou předmětem přezkumu soudu. Soud přezkoumává toliko **odůvodněnost žaloby,** tj. zda z žalobních tvrzení vyplývá uplatněné právo. V kladném případě vydá soud na návrh žalobce podle § 331 odst. 1 ZPO rozsudek pro zmeškání, jinak žalobu po předchozím poučení zamítne. Obě rozhodnutí jsou meritorní a zakládají překážku věci pravomocně rozsouzené.[242]

Proti rozsudku pro zmeškání se může žalobce i žalovaný bránit pouze podáním tzv. **námitky** („Einspruch"), a to ve lhůtě 2 týdnů od doručení rozsudku. Námitka nemá devolutivní účinek. To znamená, že o ní rozhoduje soud, který napadený rozsudek pro zmeškání vydal. Nezbytnou náležitostí námitky je její **zdůvodnění,** ve kterém účastník uvede všechny procesní prostředky útoku a obrany včetně případné stížnosti pro nepřípustnost žaloby. Pokud soud dojde k závěru, že je námitka přípustná, vrací se civilní spor zpět do fáze před zmeškáním a k rozsudku pro zmeškání se nepřihlíží. Po novém ústním jednání dojde soud k závěru, že buď rozsudek pro zmeškání potvrdí, nebo jej zruší. Proti takovému rozsudku je již přípustné klasické odvolání.[243]

6.3. Rozsudek pro uznání

Na rozdíl od české právní úpravy zná německý soudní řád rozsudek pro uznání pouze **výhradně na základě dispozitivního procesního úkonu žalovaného**, tj. na základě jeho projevené vůle. Žádná fikce uznání nároku nemá zde, stejně jako v jiných zahraničních právních úpravách, své místo. Z toho vyplývá, že rozsudek pro uznání neplní zde sankční roli. Jde pouze o jednu z možností, jak spor „odklidit". Svou povahou se blíží spíše k soudnímu smíru.

Podle § 307 ZPO může žalovaný uznat nárok žalobce v celé výši nebo jen jeho část. Lze tak učinit kdykoliv v průběhu řízení v jakékoliv instanci, a to až do doby, než soud vyhlásí rozhodnutí ve věci samé. Projev vůle žalovaného nemusí být výslovný (může být i konkludentní), ale zejména srozumitelný a bezpodmínečný.[244]

Jestliže žalovaný uzná nárok uplatněný žalobou, soud vydá rozsudek pro uznání, aniž by potřeboval výslovný návrh žalobce. Nicméně žalobce musí být o tom

[242] Tamtéž.
[243] THOMAS, Heinz; PUTZO, Hans. *Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften.* 26. Auflage. München: C.H. Beck, 2004. s. 702-712. ISBN 3406524230.
[244] THOMAS, Heinz; PUTZO, Hans. *Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften.* 26. Auflage. München: C.H. Beck, 2004. s. 617. ISBN 3406524230.

předem informován, jinak by bylo porušeno jeho základní procesní právo na právní slyšení (tzv. Das rechtliche Gehör). Pokud žalovaný uzná žalobní nárok ve fázi přípravy jednání, nemusí být jen pro vydání rozsudku pro uznání nařízeno jednání. Rozsudek pro uznání je meritorním rozhodnutím, a proto jím nelze rozhodnout, chybí-li procesní podmínky (předpoklady meritorního rozhodnutí). Soud na základě účinného uznání žalovaného rozhodne rozsudkem pro uznání bez ohledu na to, zda je žaloba důvodná, tj. zda z žalobních tvrzení vyplývá uplatněné právo.[245] Opírá se tak pouze o uznávací projev žalovaného.

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že německá právní úprava rozsudku pro uznání na základě dispozitivního procesního úkonu žalovaného je prakticky totožná s českou právní úpravou. Rozdíl spatřuji jedině v tom, že dle ZPO lze uznání učinit nejen výslovně, ale i konkludentně.

Jako logický opak rozsudku pro uznání zaujímá svou pozici v německém civilním procesu **rozsudek na základě vzdání se nároku žalobcem** upravený v § 306 ZPO. Ten je v českém o.s.ř. zcela opomenut. Vzdání se nároku je jednostranný procesní úkon žalobce, jímž se vzdává žalobou uplatněného nároku. Soud poté **na návrh žalovaného** rozhodne rozsudkem pro vzdání se nároku a nezabývá se již otázkou, zda vzdání se odpovídá skutečnému právnímu stavu. Rozsudek pro vzdání se nároku je taktéž meritorním rozsudkem a zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté.[246]

[245] JAUERNIG, Othmar. Zivilprozeßrecht. 29. Auflage. München: C.H.Beck, 2007. s. 152-153. ISBN 9783406557132.
[246] Tamtéž.

7. Závěr

Rychlost soudního řízení je problémem, který sužuje českou justici nejvíce. Za tento stav byli a jsou odpovědni zpravidla samotní účastníci řízení (zejména žalovaní), kteří pod vidinou neúspěchu ve sporu svou nečinností záměrně soudní řízení protahují. Soudům však dlouhou dobu chyběly účinné nástroje, jak přimět takové pasivní účastníky k procesní aktivitě a disciplinovanosti. Za použití metody historické jsem došla ke zjištění, že na tuto situaci reagovaly po roce 1989 početné novely občanského soudního řádu, v rámci nichž byla v duchu římské zásady „vigilantibus iura scripta sunt“ („právo je psáno pro bdělé“) posílena nejen odpovědnost účastníků sporného řízení za náležité a včasné zjištění skutkového stavu, ale rovněž jejich odpovědnost za samotnou účast na přípravném jednání, popř. na prvním jednání ve věci samé. V důsledku této tendence byly do občanského soudního řádu zavedeny nové procesní sankce, které svou hrozbou mají stimulovat účastníky řízení, aby řádně pečovali o svůj spor. V souvislosti s tímto legislativním vývojem bylo zapotřebí se v rámci práce důkladně zamyslet nad tím, zda rychlost řízení není zákonodárcem akcentována až přespříliš a zda se nedostává do kolize s jinými významnými aspekty práva na spravedlivý proces.

Jelikož zadané téma práce bylo příliš obecné a široké, vytyčila jsem si jako hlavní cíl poskytnout pokud možno **ucelený přehled procesních sankcí, které postihují účastníky sporného řízení.** Z teoretického hlediska jsem došla k závěru, že procesní sankce představují nepříznivé právní následky, které zákon stanoví sankční normou civilněprocesní povahy za porušení subjektivních procesních povinností. Zásadně by měly mít pouze procesní povahu, tj. měly by spočívat výlučně ve zhoršení procesního postavení toho účastníka, který svou subjektivní procesní povinnost porušil. Účelem procesních sankcí je primárně postihnout účastníka na jeho procesních zájmech, které v civilním sporu sleduje, aby ho přiměly k procesní aktivitě, která slouží k dosažení účelu civilního procesu. Při podrobnějším rozboru občanského soudního řádu vyšlo najevo, že v něm lze v současné době najít poměrně pestrou paletu sankcí, která je výrazně široká. Z tohoto důvodu jsem s ohledem na stanovený rozsah práce omezila svou pozornost výlučně na ty procesní sankce, které hrozí účastníkům sporného řízení v přímé vazbě při shromažďování skutkového materiálu v rámci zjišťování skutkového stavu věci. Po jejich analýze jsem došla dále k závěru, že je lze rozdělit do dvou základních skupin: nepříznivé

rozhodnutí, jímž řízení končí a domněnka či fikce určitého procesního stavu. Jak vyplyne z následujícího textu, nejvíce problematické procesní sankce patří do druhé jmenované skupiny.

V rámci stanoveného cíle jsem si hned v úvodu práce v souvislosti s výše předestřeným legislativním vývojem položila **dvě základní otázky**, na které jsem měla po kompletní analýze procesních sankcí přinést odpověď. První otázka zkoumala, zda zákonodárce zaváděním stále nových urychlujících institutů sleduje skutečně zrychlení soudního řízení a zda tak nečiní vůči účastníkům nepřiměřeným způsobem, respektive s primárním cílem je sankcionovat. Za druhé bylo úkolem zodpovědět otázku, zda legitimní snaha zákonodárce o co nejrychlejší soudní řízení není v rozporu s účelem civilního procesu. Jinými slovy, zda nevede k vydávání rozsudků, které se rozcházejí se skutečným hmotněprávním stavem, tj. jsou věcně nesprávné. Dále jsem se zaměřila i na skutečnost, zda nově zavedené procesní instituty nevytvářejí nerovné postavení mezi žalobcem a žalovaným a nezasahují tak do rovnosti zbraní procesních stran. Odpovědi na dílčí vytyčené otázky bylo možné lépe získat tak, že **diskutabilní a problematické nové procesní sankce byly podrobeny komparaci s německou právní úpravou**. Výsledky komparace poslouží v následujících odstavcích jako inspirační vodítko v rámci úvah de lege ferenda pro navržení vhodných alternativ zjištěných sporných bodů vyskytujících se v české právní úpravě.

Po podrobné analýze procesních sankcí lze konstatovat **přepjatý formalismus platné právní úpravy univerzální koncentrace řízení.** Snahou českého zákonodárce bylo dosáhnout co nejrychlejšího soudního řízení, to však by mělo být v souladu s náležitým objasněním skutkového stavu věci. Při úpravě prekluzivních lhůt vůbec nerespektoval základní předpoklad, ze kterého vychází i německá právní úprava, a to že jejich funkce nespočívá v potrestání účastníka za opožděné podání skutkových tvrzení a důkazních návrhů, nýbrž je má přimět k tomu, aby s přednesem skutečností a důkazů neotáleli a civilní proces tak zbytečně neprodlužovali. V důsledku toho, že česká právní úprava vůbec nerozlišuje případy absolutních a relativních průtahů a soudci jsou zákonem nuceni ke striktnímu postupu, hrozí nebezpečí, že skutkový stav věci nebude zpravidla co nejúplněji a nejvěrněji zjištěn. Legitimní snaha českého zákonodárce o co nejrychlejší soudní řízení se tak v tomto bodě dostává do rozporu s účelem civilního procesu a povede zřejmě k vydávání rozsudků, které se rozcházejí se skutečným hmotněprávním

stavem. V souvislosti s výše uvedeným se nabízí k diskuzi rovněž otázka, zda nepřihlédnutí k opožděným skutkovým tvrzením a důkazním návrhům, jejichž prodleva nemá za následek skutečné prodloužení celkové doby řízení, neporušuje právo účastníka na „právní slyšení" vyplývající z čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Jsem toho názoru, že česká právní úprava koncentrace řízení by měla být volnější a flexibilnější. K nastolení skutkového a důkazního „stopstavu" by mělo dojít až v okamžiku, když si soud učiní ucelený přehled o projednávaném sporu. Zákonodárce by měl ponechat soudcům dostatečný prostor pro vlastní uvážení, aby sami mohli na základě svých zkušeností a znalostí citlivě posoudit, zda určité doplnění dalších skutečností a důkazů připustí, či nikoliv. Tím pak mohou přizpůsobit řízení potřebám a povaze jednotlivého případu. De lege ferenda bych se přiklonila k modifikaci prekluzivních lhůt podle vzoru německé právní úpravy, která výše uvedené požadavky beze zbytku splňuje. Na soudce je podle ZPO kladena vyšší míra odpovědnosti, než je tomu v českém o.s.ř. Zejména je jim ponechána možnost prvky koncentrace řízení pružně aplikovat. Soud zde totiž přihlédne k opožděným prostředkům procesního útoku a obrany pouze tehdy, jestliže podle vnitřního volného přesvědčení soudu by jejich připuštění nezpůsobilo průtahy v projednávané věci anebo pokud sporná strana opoždění svých skutkových přednesů a důkazních návrhů dostatečně omluví (viz § 296 odst. 1 ZPO).

Na tomto místě je třeba se rovněž zamyslet nad tím, zda bylo skutečně žádoucí rušit soudcovskou koncentraci podle tehdejšího § 118c o.s.ř. s odůvodněním, že se neosvědčila. To, že se v soudní praxi určitý procesní institut téměř nevyskytuje, ještě neznamená, že se neosvědčil. Jak říká prof. Winterová,[247] jde o známku toho, že procesní institut dobře působí. Domnívám se, že tento legislativní krok byl nepromyšlený a zbytečně unáhlený. Znovuzavedení soudcovské koncentrace řízení s určitou modifikací, která by spočívala v možnosti soudu řízení zkoncentrovat i bez návrhu účastníka, by přiměřeně korespondovalo s výše navrhovanými změnami.

K primárnímu sankcionování účastníků sporného řízení se blíží rovněž případ, kdy **zákonodárce zcela nekoncepčně finguje na dvou místech v rámci přípravy jednání dispozitivní úkon žalovaného**, a to v situacích, kdy se jedná typicky o zmeškání, s nímž se v německé právní úpravě obvykle pojí kontumační

[247] WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum.* 2009, č. 6, s. 230. ISSN 1214-7966.

rozsudek, a nikoliv rozsudek pro uznání. Česká právní úprava pojala fikci uznání nároku a tím potažmo i rozsudek pro uznání jako sankci pro nečinného, procesně nedisciplinovaného žalovaného, který se buď podle § 114b odst. 5 o.s.ř. nevyjádří na kvalifikovanou výzvu soudu k žalobě, nebo se podle § 114c odst. 6 o.s.ř. nedostaví k přípravnému jednání. Nicméně dispozitivní procesní úkon účastníka nemůže být ze své povahy obsahem právní fikce, aniž by tím nebyla porušena zásada dispoziční, na které je civilní proces vybudován. Uznáním nároku navíc žalovaný neuznává skutkový stav, nýbrž pouze procesní nárok žalobce. Skutkový stav, ze kterého soud ve svém rozhodnutí vychází, musí být ale velice pravděpodobný a nemůže být založen na žádné fikci, která je v rozporu s objektivní realitou. Legitimní snaha českého zákonodárce o co nejrychlejší soudní řízení se tak i v tomto bodě dostává do rozporu s účelem civilního procesu a může vést k vydávání rozsudků, které nebudou v souladu se skutečnými hmotněprávními poměry. JUDr. Lavický[248] po provedení testu proporcionality došel dokonce k závěru, že fikce uznání nároku je ústavně nekonformní. Ústavní soud ČR[249] však i nadále zastává názor, že postup soudu je vždy v souladu s principy spravedlivého procesu, pokud odpovídá zákonu, aniž by se kdy vyjádřil k ústavnosti samotné právní úpravy.

De lege ferenda bych po vzoru německé právní úpravy navrhovala zavést namísto rozsudku pro uznání (nejen v situaci podle § 114b odst. 5 o.s.ř., ale rovněž podle § 114c odst. 6 o.s.ř.) rozsudek pro zmeškání. Český zákonodárce by se tak vyhnul všem pochybnostem, které ohledně fikce uznání nároku a její koncepčnosti či ústavní konformnosti mezi odbornou veřejností panují. Kontumačním rozsudkem jsou tyto situace sankcionovány nejen v německé právní úpravě, ale i v jiných zahraničních právních řádech, a po mnoho let v tamější soudní praxi účinně fungují. Rozdíl mezi oběma přístupy je podstatný. Mám za to, že rozsudek pro zmeškání je pro žalovaného mírnější a spravedlivému posouzení vstřícnější. Neuplatní se automaticky, ale lze ho vydat pouze na návrh žalobce. Zákon přitom zcela ponechává na úvaze soudu, zda při splnění všech formálních předpokladů k vydání rozsudku pro zmeškání přistoupí, či nikoliv. Žalobce tak nemá nárok na to, aby jím bylo rozhodnuto.

Podstatná odlišnost spočívá dále v posuzování předpokladů pro vydání obou rozsudků. U rozsudku pro zmeškání může žalovaný, který se k jednání ve věci bez

[248] LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/.
[249] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 16. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 91/06.

omluvy nedostavil, využít dodatečnou omluvu, v jejímž důsledku by mohlo dojít ke zrušení rozsudku pro zmeškání. Nic takového však nepřipadá v úvahu u rozsudku pro uznání. Navíc u rozsudku pro zmeškání má soud větší kontrolu nad žalobou uplatněným nárokem. Při kontumaci se skutková tvrzení žalobce považují za nesporná (v žádném případě se tím nefinguje uznání nároku žalovaným) a soud je povinen takto zjištěný „skutkový stav" právně posoudit. Rozsudek pro zmeškání pak může soud vydat pouze tehdy, lze-li z právního posouzení takto „zjištěného" skutkového stavu dovodit žalobcem uplatněný nárok, jestliže tomu tak není, soud žalobu zamítne. Takové omezení u rozsudku pro uznání v zákoně chybí. Judikatura českých soudů[250] však časem dovodila, že vydání rozsudku pro uznání není možné v případě, kdy žaloba je zjevně bezdůvodná. Tím v podstatě vztáhla jednu z podstatných podmínek rozsudku pro zmeškání rovněž na rozsudek opírající se o fikci uznání nároku a tak vlastně dotváří text zákona ve prospěch ústavní konformity.

V souvislosti s výše navrhovanou změnou je třeba upozornit rovněž na skutečnost, že po pečlivé analýze procesních sankcí jsem vypozorovala na dvou místech občanského soudního řádu určitou **nevyváženost, nerovnost procesních sankcí.**

První z nich se týká žalovaného a jeho neomluvené neúčasti u přípravného jednání a u prvního jednání ve věci. Zatímco u přípravného jednání je procesně nedisciplinovaný žalovaný postižen rozsudkem pro uznání, u jednání ve věci „pouze" rozsudkem pro zmeškání. Neomluvená neúčast žalovaného u přípravného jednání je tedy sankciována přísněji než neomluvená neúčast žalovaného při jednání ve věci. Důvodová zpráva tento legislativní krok nezdůvodnila. Domnívám se, že tato nerovnost může mylně vyvolat dojem, že přípravné jednání je důležitější fází řízení, než je jednání ve věci samé. Jelikož se jedná v obou případech o typickou kontumaci, mám za to, že tento nepoměr procesních sankcí lze jednoduše vyřešit rovněž za pomoci výše navrhované alternativy k rozsudku pro uznání, tj. zavedením rozsudku pro zmeškání.

Další nepoměr mezi procesními sankcemi nebo dokonce určitá disproporce mezi postavením žalobce a žalovaného nastává v situaci, kdy se nedostaví k přípravnému jednání. Obdobně jako u fikce uznání nároku žalovaným podle § 114c

[250] Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 10. 2003,sp.zn. 29 Odo 296/2003.

odst. 6 o.s.ř. má fikce zpětvzetí žaloby donutit žalobce, aby se podílel na řádné přípravě jednání. V obou případech jde sice o fikci dispozičních procesních úkonů, ovšem následky, které jsou s nimi spojeny, jsou poměrně odlišné. Při nastolení fikce uznání nároku žalovaným totiž soud rozhodne meritorně rozsudkem pro uznání, který může být exekučním titulem, zatímco rozhodnutí o zastavení řízení meritorním rozhodnutím není. Proti meritornímu rozsudku pro uznání lze podat odvolání pouze z důvodu procesních vad uvedených v § 205 odst. 2 písm. s) o.s.ř. nebo s odůvodněním, že nebyly splněny předpoklady pro jeho vydání podle § 153a o.s.ř. Naproti tomu usnesení o zastavení řízení je procesní rozhodnutí a nezakládá tudíž překážku věci pravomocně rozhodnuté. Žalobci nebrání nic v tom, aby podal stejnou žalobu znovu a uplatnil vůči žalovanému tentýž nárok. Zákonodárce tak za stejné pochybení zavedl pro žalobce a žalovaného zcela jiné sankce. V této souvislosti je nutné si položit otázku, zda tato nerovnost mezi žalobcem a žalovaným může obstát při posouzení, zda není v rozporu s principem rovnosti zbraní zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Domnívám se, že je vhodné se de lege ferenda zamyslet nad tím, zda nezměnit sankci za nedostavení se žalobce k přípravnému jednání tak, že by soud namísto zastavení řízení žalobu po vzoru německé právní úpravy na návrh žalovaného rozsudkem pro zmeškání zamítnul. Neúčast žalobce u přípravného jednání je opět typickým případem kontumace, s nímž se obvykle pojí právě kontumační rozsudek, nikoliv zastavení řízení. Zavedení rozsudku pro zmeškání žalobce by stálo za zvážení minimálně z důvodu vyrovnání sankčních opatření postihujících různé strany sporu.

Na základě výše uvedených skutečností jsem toho názoru, že užití rozsudku pro zmeškání namísto rozsudku na základě fikce uznání nároku by umožnilo nalézt větší rovnováhu mezi požadavkem na urychlení soudního řízení a požadavkem náležitého objasnění skutkového stavu věci. Další pozitivum této alternativy spočívá v tom, že by zároveň došlo k vyrovnání procesního postavení žalobce a žalovaného v rámci sankcionování za stejná procesní pochybení.

V souvislosti s tím, že se na chování účastníků v průběhu řízení kladou v důsledku posledních legislativních změn stále vyšší nároky, je třeba v závěru práce upozornit rovněž na skutečnost, že byl současně upřesněn postup soudu z hlediska plnění jeho poučovací povinnosti. Účastníkům řízení se tak v souladu se zásadou rovnosti musí dostat ze strany soudu náležitého poučení tak, aby účastník - laik, který

není v řízení zastoupen advokátem, nebyl ve svém procesním postavení znevýhodněn pro menší (či žádnou) znalost procesních předpisů. Pokud by se účastníkovi takového poučení ze strany soudu nedostalo, nemůže být postižen zákonem předvídanou procesní sankcí.

Legislativní tendenci posilovat odpovědnost účastníků řízení za výsledek sporu považuji celkově za správnou. Má-li být sporné řízení rychlejší a efektivnější, je třeba, aby k tomu přispěly všechny subjekty soudního řízení. Žalobce útočí, žalovaný se brání, oba jsou za tímto účelem vybaveni procesními prostředky. Pokud účastníci chtějí předejít uplatnění procesních sankcí, postačí, aby byli aktivní, procesně disciplinovaní a řádně pečovali o svůj spor. Nicméně český zákonodárce posiluje odpovědnost účastníků sporného řízení ne vždy zcela ústavně souladným a koncepčním způsobem. V důsledku toho obsahuje platný občanský soudní řád celou řadu „zkratek“, které vedou ke konečnému rozhodnutí, aniž by proběhlo dokazování a soud tak měl dostatečnou možnost poznat skutečnou realitu, což se dostává do rozporu se samotným účelem civilního procesu. Z tohoto důvodu by bylo vhodné do budoucna - snad právě v rámci rekodifikace celého občanského soudního řádu, po které odborná veřejnost již dlouhodobě volá - přehodnotit stávající koncepci koncentrace řízení a kontumačního rozsudku v české právní úpravě ve prospěch nalezení určitého kompromisu mezi kvalitou a kvantitou soudního rozhodování.

8. Zusammenfassung

Meine Magisterarbeit befasst sich mit der Verantwortung der Parteien für das Ergebnis eines Zivilstreits, und mit Prozessinstituten, die mit dieser Problematik zusammenhängen.

Das zügige Abwickeln eines Verfahrens ist das Problem, das der tschechischen Justiz am meisten zu schaffen macht. Für diesen Zustand sind nicht nur Gerichte verantwortlich, sondern auch Prozessbeteiligte selbst, insbesondere Beklagte, die unter der Vorstellung eines Misserfolgs im Rechtsstreit durch ihre Untätigkeit das Verfahren absichtlich verschleppen. Den Gerichten haben jedoch lange Zeit wirksame Mittel gefehlt, diese untätigen, passiven Parteien zu größerer Prozessaktivität zu bewegen. Auf diese Situation haben nach dem Jahr 1989 zahlreiche Neufassungen der tschechischen Zivilprozessordnung reagiert, die die Verantwortung der Parteien für gründliche und rechtzeitige Feststellung des Tatbestands, aber auch deren Verantwortung für die Zusammenarbeit bei der Vorbereitung einer mündlichen Verhandlung, bzw. bei der mündlichen Verhandlung der Sache selbst, gestärkt haben. Im Zuge dieser Entwicklung wurden in der Zivilprozessordnung völlig neue Prozesssanktionen eingeführt, deren Androhung die Parteien dazu bewegen sollte, sich um ihren Prozess intensiver zu kümmern. Im Zusammenhang mit dieser legislativen Entwicklung wurde es nötig nachzudenken, ob die Geschwindigkeit eines Verfahrens durch den Gesetzgeber nicht allzu sehr akzentuiert wird, und ob es dadurch nicht zu Konflikten mit anderen bedeutenden Aspekten von Recht auf einen gerechten Prozess kommt.

Das Hauptziel meiner Magisterarbeit ist, im Rahmen dieser Problematik eine möglicherweise komplette Übersicht über Prozesssanktionen anzubieten, von denen Parteien getroffen werden, wenn sie die ihnen auferlegten subjektiven Rechtspflichten nicht erfüllen. In der Einleitung meiner Arbeit habe ich zwei Grundfragen gestellt, auf welche ich nach der kompletten Analyse der Prozesssanktionen eine Antwort bringen sollte. Erstens gehe ich der Frage nach, ob der Gesetzgeber mit der Einführung von immer neuen Beschleunigungsinstituten wirklich eine Beschleunigung des Zivilverfahrens verfolgt, oder ob er es für Parteien in nicht angemessener Weise mit dem Primärziel, diese zu sanktionieren, tut. Zweitens sollte die Frage beantwortet werden, ob eine legitime Bemühung des Gesetzgebers um ein so zügiges Gerichtsverfahren wie möglich nicht im Widerspruch mit dem Zweck eines Zivilprozesses steht. Mit anderen Worten, ob sie

nicht dazu führt, Urteile zu fällen, die im Widerspruch zum wirklichen materiellrechtlichen Zustand stehen, d.h. sachlich unrichtig sind. Des Weiteren lenkte ich mein Augenmerk auch auf die Tatsache, ob die neu geschaffenen Prozessinstitute keine ungleiche Stellung zwischen Kläger und Beklagtem schaffen und somit ins Gleichgewicht der Parteien eingreifen.

Der erste Teil meiner Magisterarbeit ist theoretisch und befasst sich damit, welchen Einfluss theoretische Konzeptionen eines Zivilprozesses auf die Erforschung der Prozessverantwortung und Prozesssanktionen haben – und liefert gleich Antworten auf die Fragen, was man unter den Begriffen Prozessverantwortung und Prozesssanktion versteht.

Die folgenden Kapitel beschäftigen sich mit der Grundcharakteristik eines Zivilstreits und mit den oben genannten Neufassungen der bürgerlichen Zivilprozessordnung. Die Einengung dieser Begriffe und ein historischer Exkurs sind für den Schwerpunkt dieser Arbeit vonnöten, die den Prozesssanktionen gewidmet ist. Diese können jedoch nur im Rahmen von Verantwortunsbeziehungen zum Prozess verwirklicht werden – und dies gilt sowohl für Sanktionen wegen Pflichtverletzungen seitens des Gerichts als auch für die der Parteien.

Zur besseren Beurteilung der Prozesssanktionen bietet sich ein Vergleich mit der deutschen Rechtsordnung an. Dieser Vergleich könne die Schieflage der gegenwärtigen tschechischen Zivilprozessordnung aufzeigen. Zum Schluss meiner Arbeit ergänzen den Vergleich meine eigenen, durch die deutsche Rechtsordnung inspirierten, Überlegungen *de lege ferenda*, deren Ziel ist, Alternativen bei der Lösung von strittigen und zu diskutierenden Punkten zu entwerfen.

9. Seznam použitých pramenů

A. Právní předpisy:

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 112/1895 a 113/1895 ř. z., civilní řád soudní, účinný do 1. 1. 1950.
- Zivilprozeßordnung vom 30. Januar 1877 (RGBI 83) in der Fassung der Bekanntmachung vom 12. 9. 1950, zuletzt geändert durch Art. 3 G vom 22. 12. 2011(BGBI. I S. 3044, 3055).

B. Monografie:

- DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. 1579 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. 102 s.
- HAMUĽÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010. 191 s. ISBN 978-80-87212-51-6.
- JAUERNIG, Othmar. Zivilprozeßrecht. 29. Auflage. München: C.H.Beck, 2007. 327 s. ISBN 9783406557132.
- LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Základy civilního procesu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 124 s. ISBN 978-80-210-5062-4.
- MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. 177 s. ISBN 80-210-1161-0.
- MACUR, Josef. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980. 215 s.
- MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 182 s. ISBN 80-210-0810-5.
- MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 233 s. ISBN 80-210-1628-0.
- STAVINOHOVÁ, Jaruška; HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 660 s. ISBN 80-210-3271-5.
- STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Problém diferenciace řízení sporného a nesporného v socialistickém civilním procesu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984. 132 s.
- SVOBODA, Karel. *Dokazování.* 1. vyd. Praha: ASPI, 2009. 391 s. 14. ISBN 978-80-7357-414-7.

- SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 301 s. ISBN 978-80-7357-535-9.
- ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. Praha: Orbis, 1954. 149 s.
- ŠTAJGR, František a kol. *Občanské právo procesní.* 2. část. přeprac. vyd. Praha: Orbis. 1968. 449 s.
- THOMAS, Heinz; PUTZO, Hans. *Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften.* 26. Auflage. München: C.H. Beck, 2004. 2094 s. ISBN 3406524230.
- WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*: *vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0.

C. Časopisecké články:

- BUREŠ, Jaroslav. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 12, s. 27 - 32. ISSN 1210-6348.
- DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav. Novelizace občanského soudního řádu provedená zákonem č. 171/1993 Sb. *Právní rozhledy,* 1994, č. 2, s. 33-39. ISSN 1210-6410.
- LAVICKÝ, Petr; STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, Praha, ASPI, a. s. 2008, č. 9, s. 369-380. ISSN 1214-7966.
- MACUR, Josef. Břemeno substancování v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie,* 1999, č. 6-7, s. 7 - 19. ISSN 1210-6348.
- MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 1, s. 13-24. ISSN 1210-6348.
- MACUR, Josef. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 1, s. 6 - 16. ISSN 1210-6348.
- MACUR, Josef. Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ust. § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 2, s. 28-36. ISSN 1210-6348.
- MACUR, Josef. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie*. 1998, č. 9, s. 6-17. ISSN 1210-6348.
- SVOBODA, Karel. Jak vyzrát na "nespory". *Právní fórum,* 2007, roč. 4, č. 4, s. 130-133. ISSN 1214-7966.
- VRCHA, Pavel. Rozsudek pro zmeškání - nebezpečný institut pro žalované. *Poradce*. 2005, č. 8.
- WINTEROVÁ, Alena. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. *Právní fórum.* 2009, č. 6, s. 226 -231. ISSN 1214-7966.
- WINTEROVÁ, Alena. Rozsudek pro zmeškání, rozsudek pro uznání. *Právní praxe*. 1993, s. 592-599. ISSN 1210-4043.

D. Seznam citované judikatury:

Evropský soud pro lidská práva

- Rozsudek ESLP ze dne 4. 6. 2002 ve věci Komanický proti Slovensku.
- Rozsudek ESLP ze dne 23. 10. 1996 ve věci Ankerl proti Švýcarsku.
- Rozsudek ESLP ze dne 27. 10. 1993 ve věci Dombo Beheer B.V. proti Nizozemí.

Ústavní soud ČR

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 397/2006.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 16. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 91/2006.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 544/05.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 3. 2005, sp. zn. III. ÚS 428/04.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 1999, sp. zn. III. ÚS 370/98.

Nejvyšší soud ČR

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 2. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2888/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 12. 2010, sp. zn. 32 Cdo 1951/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1494/2008.
- Usnesené Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 33 Cdo 906/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3597/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 742/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2725/2007.
- Usneseni Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 8. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2675/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 4. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1782/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 11. 2006, sp. zn. 33 Odo 1310/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2006 sp. zn. 21 Cdo 1586/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 146/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 9. 2005, sp. zn. 29 Odo 816/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. 21 Cdo 2433/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1951/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 12. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2142/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 5. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2520/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 10. 2003, sp. zn. 29 Odo 296/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 2166/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2003, sp. zn. 29 Cdo 1089/2000.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2002, sp. zn. 21 Cdo 762/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2041/2000.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2000, sp. zn. 20 Cdo 935/2000.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 1998, sp. zn. 2 Cdon 994/97.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 12. 1974. sp. zn. Plsf 2/1974.

Vrchní soud v Praze

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 1996, sp. zn. 11 Cmo 1/1996.

E. Elektronické zdroje:

- *Důvodová zpráva k novele o. s. ř. provedené zákonem č. 30/2000 Sb. Zvláštní část* [online]. PSP, Tisk 257 [cit. 2012-06-17] Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=257&CT1=0.
- *Důvodová zpráva k novele o. s. ř. provedené zákonem č. 7/2009 Sb.* [online]. PSP. Tisk č. 478 [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=478&CT1=0.
- LAVICKÝ, Petr. Fikce procesních úkonů účastníků v civilním řízení soudním [online]. 2009 [cit. 2012-06-08]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Fiala. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11233/pravf_r/.
- STAVINOHOVÁ, Jaruška. Procesní povinnosti účastníků civilního soudního řízení ve světle díla Prof. Macura. In: *Dny práva 2008* [online]. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2012-03-04]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stavinohova.pdf.